

NYELVTUDOMÁNYI
KÖZLEMÉNYEK

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYELVTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

BUDENZ JÓZSEF.

HUSZADIK KÖTET.

ELSŐ FÜZET.

BUDAPEST, 1886.

TARTALOM.

Karagöz, I. Hamam ojunu (Fürdő-játék). — Török szöveg, fordítással. — <i>Dr. Kúnos Ignác</i> 1	1
Svéd lapp szövegek, II. Jemtlandi lapp nyelv. — Fordítással. <i>Dr. Halász Ignác</i> 73	73

Kisebb közlések:

A magyar szókincs eredetéhez. — Szóegyezési adatok. — <i>Budenz J.</i> 147	147
Mord. <i>meznek.</i> — <i>Steuer János</i> 155	155

Karagöz.

Török ramazáni bohózatok.

A *Karagöz* (Fekete-szem), más néven *Hajal* (Képzelet), egyike a török főváros legkedveltebb népjátékainak. Bábtánczoltató mutatványok; akár a németek Kasperlja, az olaszok Pulcinellája, akár a mi Paprika Jancsink. Csakhogy a hajalbeli báboknál elmaradhatatlan az árnyékvetés, mely mint eredetre a sinai marionett-játékra vall. Maga az itteni néphagyomány egy *Karagöz* nevű udvari törpéhez fűzi e játék keletkeztét, noha a Prologus, a közönség figyelem-ébresztője, a persa nevű *Šah Küšterit* vallja a hajaljátékosok *pirjének*, ősmesterének. Bizonyságul arra, hogy az árnyjáték, régibb török nevén *cadër hajal-baz* (sátoros árnyékjátszó), persa úton jutott Sinából a törökökhez.

Az oszmanli népnek e játék úgyszólván farsangi bohózata. Nem mintha vallásos vonatkozásai volnának, a pór *Karagöz* effélet meg se tűrne, hanem mert legalkalmasabb betöltője a török farsangi éjjeleknek. Ha a ramazáni szent hónap beköszöntött és a harmincz napon át folyó nappali nagy böjtot éjjeli víg farsang váltja fel, cseneg a *zil* (csengő), pereg a *dajre* (dob) a *hajaldsik* (hajaljátékosok) zászló díszítette bódéjából és szórják szójátékait, szókimondó tréfáikat a *hajal* két legünnepeltebb vitéze: *Hadsejvat* meg *Karagöz*.

A színtér valamely fedett helyiségnek egyik szöglete. Egy átlátszó kis fehér lepel van a *köse* (szöglet) elé kifeszítve, melyen az előadás kezdetéig egy kép, az előadandó játék egyik főhőse vagy tárgya pótolja a színlapot. E fekete szélű fehér lepel egyuttal a színpad. Belül a szögleten egy deszka van a vászon alsó részéhez erősítve, a mécses számára, mely a bábokat kellően megvilágítja

és árnyékukat a függönyre vetteti. A megnyitás kezdetéig e mécses csak halványan világít.

A megnyitás azzal veszi kezdetét, hogy a *kösebeli* két zenész egyike rákezd egy *kamuş* (nád) nevű fuvó-hangszeren valami járatos danára, miközben a *hajaldsinak* láthatatlanul működő keze leemeli a függönybeli képet, gyűjtja a mécsset és akasztja le a szegről az est bábjaikat. A megnyitó zene elhangzott, kezdődik a játék.

Nagyot ugratva pattantja elé az ügyes hajaldsi a minden játékok megnyitóját *Hadsejvat* apót és hajlogtatja, árnyékát is hozzá illően libegteti a *gazel*hez, melyet a *kösebeli* másik zenész énekeltet vele *zil meg tef* (csengős féldob) kísérettel. Hagyományos szokás, hogy minden ujonnan fellépő alak *sarkival*, *türküvel* vagy bármiféle más dallal kezd szerepéhez. A *gazel* elhangzott, következik a Prologus. Ünnepestes mozdulatok közt, válogatott kifejezésekkel kezdi meg erre *Hadsejvat* a mondókáját, melyben a közönséget szép látni valókkal kecsegteti, árnyékokkal biztatgatja. De a ravasz Karagöz, ki megkezdte már a fészkelődést, közibe csap olykor-olykor a beszélőnek, elébukkan, el-eltűnik és alighogy vége a hivatalos megnyitónak, már nevelteti közönségét a torzonborz főbábu jellemzően tompa hangjával, szót nem válogató élceivel. És folyik e szójáték meg a tréfa, lebben és tűnik az árnyék meg a bábsereg egész a hajnali étel idejéig, mely a farsang berokasztója és a nagy böjt előhirdetője.

A ramazáni bohózatok tárgya rendszeren a török népeletből van merítve. Sokat veszített ugyan jellemzettségéből, a mióta az európaias *tiatoro* is tanyát ütött mellette, de még mindig hű visszatükrözője a török nép szellemi, különösen pedig nyelvi életének. Egységes tárgyat, kerek egész mesét hiába keresnénk benne. A megválasztott tárgy is csak a keretet képezi, melyben a török népeletnek tarkánál tarkább genre-képei mozaikszerűen illeszkednek egymáshoz. Mily különfélesége a mindennapi élet apróbb eseményeinek, mily találó alakjai a fővárosi társadalom különböző rétegeinek. A kupolás török fürdő ezernyi apróságaival, keleti kényelmes berendezésével, a díszes nászmenet gangos handabandájával, csengő-bongó *köcsekjével* (zenész-gyerek), a vendéglátó *kavedsi* (kávés) rigmusba szedett mondókájával, fénylő sor nargiléjével a keleti életet varázsolják elénk, melyet a lépten nyomon felhangzó

dalok édes bús melodiája a valódi kelet költői fényével aranyoz be.

És megjelennek a típusok, a fővárosi népelet leggyakoribb és mégis legérdekesebb alakjai. Élükön *Karagöz* az egyszerű, de furfangos, és *Hadsejvat* a mesterkéltnél, de együgyű török. Az a ravaszkodó, gunyoló, ez a kigunyolt fél. Bajtársak a nélkül, hogy hűséget esküdtek volna egymásnak, ellenfelek a nélkül, hogy egymás vesztére törnének. *Karagöz* nyersesége a török néphumoré, *Hadsejvat* naivsága az európaiaskodó töröké. Egymásnak úgyszólván kiegészítői és együttesen sajtáságos vegyülete az ó meg az új töröknek. Ők indítják meg a cselekvényt, ők szövik fonják a többiek sorsát, és nem egyszer egyesülnek is, ha mások kijátszásáról, közös ellenségről van szó. És ilyenkor *Karagöz* a nyers erő, *Hadsejvat* meg az eszeség képviselője. Megjelenik továbbá az uraskodó efendi, az önkénykedő és könnyen megvesztegethető rendőr, a fürdő- meg a kávé-személyzet tipikus alakjai, a gyámoltalan *türk*, a *hanem* (nő) efendi és a tarka nemzetiségek jellemzetes képviselői.

És mind e sereget a hajaldsi igazgatja, a hajaldsi beszélteti, miközben még értelemhez illő árnyékot libegtet, az alakokhoz illő hangokat hallat. De nem is ez még az ő virtuozsága. Kell, hogy időhöz és közönséghez mértén szólaltassa apró táborát, hogy egyéniségüket improvizálva domborítsa ki és hogy azt a sok finom apró vonást, melyek összeségéből képet teremt elénk, a saját észleletéből, a maga környezetéből válogassa össze. Színészi képességnek költői tehetséggel kell benne párosulnia. És ez a hajaljátékoknak külső, de nem kevésbé fontos jelentősége.

Voltaképi sajtásága, mintegy belső jelentősége a *Karagöz*nek a török nép nyelvi viszonyain alapul. Az oszmanliságnak tudvalevőleg nemcsak nép-, de nyelvosztályai is vannak. Más az úgynevezett efendi nyelv, az iskolázottak, az úri emberek nyelve, más ismét a kaba (durva) nyelv, a tanulatlan alsó néposztály beszéde. Amaz természetellenes keveréke az arab, persa és csak legkisebb részében a török nyelvnek, emez a tiszta, és az idegen elemektől jóformán mentes oszmani-török nyelvjárás. Amazt a műveltek, a szalonbeliek, sőt a Korán mellett iskolázott köznép legtöbbször beszélik, emez a megvetett *csapkın* (hunczut) beszéd, mely csak az alsóbb néposztály, a *kajkdsik* (csónakos), *hamalok*

(hordár) és az anadoliai *türkök* szavajárása. Az efendi nyelvet beszélők ez utóbbiakét szégyellik és megvetik, ezek pedig amazok beszédét meg sem értik. Kóros tünetény, előlője a nyelv szabad fejlődésének és gátolója a nemzetiségi tudatnak is.

Ennek a megvetett, számba se vett nyelvnek a szószólója Karagöz, míg az úribb nyelvnek — de nem a tiszta efendi beszédnek — Hadsejvat a képviselője. A valóságos efendi nyelv, az egy Prologust kivéve, száműzve van a hajaldsik bódéjából. Ebben az a szójátékokban és eleven népies fordulatokban bővelkedő népnyelv uralkodik, melyet úgyszólván csak eme játékok és a kiháló félben levő *türküik* (népdalok) őriztek még meg. Innen a hajaljátékok nyelvi fontossága. Az iskolázatlan Karagöz nem érti meg olykor Hadsejvatot, a Mekkába is elzarándokolt *hadszi* (Hadszi-Hajvat) számos kifejezéseit, fogja és magyarázza a maga módja szerint, hol népetymologikus úton, hol meg szándékos fuffanggal. E játékok párbeszédei, a szójátékot szójátéokra halmozó feleselések megannyian szó-megnemértésből, szó-félremagyarázásból keletkeztek. Az ősi Karagöz harcza a neologus Hadsejvat és társai ellen. Eme táborból valók még az első játékunkbeli *Rezaki-zade* a gazdag fürdő-tulajdonos, a második játék költői, a kiknek zagyva nyelvű *šarkijait* ugyancsak *kaba* szavú *türkükkel* veri vissza főhősünk. A török nő, a ki szintén hozzájárul a fővárosi nyelv jellemzésére, inkább ez utóbbi felé hajlik; noha sajátosságos kifejezéseit, csakis nők használta szavai emettől is megkülönböztetik.

Egy másik czéltáblája Karagöz gúnyjának a zagyva nyelvű nemzetiségek. Egy nyelvet se beszél tán annyi más fajtabeli mint a törököt és sehol se együttesebben mint a főváros népei közt. A hány a nemzetiség, annyiféle a szólása, a kiejtése. A sémita arab a maga nyelve hangjait köhinti belé, a *dzs-t* *zs-re*, *s-re* változtatja; a *jahudi* (zsidó) az ő spanyolja módjára nótázza a szó meg a mondat végét, a szókezdő *g-t* eljésíti, a mélyhangú *i-t* ugyancsak magasra csapja át; nem különben a *görög*, a ki nagy ellensége a *cs*, *dzs*, *zs*, *s* hangoknak és következetesen *cz*, *dz*, *z*, *sz-re* selypíti őket; továbbá az *örmény*, a kinek nem egyes hangjából, hanem az egész hangsor petyhüdtés kiejtéséből rí ki az indigena. És hányféle a hangsúlyozás, mily törökellenes a szóelhelyezés. Hogy ne sértené mind ez Karagöz nyelvérzékét, mely még saját nyelvében is talál megütközni valóra; hogy ne fordulna ellene

erős gunyjával, mikor egyuttal az idegent is bánthatja benne. Ugyanolyan lélektani processus szüleménye ez a nyelvhumor is, mint az efendi nyelv ellen való, csakogy itt még szándékosabb, még malitiosusabb a pórul járatás. Amaz a hajaljátékoknak nyelvi, ez meg a nyelven alapuló nemzetiségi harcza.

Ennyit röviden a ramazáni bohózatok jellemzetességeiről. E nemből valók az itt közlendő játékok is, a Fürdő- meg a Verseny-játék a hallottam darabok legjobbjai. Amaz a török fürdői életet tárja elénk belső berendezésével, kényelemadó szolgálival, tarka vendégseregével; ez meg ama költői mérközést örökíti meg, melynek színtere a kávéház, hősei meg Karagöz és a poéták. Mindkettőben a Karagöz megjelenése, az ő burlesk komikuma a központ, melyhez csak keretképen jelenik meg egyrészt a fürdő ezernyi változataiban. élénk eseményeiben, másrészt az ideális poéták, kiken teljes diadalt arat Karagöz vastag realismusa. De minthogy e gyűjteménnyel főleg nyelvi érdekekre céloztam, az volt főigyekezetem, hogy egyéb játékokból is beleválogassam a mi eredeti szólást, jellemző nyelv alakokat és izlésünkkel össze nem ütköző szótréfákat csak hallottam. A sztambuli nyelvjárásnak törekedtem benne hű rajzát összeállítani. És nem jelentéktelen érdeme van e munkában az én tiszteletreméltó barátomnak *Ürfi bej efendinek*, a kivel nem egy ramazáni estét töltöttünk el, loppal jegyezgetve a hajaldsik bódejában, és kinek kitűnő népnyelvismerete különben is megközelítette a hajaldsik nyelvértő talentumát. A nagytudományú *Szilágyi Dániel*, a ki folyvást a legszivesebb figyelemmel és érdeklődéssel kísérte török nyelvtanulmányaimat, nem egy drága óráját szentelte e népies szöveg megértetésére és magyarázására. Ezért hálával, fájdalom, már csak emlékének adózhatom.

A játékok leírását illetőleg, melyről a szöveg végéhez csatolandó 'Tárgyi és nyelvi magyarázatok' közt bővebben lesz szó, az élő kiejtés hű visszatükrözésére igyekeztem. Sztambuli, de meg egyáltalában oszmanli népnyelvi szöveg, tudtommal legalább, nincs kiadva,¹⁾ és így egyes nyelvhangok megfigyeléséről és megjelöléséről számot kell adnom. A mélyhangú *i* jelölésére *í* helyett az *é* jegyet használtam, mely az élő kiejtésnek még legjobban megfelel.

¹⁾ A Bálint Gábor Török nyelvtanában közölt vígjátékban («Szin-darab, a stambuli tájbeszédék mintaképe») csak jó oszmanliasságot találtam.

A betű felibe helyezett vízszintes vonallal jelöltem azokat a hosszú hangzókat, melyek két vagy három hang összeolvadásából keletkeztek. Értem az ilyeneket mint *dōru*, *sōra*, *ōrenmek*, *ōlum*, melyek irodalmi átírással *doṛru*, *soṛra*, *ōjrenmek*, *oṛlum*. A három hangból összeolvadtaknál megint más esettel állunk szemben. Jelöltem *čožū*, *ašā*, *dā*, *buldūm*, *zūrt* alakokat, melyek emilyen teljes alakokból olvadtak: *čožuru*, *ašaṛa*, *daha*, *bulduṛum*, *zūhūrt*, tehát egészen a fentebbiekhez hasonlóan. Jelöltem azonban ilyeneket is: *ā'z*, *b'āz*, *ā'rlēk* *bā'rmak*. *kulā'na* a teljesebb *aṛēz*, *boṛaz*, *aṛērlēk*, *baṛērmak*, *kulaṛēna* alakok helyett. E szókban nem ugyanazon ket magánhangzó közt állott az eltűnt consonans, a mely hehezetté gyengülve az összeolvadásból való hosszú magánhangzó mellett még némileg hallható, ilyenformán: *bozažā'nē* (*bozažarēnē*), *kulā'na* (*kulaṛēna*), *ajā'ma* (*ajarēma*), *čā'rmak* (*čarērmak*) stb. De ha az összeolvadandó hangzók egyike a szóvégre esik, akkor a hehezetféle articulatio csak a mássalhangzót pótolja, pl. *soka'ē* (*sokarē*), ellenben *sokā'na* (*sokarēna*); *kēlē'a* (*kēlēṛa*), ellenben *kēlē'na* (*kēlēṛēna*); *sarēlē'a* (*sarēlēṛa*), ellenben *sarēlē'nē* (*sarēlēṛēnē*); *sača'ē* (*sačarē*) ellenben *sačā'm* (*sačarēm*). — E játékok egyéb sajátosságairól a Magyarázatok közt lesz bővebben szó.

Sztambul, 1885 november havában.

Dr. KÚNOS IGNÁCZ.

Ebul Lakkaka (»a ghain غ és kaf ك betűket törve ejti ki»), *Batak Esze* és *Atak Kösze*, a mennyire az arab írású textusból ki lehet olvasni, anadoliai nyelven beszélnek.

I.

Hamam ojunu.

(Evvēla bir gazel sōjlijerek ‚Hažejvat‘ perdeden görünmē başlar, ve gazel bittikte):

Off haj hakk jetištik, čok šükür bezmi irfane (K a r a g ö z per-¹denin üstünden: ‚aferim koža čingjane‘). — mesiret gjaħi uššaka bunnun gibi mekjan olmaz, bu Hažejvat kullarēna Karagöz gibi iřvan olmaz; eli ā’zēna uĵgun, elfazi düzgün, musahabeti tatlı bir jar olsa da derdi derunum sōjlesem, o sōjlese ben dinnesem, her ikimiz-de sōjlese, hazēr olan jaran maettenezzül dinnese-de, safajab olsa. — evvēla resm ejledim resmi zülal, perde kurdum šama jaktēm gösterem zilli hajjal, — fani dünja kesretile aldanēp itme mejjal, pirimiz Šah Küšteri dir annatmasē emri mahal, perdeji bezden ahubbaje idüp arzi žemal, čiririz her tütredikče zeüki kemal. — o demek deĵl efendim ben bendenize ben duažēnēza olsa bir jarē kafadar, (K a r a g ö z jine perdenin üstünden: ‚dur ažele itme, ašā inerssem kafan darsa bollatērēm kerata‘) — bir parča itsek haspē hal, bakalēm ajineji devran veraji perdeden ne suret ejler ajan (dijerek Karagözün kapusu önüne gidüp) Karagöz ā Karagöz!

Karagöz (bir bo’uk sesle): hā?

Haž. olan külhane, nerede sin nerede? sesin derinden gelijor.

Kar. kuju dibindejim, kuju dibinde.

Haž. olan, kuju dibinde ne japijorsun?

Kar. čožū terletijorum, čožū.

Haž. olan, kuju dibinde čožuk terler-mi?

Kar. ā’zēnē kapadēnnan öjle bi terler ki hamam gibi.

Haž. jok jok, dōru sōjle, nerede sin?

- Kar. *tavan arasêndejim, tavan arasênde.*
 Haž. *olan, tavan arasênde ne japijorsun?*
 8 Kar. *farelerle taula ojnadêm, delije kašdêlar-da onnarê beklîjorum-ki kumar parasêne alajêm.*
 Haž. *olan, tavan arasênda hič taula ojnânêr-mê?*
 Kar. *nije ojnânmaz? šte ojniyorum.*
 Haž. *jok jok Karagöz, dôru sôjle neredê sin?*
 Kar. *kömürlüktejim, kömürlükte.*
 Haž. *olan, kömürlükte ne japijorsun?*
 Kar. *čamašêr dejištirijorum, čamašêr.*
 Haž. *olan, kömürlükte čamašêr dejištirilir-mi?*
 Kar. *neje dejištirilmejor? pek ala dejištirijorum. — ne japajêm eve müsafir geldi ben-de onun içün kömürlükten eji jer bulamadêm.*
 4 Haž. *olan budalalêk istemez; — külhane buraja gel bir deježêm var.*
 Kar. *jiježên varsa, ašče dükjanêna.*
 Haž. *olan gel sene, bir işim var.*
 Kar. *čišin varsa soka'ê saptênnan burnunun dôrusênda ajak jolarê var.*
 Haž. *žanêm Karagöz, gel sene bir iki lakêrdêm var.*
 Kar. *jô, evde müsafirler var, takêrtê-makêrtê istemez.*
 Haž. *žanêm, bir iki sôzüm var.*
 Kar. *üzüm varsa je.*
 Haž. *žanêm gel buraja.*
 5 Kar. *gelijorum (dijerek birden bire jokardan baš ašâ asêla kalup) — aman Ažejvat, kuzum Ažejvat, ölmüş tauklarênen bašê içün, žanêm Ažejvat, aman, barsaklarêm âzêma gelijor.*
 Haž. *aman Karagöz, nerde sin, ašâ gel sene.*
 Kar. *Ažejvat gelemejorum, gelemejorum, ajajajaj aman.*
 Haž. *žanêm bilader, ne tarafda sin?*
 Kar. *jokarda-jêm jokarda, jokara bak.*
 Haž. *aman bilader jokarda işin ne?*
 Kar. *čišim-mišim jok, šindik bašêna kusažâm.*
 Haž. *ne olijorsun Karagöz, ne olijorsun?*
 Kar. *ne olažâm, ajâ'ma kujunun ipi dolaštê, asêla kaldêm.*
 6 Haž. *aman bilader deme.*

Kar. *kuzum Ažejvat, ujuz eşeklerinin žanē ičün, beni ašā indir.*

Haž. *ō bilader jok, ben bašēmdan korkarēm.*

Kar. *Ažejvat ben bitijorum, aman aman barsaklarēm ā'zēmdan fur-
lijažak ; — ne olur bē, indiri ver beni ūrdan.*

Haž. *aman bilader sōra benim-de bašēm belaje girer ; — ejer ben seni
indirežek olursam, evvela burdan Londraja telgraf vurmālē, sōra
Parise sōra Portugize sōra Italiye sōra Junana sōra buraja
žaber gelmeli, ondan sōra bana indir demeli, o vakēt seni indi-
ririm.*

Kar. *o vakēta kadar iplerim čürür-de ben kendi kendime inerim ;⁷
— aman Ažejvat ajajajajaj, bittim Ažejvat.*

Haž. *olan jine eski joldasēm sen, sana ažēdēm indirēm, ama bir dā
bana el kaldērmazmēsēn ?*

Kar. *vallā Ažejvat tekmejlen vururum.*

Haž. *olan bir dā bana sōmeježejine jemin et bakajēm.*

Kar. *kuru-kuru ēmaklarda bōlajēm, ölmüs kargalar gözümü ojsun,
dilim et olsun, dišim kemik olsun, iki kaurulmuş ratēlukum šekeri
ā'zēma dolsun, žeddeni sansar bōsun ki, sinsilenden baška kim-
sene sōversem.*

Haž. *olan külhane, gel bas enseme bakajēm (dejüp Karagözü omu-⁸
zuna alēr ve sōra Karagōze der) : in bakajēm.*

Kar. *lakin ne güzeljer ohhh ; — kara deniz b'āzēndan dōrt bažalē, üç
bandēralē bir gemi gelijor ; ama b'āz içine bak b'āz içine, tauklar
bir birini kovalijor ; hele hele Hajērsēz adaja bak Hejbele adaj-
lan kouga edijor.*

Haž. *Karagöz omuzum čürüdü, in dijorum.*

Kar. *jō bilader, ben bašēmdan korkarēm, sōra bašēma bir bela gelir ;
— burdan pešin Londrija tel vurmālē, ondan Parise, Portugize,
Italiye, Junana, ondan sōra bana in dije žaber gelmeli ki ben
inejim.*

Haž. *Karagöz atarēm.*

Kar. *ben-de čatarēm (derken Hažejvat omzundan Karagözü atar-
atmaz savuūur gider ve Karagöz arkasē üstü düūer) — vaj belim
vaj kuskurdak-kemiğim (dijerek ajā kalkar) seni gidi, üçü bir okka
gelir, mum bažaklē, zēmba sakallē kerata brrrrrē gidi, anažā⁹*

zēnē sallajēp sērdēmēnēn brrrrre gidi ; — bana Karagöz ābēfendī derler, Billā öfke topūmdan ašā indi, elime geçme kerata hakk (derken Hažejvat gelir) pttuh... (derken Hažejvat kaçar) — brrrrre gidi iki bašlē, sip sivri, dibi delik idare fitil kēlēklē kerata. — ulan hiç soru sual jok-mu, Kōragöz ābēfendi argēn-mē-dēr dargēn-mē-dēr joksa jorgun-mē dēr joksa karēsile zēmbērē-zēmbērē? (derken Hažejvat gelir).

10 Haž. *aman bilader ne dir o, deminden berü bir patértē bir kütürtü bir vavejla dir kopar.*

Kar. *nerden kopar ?*

Haž. *kim ?*

Kar. *mor lejlak.*

Haž. *olan ben sana mor lejlak dedim var-mi ? (dijerek Karagöze urur.)*

Kar. *ulan ben-de sana kērmēzē zambak dedim var-mē ? (dijerek o-da ona urur).*

Haž. *olan sen-de hiç edeb erkjan dedikleri jok-mē-dēr ?*

Kar. *gördüm.*

11 Haž. *kimi gördün ?*

Kar. *gebe dükjanē.*

Haž. *olan gebe dükjan olur-mē ? (dijerek jine vurur).*

Kar. *Ažejvat çat-pat urup durma; bejnimde ateş ojunu olıjor sani-jorum.*

Haž. *Karagöz, sen bilirmisin ilmi hikmetten ?*

Kar. *ne bilejim bē, kilimi kim çaldē mektebden ?*

Haž. *Karagöz sen hiç mürekkeb jalamadēn-mē ?*

Kar. *a'ērē a'ček buldūmda jaladēm.*

Haž. *neji ?*

Kar. *merkebi.*

12 Haž. *haj külhane haj. — olan sen musiki falan bilirmisin ?*

Kar. *mum siki olsun, şamdan siki olsun ne işime ?*

Haž. *olan külhane, ben sana meram annatamīžām-mē ?*

Kar. *ne annatažān ? annat bakajēm.*

Haž. *dinne köpek.*

Kar. *söjle şaşkēn pezevenk.*

Haž. olan külhane, babanê adê ne ?

Kar. babanê atê jok ; — geçen gün senin gibi bir sija merkebi vardê, sattê.

Haž. sus edebsiz seni ; — olan senin adê jok-mu ?

Kar. benim-de jok, babanê-de jok.

Haž. olan sen hiç ana razmîne dūšmedîn-mi ?

18

Kar. dūn aŷšam dūštūm.

Haž. neje ?

Kar. jolda giderken fenerim sōndū ; bir bŷjŷk ana lamê vardê, karanlêkta dūštūm.

Haž. olan ismin ne dir ismin ?

Kar. ispirim-de jok, bir ev uša'ê vardê ona-da izim verdik.

Haž. olan, validen sana isim tesmije kēlmadê-mê ?

Kar. hajr, validemin ispiri testiji kēmadê.

Haž. kŷcŷkken senin kulā'na ezan okumadēlar-mê ?

Kar. ulan benim bejnimde ŷuma namazê-mê kēlaŷaklar ?

14

Haž. olan sen nerden çekten ?

Kar. jerden.

Haž. olan seni kimse dōrmadê-mê ?

Kar. do-do-dōrdu.

Haž. kim dōrdu ?

Kar. ben dōrdum.

Haž. ananê kim dōrdu ?

Kar. onu-da ben dōrdum.

Haž. babanê kim dōrdu ?

Kar. onu-da ben dōrdum.

Haž. halanê kim dōrdu ?

Kar. onu-da ben.

Haž. çōŷŷnu kim ?

Kar. onu-da ben.

Haž. olan bir insan kendi kendisini sinsilesini dōra bilir-mi ?

15

Kar. biz sinsileŷe zŷm-zŷrt oldŷumuzdan ebe paramēz joktu, anin-içŷn hepsini ben dōrdum.

Haž. olan sana kim derler ?

Kar. minderler, jastēklarê kardaŷê.

Haž. *nasl sormalê bilmem-ki seni ne dije cā'rêrlar (kendi kendine): ben şunun bir türlü adêne sôjletemiyežek-mi-jim?*

Kar. *Karagöz, Karagöz brrrrre...*

Haž. *demek senin adên Karagöz.*

Kar. *ulan, amma sersem herif sene, atêm Karagöz dejl, ben-im Karagöz.*

16 Haž. *ha külhane, şindik bana-de lazêm olan bu idi. — şindik Karagöz gel seninle adêmêze dejiştirelim.*

Kar. *dejiştirelim amma, peşin mallede bi tellal bā'rtmalê ki çoluk-çožuk jine adêmê örensın.*

Haž. *žanêm senin mallede adên jine Karagöz olsun; bir birimizi cā'rdêmêz vakitte başka adla cā'ralêm.*

Kar. *ej ja.*

Haž. *şindik Karagöz senin adên jumru bok olsun, benim adêm mersin olsun.*

Kar. *nasê nasê?*

Haž. *senin adên jumru bok olsun, benim adêm mersin olsun.*

Kar. *şê, mersin ne demek?*

Haž. *efem, mersin gajet güzel kokulu bir çiçek dir.*

Kar. *ej, jumru bok ne dir?*

17 Haž. *şte öjle fena bi šej.*

Kar. *haj kerata haj (kendi kendine): kendini mersin, bizi jumru bok öjle-mi? (Hažejvata): jok jok jok, senin adên jumru bok, benim adêm mersin olsun.*

Haž. *e hajdê, çatêrêne kêrmajêm öjle olsun.*

Kar. *haj zevzek horoz akêllê haj.*

Haž. *şindik adlarêmeze ezberlijelim.*

Kar. *nasl ebzerlijelim?*

Haž. *žanêm bellemek için bi kaç kerre sen benim adêmê ve bi kaç kerre-de ben senin adêne cā'rêrêm.*

Kar. *e hajdê.*

Haž. *şindi ben sana ,mersin baba Karagöz' derim, sen-de bana jumru bok Hažejvat' dersin; bi kaç kerre bôjle sôjleriz.*

Kar. *hajdê bakalêm.*

- Haž. (makamle) mersin baba Karagöz, baba mersin Karagöz. 18
- Kar. jumru bok Hažižaužau, jumru bok Hažižaužau.
- Haž. mersin baba Karagöz, ne jersin Karagöz ?
- Kar. jumru bok Hažižaužau, jumru bok Hažižaužau.
- Haž. mersin baba Karagöz, baba mersin Karagöz
anan ne jer Karagöz, baban ne jer Karagöz ?
- Kar. jumru bok Hažižaužau, jumru bok Hažižaužau.
- Haž. halan ne jer Karagöz, teozen ne jer Karagöz ?
amžan ne jer Karagöz, dajën ne jer Karagöz ?
- Kar. ju ... ju ... jum ... (derken Hažejevata bir vurur) seni gidi 19
žumba kuka kijafetli kerata seni, bir az dā išitmejejdım, sojuma
sopuma bok jedirežekti.
- Haž. aman bilader olmadê-mê ?
- Kar. jok jok jok.
- Haž. öjlejse senin adên ujuz tazê, benim adêm baba hekim olsun.
- Kar. ujuz tazê ne ?
- Haž. bazi ava götürürler, au köpeji.
- Kar. baba hekim ?
- Haž. hekim demek.
- Kar. jok jok jok, benim adêm baba hekim, senin adên ujuz tazê.
- Haž. eh öjle olsun, hajdê ezberlijelim.
- Kar. ezberlijelim ama deminki gibi jumruk inmez, sōra tekme šaka-
sēna başlarēz.
- Haž. (makamle) baba hekim Karagöz, hekim baba Karagöz. 20
- Kar. ujuz tazê Hažižaužau, ujuz tazê Hažižaužau.
- Haž. baba hekim Karagöz, baban kim Karagöz ?
- Kar. ujuz tazê Hažižaužau, ujuz tazê Hažižaužau.
- Haž. anan kim Karagöz, baban kim Karagöz ?
deden kim Karagöz, jengen kim Karagöz ?
- Kar. ujuz tazê Hažižaužau, ujuz tazê Hažižaužau.
- Haž. halan kim Karagöz, tezen kim Karagöz ?
- Kar. uj ... uj ... uj ... (der jine vurur) seni gidi dibi čekmēs
šamdan suratlı kerata, seni azažek dā iši čakmajejdēm sinimi-
sinselemi ujuz tazê japažaktê.
- Haž. aman bilader olmadê-mê ? 21

Kar. *jok jok jok, ben vaz geštim, benim adēm ej, senin adēn-da dursun jerinde.*

Haž. *haj külhane haj, demek istemijorsun.*

Kar. *ö ö ö*

Haž. *žanēm nekadar hiddetlendiniz, meram o demek dejl efem, ahubba ejlensin. — bu jakēnnarda žanēm çok tatlē isteјor, nasē Karagöz sen-de severmisin ?*

Kar. *ne tatlēse seversin bakajēm ?*

Haž. *hamur işine dajr olan tatlēlarē.*

Kar. *kajmaklē jazsē kadajfē severmisin ?*

Haž. *hajr bilader hajr, bir az zijadiže jēžek olursam gōjnümü bulandērijor-da, onun ičün pek sevmem.*

22 Kar. *iki katlē ekmeک kadajfennan nasē sen ?*

Haž. *hajr bilader.*

Kar. *kajmaklē baklavajlan nasē sen ?*

Haž. *vaka üstü gevrek dir ama, altē hamur oldūndan mejdede durur.*

Kar. *gülläže ne dersin ?*

Haž. *hajr bilader ondan hič ošlanmam.*

Kar. *okkasē on altije-de onun ičün kerata. — aman bilader bi tatlē buldum ki, bi tatlē buldum ki ā'zēnēn suju akar.*

Haž. *aman Karagöz nedir o, čabuk sōjle.*

Kar. *kerata amma jutkunijor ha ; — Hažeјvat bi parče jemiš olsan, bajlērsēn.*

23 Haž. *aman bilader čabuk sōjle ne dir o, ā'zēmēn sular akijor.*

Kar. — *bašēma limon sēk-ta dibimi je.*

Haž. *sus edebsiz külhane, seni gidi hattēnē-huttēnē bilmez seni.*

Kar. *ulan ne kēzēјorsun ?*

Haž. *nasē kēzman ; — zaten evden masraf kougasē ettim, o kēzgēn-nēkla buraja geldim, šindi hērsēmē senden alērēm hā.*

Kar. *masraf dedēn-de ben-de šindi evde karīlen kouga ettim.*

Haž. *aman sen ne dije kouga ettin ?*

Kar. *žanēm pirinž almijorsun, jā almijorsun, eve hič bir masraf gördüm jok dijorlar. — bilader bundan zijade-de masraf olur-mē? gečen ajde bir takēm žijer aldēm, gečen sene Ramazanda on iki bučuk direm pirinč, sekiz direm jā, üç direm zeјtin jā, jüzelli*

direm kömür, bir buçuk direm fasulje almıştım, çabuzağək bir senenin içinde bitire vermişler; efem dā bundan ziyade masraf ola bilir-mi?

Haž. *Karagöz sen çeldêrdên-mê, hiç on iki buçuk direm pirinç, sekiz 24 direm jâ, üç direm zejtin jâ, jüz elli direm kömür, bir buçuk direm fasulje olur-mê?*

Kar. *sen dinne-de ötesine karêşma. — eve et almijorsun dijorlar, hiç et sulu jemek jedimiz yok; vallâ Hažejvat evin janênda ašçê dükjanê var, ašçê dükjanêndan eve bir musluk ujdurdum, şindik ašçê etleri jêkadî nekadar et suju varsa hepsi bizim eve gelijor.*

Haž. *sen aklên-mê kaçêrdên?*

Kar. *neje aklême kaçêrajê bē?*

Haž. *sen sahi çeldêrmêşşên.*

Kar. *çeldêrmedêm bē.*

Haž. *seninle lakêrdê etmeje gelmez.*

Kar. *takêrdê etmeje gelmez jâ.*

Haž. *neme lazê, varajê gidejim, bakalê ajineji devran ne gösterir (der gider).*

Kar. *sen gidersin-de ben dururmêjê? varajê ben-de gidejim, ba- 25 kalê ajnada duran ne gösterir (dijerek o-da gider).*

(Evde Karêşile konuşdū işidilür.)

Karê herif deminden berü nerde idin?

Kar. *Hažejvatle konuşijordum.*

Karê herif senin hiç utanman yok-mê? eti kasabda, zarzavatê bayçuvanda, parajê sarrafta görijoruz.

Kar. *ulan şükür et sene jâ, gözün kör olajdê-da görmejejdin ne japažaktên?*

Karê ben bøjle lakêrdê bilmem; — şurdan gitmeli bana üç okka et almalê.

Kar. *eh alajê bē.*

Karê efem bir okka pirinç almalê.

Kar. *eh alajê (der giderken).*

Karê ja hō!

Kar. *ūh?*

Karê gelürken bi-de kepçe al.

Kar. *eh alajēm (der giderken).*

Karē *ja hō!*

Kar. *nūh?*

Karē *bi-de saç mangal al.*

Kar. *eh onu-de alajēm.*

Karē *bi-de ızgara al.*

Kar. *alajēm (der giderken).*

Karē *ja hō!*

Kar. *nūh, ne dir o?*

Karē *bi kaç tane-de kebab şiši al.*

Kar. *alanēn-da anassēnē getürenin-de (der gider).*

27 (Hažejvatın çekte malle dōru bir hamam konulup bu şarkijle
Reza ki-zade çekmā başlar :

*,Bahar oldu sular cālar
ben ālarēm bülbül ālar
meskjen oldu bana dālar*

(Nakarāt:) *Ben ālarēm bülbül ālar.*

*Servi boja kēldēm nazar
żemalini gören azar
kirpikleri name jazar*

(N.) *Ben ālarēm bülbül ālar.*

*Konže açar har içinde
bülbülleri zar içinde
sevdijim ājar içinde*

(N.) *Ben ālarēm bülbül ālar.*

şarki bitežene jakēn Hažejvat dahi cekar, ve şarki bittikce.)

28 Haž. *vaj maşallā žijer köšem, vaktē şerifler hajrlar olsun.*

Rez. *mezidi ömr olun efendim.*

Haž. *efem bōjle vakētlē vakētsēz şarki okijarak ne tarafē teşrif buju-
rijorsēnēz?*

Rez. *efem, malüm jā pederden kalma bir hamam var-dēr, hajlē vakit-
ten berü bošta dir ve kimse-de işletmedinden gidejim-de tamiri*

*lazēm gelen jerlerini öjrenēm-de japtērām, zira boş duražā'na hiç
olmazsa ajde bir parçe hasilat olsun oradan-da alēnēr jā.*

Haž. haj haj efendim, pek ala olur.

*Rez. lakin Hažejvat čelebi, šindik malüm jā bendeniz her vakēt bu-
rada bulunamam, anēn ičün emnijetli bir adem isterim-ki, hama-
mēn tamiratēna baksēn.*

*Haž. aman efendim sizin zaten bendeniz pederinizin eski refiklerin-
den-im bendenizden münasib kimi bula bilirsiniz?*

Rez. vaka öjle Hažejvat čelebi (derken).

*Kar. bu kim dir, ne görült' edijorsunuz burada? (dijerek jokarēdan
bakēp sōra ašā iner) merhaba!*

Rez. merhaba baba.

Kar. ölüm ufaklēn var-mē?

Rez. baba ne japažān?

Kar. bi kač para ödünč ver diježektim.

Rez. baba sen kim sin?

*Kar. (jokarē dōru kalkarak Hažejvata): Hažejvat bana kim derler,
kim-im ben?*

Haž. olan edepsizlenüp durma.

*Kar. až gözlü serssem kerata seni, neme gerek (Rezaki-zadeje): — 30
šē ölüm bana Ka.. Ka.. Karagöz derler.*

Rez. baba ben bilmedim adama para vermem.

Haž. (Karagöze) Karagöz, def ol ordan külhane.

Kar. tef olurum dümbelek olurum, tāf be.

Haž. ulan onu sen bildin-mi?

Kar. jō.

Haž. ona adlan-sannan Rezaki-zade derler.

Kar. ā bildim bildim, bunun bir-de küçük bilader var-dēr.

Haž. kim o?

*Kar. šē m'ālebeži dükjanlarēnda ašuranēn üzerine koduklarē kuš-
üzümü dejl-mi? hatta büyük kardašē-de vardē, o-da Izmir-sijahē
dejl-mi dir?*

Haž. def ol dijorum.

Kar. tef olurum dümbelek olurum sana ne? tāf be; — ben sana dedim

31

ben bunu küçükten beri soy-sop bilirim ; hatta bunun bir-de kız
kardaşı vardı çekrideksiz ; bunnar üzüm sinsilesi dejl-mi ?

Haž. Karagöz başemëzdan git diyorum, bu senin annadeklarëndan
dejl-dir.

Kar. hā öjle jā Hažejvat köşe penžeresinden gözetlijorum karëšmam
(dijerek gider).

Haž. bakmajënez efendim, mezub dur.

Kar. (jokarëdan başëne uzatarak) zërzob sen sin kerata, jedë helvaja
bak (dijerek çekilir).

Haž. efendim nasël, münasib gördünüz ?

Rez. evet Hažejvat çelebi, šindi seninle gidelim hamama gezelim,
nereleri tamir olažakse sejr ediniz ve anattarë size brakajëm,
artëk her ne lazëmsa ižabina bakarsënëz, — šte sana šindilik elli
altën.

82 Haž. bereket versin efendim, — bendeniz šindi Hamamžëja ve Šallë-
Natëra žaber göndürerim gelsin hamamë derlesinler toplasënlar,
išallā bir-iki güne kadar hepsini bitirerim.

Rez. pek ala Hažejvat çelebi, zaten uzun uzadëja tamir olažak bišej
dejl-dir ; bir badanažle silmeden ounadan ibaret bišej.

Haž. evet efendim bujrun gidelim.

Rez. bujrun (dijerek hamama giderler).

(Hamamën içinde)

Rez. šte Hažejvat çelebi peštamallar šte havlular. — içeri-de buj-
run . . . šte halvetler, šte kurnalarë, birinin düšmüš ama o bišej
dejl, japëlër.

Haž. haj haj efendim.

Rez. šte göbek tašë.

Haž. mašallā pe pe, bendeniz bir iki güne kadar her bir işini biti-
ririm.

Rez. eksik olma Hažejvat çelebi, šte alënez anattarë, bendeniz gidi-
jorum, artëk size havale.

Haž. pekë efem pekë, siz hiç merak etmejin (der savušurlar).

83 Hamamžë hanëm :

,Geže gündüz intizarlan

bir mürada ermedim

*çok güzeller sevdim ammâ
bir vefasin görmedim.*

*Oturmêş göbek taşına
başlamêş terlemeje
aemêş başê dökütü saçê
başladê taramaja.*

*Aj efendim a sultanem
gül dibinde nar biter
jürejimde ateş var-dêr
hem janar ve hem tüter.*

(türküsünü söylüjerek çekmâ başlar; — Hamamžê türkü söylerken
Hažejvat dahi karşusêna çekar, türkü bittikte).

Haž. raj efendim vaktê şerifler hajrlar olsun.

84

Ham. eksik olmajên Hažejvat çebebi, beni cā'rmêzsênêz, ažeba mühim
bir emrinizi var?

Haž. estafrullâ kězêm, cā'rmamdan maksat şurada bir hajlê vakitten
berü işlenmedik bir hamam var, sahîbi-de hamamê bana teslim
ittînden ve işletmek için sizin bošta oldûnuzu haber aldêmden ve
sizin-de hamamžêlekta olan sanatênêzê zaten bildîmden, ejer arzu
olunursa hamamê size teslim idejim güzelže işledüp ajdan aja
hisabêna bakarêz (derken Karagöz penžereden bakarak).

Kar. bu kim? (dejüp ašâ iner ve kadêna): šê sizde ufaklêk-fêlan
bulunur-mê?

Ham. ah ne japažân?

Kar. šê hanê geçen gün benden bikaç guruş ödünç almêştên.

Ham. ajol sen deli-mi oldun? sen kendini pabužu büjüje okut.

85

Kar. (jokarê dōru kalkarak) šê Hažejvat pabužlarêna bakajêm.

Haž. Karagöz mezublün sêrasê dejl.

Kar. zêrzob sen sin.

Haž. Karagöz def ol git dijumlah.

Kar. tef ol dümbelek ol (dijumlah gider).

Haž. annadênêz-mê kězêm? — bendeniz şindik Şallê-Natêra-da ça-

ber gönderirim o-da gelsin beraberže hamamê işledirsiniz; zaten sizin-de on onbeş senelik refikaniz dir.

Ham. pek ala Hažejvat ama ben Şallê-Natêrle dargên-êm.

Haž. ejer isterseniz bendeniz sizi barêstêrêrêm efendim.

Ham. benim žanêma minnet ama, barêsmaz.

86 Haž. siz o žihetže merak itmejin; — šindi hamama gidelim, hamamê bir geziniz bendeniz-de ne japar japar gidüp gönlünü iderim ve geldî vakitte siz-de bed m'âmelede bulunmejim.

Ham. pek ala Hažejvat çelebi.

Haž. bujrun gidelim.

Ham. bujrun (dijerek hamama girerler).

(Hamamên içinde.)

Haž. šte kězêm her šejsi tekmił; šte havlularê šte çekmežesi, šte hepsi tamam dêr. — šindi bendeniz gidüp Şallê-Natêrên gönlünü ider size gönderirim (der sōra jine bu türküjle

*,Destemalême kuruttum
sinemi sinend' ujuttum
adêne bildim unuttum.*

*(Nakarat:) Jarêmen al janaklarê
aşnamên bal dudaklarê.*

*Ah kězêm sen djaur sin djaur
dilin sōjler žêvêl joul
kaç güzel karšêmdan soul.*

(N.) Jarêmen etc.

*Ibrîsim kuşak kuşanêr
saça'ê jere düşenir.
kalkêp öpmeje üsenir.*

(N.) Jarêmen etc.

*Hanêm güllerin çillemiš
dalinde bülbül ejlenmiš
öper iken kederlenmiš.*

(N.) Jarêmen etc.

*Şallê-Natêr çekmâ başlar ve türkü söylerken hamamžê-da s7
berü tarafdan karşêlar ve türkü bittikten sōra)*

Ham. sefa geldiniz efendim.

Şal. Allā emanet olun.

Ham. aferim aferim bukadar-da hakikatsêzlek olur-mu?

Şal. hakêkatsêz siz siniz (derken Karagöz ašā inerek)

Kar. (Şallê-Natêra) sen kim sin?

Ham. buna Şallê-Natêr derler.

Kar. bildim şu şallê katêr; — šê şallê katêr sizin bir hemşire vardê,
bazi gelin arabalarêna koşarlar, nerede o?

Şal. ajol sen çêldêrdên-mê, o nasê lakêrdê?

Kar. neje çêldêrejim bê? sen şallê katêr dejl-mi-sin?

Ham. Karagöz, hajdê işine hajdê.

Kar. siz nereje gidijorsunuz?

Ham. hamama.

Kar. beni-de götürseniz e?

Ham. ā hiç kadên hamamêna erkek geldîni işitmemiştîm.

Kar. neje gelmezmiş, ben-de kadên olu veririm.

Ham. žanêm dā hamam acêlmadê bile acêlsên-da erkeklerin-de ajrê
jeri var, o vakit sen-de gelür girersen.

Kar. ben kadênlarênkînede girerim (dijerek gider).

Ham. efem, šîndi sizinle hamama gideriz, lazim olan šejlere bakarêz
ve Hažejvat çelebîle-de hamam anasêna çaber göndüreriz (der
giderler; — sōra bu türküjle

*,Arabadan atlade
mendilini katlade
pabuclarê patlade
donini dolaboni donini vaj.*

*Arabadan iniši
têramvaja binîši
têpêš têpêš jürüşü
donini dolaboni donini vaj.*

*Arabadan hoplade
koža karê çatlade*

pabuçu-da patladé
donini dolaboni donini vaj.

Hamam anasé čekar ; jine hamamžê).

39 Ham. *sefa geldiniz Emeti Molla.*

Ana *Allā emanet olun kēzēm, beni cā'rmēzsēnez, bişej-mi lazim ?*

Ham. *evet Emeti Molla bir hamam aştēk-ta seni hamam anasé japmak istijoruz (derken)*

Kar. *(koşa karējê iki büklüm görünže ašā inerek) : merhaba !*

Ana *merhaba, ne istijorsun ?*

Kar. *(koşa karēnēn arkasēna vurarak) bu omzunde ki ne dir ?*

Ana *ulan bak bak ensemi sēkēštērijor, bak bak bak nasē dikkatlē bakijor, galiba bana göjnül verdi.*

Kar. *haj sana mezaržī Māmut göjnül virejdi ; bişej-mi kajb ettin ejilmis arijorsun (dijerek koşa karēja bir jumruk urur).*

Ana *seni gözü kör olasēža seni, şindi toplu ineci čekersē.*

Kar. *jo jo jo, öjle böyük silālarlan şaka edüp durma (dijerek gider).*

40 Ana *ē kēzēm.*

Ham. *şte efem, size annatmā hažet jok, hamam analēnēn usulēne bilirsin (derken).*

Kar. *(inerek) bu kim, bu kim ?*

Ana *jine-mi geldin ?*

Kar. *şē bu hamamēn anasē-mē ? hamamē bu-mu dōrdu ?*

Ham. *žanēm öjle dejl, her hamamēn bir anasē olur ; bunu-da hamama japažāz.*

Kar. *şē kuzum, beni-de şu hamama hamam-babasē jap sana.*

Ham. *ajol, hamamen babasē olur-mu ?*

Kar. *nije olmaz be, anasē oljor-da babasē olmaz-mē ? — şē (koşa karējê türterek).*

41 Ana *nō olan ?*

Kar. *şē, dōru sōjle, sen hamamēn anasē-mē-sēn ?*

Ana *zahir anasējēm.*

Kar. *demek hamam senin olun, dōru sōjle kimden gebe oldun ?*

Ana *seni basē gözü jarēlasē seni, vallā şindi seni zaptijeje vererim hā (dijerek Karagözü kovalar)*

Kar. (kačarak jokarëdan) ama kēzde hā, koža karē eji fitile aldē
(der gider).

Ana kēzēm sen bilmijormēsēn ben elli sene dir hamam analē
edijorum, elbette her šejini bilirim.

Ham. evet Emeti Molla, bujrun gidelim.

Ana bujrun kēzēm, hajdē bakajēm (der hamama girerler).

(Hamamda.)

Ham. šte Emeti Molla (dijerek hamamēn ičini Anaja gösterirler).

(Sōra Ajvaz Serkiz bu türkūje čëkar

42

,Uj mandël mandël mandël
kaldër kollarēn endir
atēm arab dër benim
içtīm šarab dër benim
üç gündür içmemişim
kejfim harab dër benim
halēm harab dër benim
uj mandël mandël mandël
kollarēn bojnuma endir.'

hamamžē karšëlar ve Karagöz-de bunun arkasēna takëlarak bera-
ber ojnijarak gelir).

Ajv. foš geja hanom ofondi, āšamon hejr ola.

48

Kar. b'āzēnē sansar bo'a.

Ham. xoš geldin usta Serkiz.

Ajv. foš geja hanom ofondi, hoš boldok.

Kar. Usta Sekiz, gečen gün seni Dokuz arijordu.

Ajv. foš geja Karjagoz gozmoni gafa indiriram volah, gjozen
čëka vlah.

Kar. fuški sen je, senin gözün čëka vlah.

Ajv. volāh ne hirlisen?

Kar. Usta Sekiz ā'zēnē toplā, beš kardaša kaušursēn ha.

Ajv. foš geja ne bārisen vah?

Kar. foški ne sōjlisen vah?

Ajv. volah banemle eglenisen he?

44

Kar. volah evlenmirem he, vah, vah.

Ajv. foš geja šindi gazma gafan jijisen.

Kar. foški vah (kendi kendine): ermeni amma kēzējor hā.

Ajv. volah gjet direm babanžana.

Kar. senin baban ženabet kerata; — neme lazēm savušur giderim vah vah (der gider).

Ajv. foš geja hanom ofondi ešettam ki bir hamom totmozsoniz, kül-honžilik etmoje gjoldem.

Ham. pek ala Usta Serkiz, hajdē gidelim-de sen-de külhana bakarsēn (derken Karagöz iner).

45 Kar. (hamamžėje): ben ne vakēt gidežēm hamama?

Ham. žanem dā hamama gelen jok; ne vakit gelirlerse sen-de o vakēt gelirsin.

Kar. (kendi kendine): Ajvazēn arkasēndan giderim.

Ham. (Usta Serkize) hajde Usta Serkiz gidelim.

Ajv. pokī hanom ofondi bojoron (der giderler ve Karagöz-de arklarēnda hamama girer).

(Hamamēn içinde)

Ajv. foš geja Karjagoz, ne gelisen arkam sera, foš geja san kjolhan jahmak blisan?

Kar. volah bliram.

46 Ana olan Karagöz išin ne burada?

Kar. sen sus be.

Šal. ā bu sakallē kim?

Kar. sakalden ne istijorsun? ben onu traš ederim.

Ham. Karagöz žanēm, ben sana demedim-mi sōra geldije?

Kar. ben bu hamama girmezsem size-de rahat vermēm (hamamžē Karagözlen dēsare ēēkarak)

Ham. ben seni bu hamama kojmam kojmam kojmam.

Kar. ben-de sana bu hamamda rahat vermēm vermēm vermēm (der giderler ve sōra Karagöz evine gidüp ,Abla' dije karēsēne ēā'rēr).

Karē ne o herif?

Kar. šu bizim beši ver.

Karē ā herif beši ne japažān?

Kar. sen ver, komšudan istijolar.

47 Karē ašada odunlūn üstünde (derken Karagöz beši alup hamamēn

*kapusëna gelerek kapujë çalar ; — hamamën içinden ,kim var ?^c
diye sorarlar)*

Kar. *ben var-ëm (dijerek hamamën içine girer).*

(Hamamda)

Kar. *annem selam etti hamama geležekler bešî gönderdi.*

Ham. *pekî brakênëz bešî-de gidin.*

Kar. *jô ben gidemem.*

Ham. *ajol sen erkek sin, senin işin ne burda ?*

Kar. *jok jok jok, ben burda çozû sallıjajâm.*

Ham. *biz çozû sallarëz, sen brak-te git.*

Kar. *hajr hajr annem merakli dir, çozû kimseje sallatmaz.*

Ana *herif senin işin ne burada ?*

48

Kar. *sus sen mezar düškünü.*

Ajv. *volah Karjagoz, borda ne gezisen ?*

Kar. *sus ulan adëmë söjleme.*

Ham. *atën dëšarë atën.*

Kar. *šë atmajën be atmajën, ben çekijorum.*

Ajv. *volah seni gjozi çikasi kjopek, çoh diram (dijerek Karagözü
dëšarë atarlar).*

Kar. *šë bešî verin.*

Ham. *atën atën šunun bešîni.*

Kar. *jok jok jok, beşik-meşik atma, kërarsën bē, sōra alêrēm (der 49
gider).*

*,Kediji kojđum torbaja
bašënë sokmëš çorbaja
jaurumu vermem zorbaja.*

*(Nakarat:) Hajdi lingo lingo
žanëm lingo lingo
hahamën kēzë papazën kēzë.*

*Kedimi kojđum kojnuma
bilezik takmëš bojnuma
šaštë fareler ojnuma.*

(N.) Hajdi etc.

*Kedimi kojđum ambara
eline alměš on para
kedimiz olmuš zampara.*

(N.) Hajdi etc.

*Kedimi kojđum kapana
kačměš gitmišti tavana
sičanlar dūštū amana.*

(N.) Hajdi etc.

*Kedimi kojđum jorgana
sansarē urmuš urgana
pisimi vermem korkana.*

(N.) Hajdi etc.

*türküsinü söjljerek J a u d i čekmā başlar, Karagöz-de pešine
taklaşēr čekar).*

50 Jau. *ej, kim dir arkalarimda ?*

Kar. *ben-im ben.*

Jau. *ej, Karajuz efendi ?*

Kar. *Jaudi, ā'zenē topla (dejerek bir tokat vurur).*

Jau. *ajajaj jok-mu be jaudiler be Alla için bu muslumanların elinden.*

Kar. *Jaudi de sakala bak, bajramlėk üç çift çorab čekəžak.*

Jau. *ajde ajde ne jelirsin jotumun sera, fakir fukara kenefi ajde.*

Kar. *Jaudi ā'zēn topla dejorum, bejnine bir jumruk indirirsem, sōra
fakir fukara kenefini örenirsin.*

Jau. *ajde bičimsiz ölu bičimsiz, ajde kakavan ölu kakavan (dijerek
jüzünü Karagöze dönüp) ej surata bak, kaldırımı bozulmuş tram-
vaj žadesi.*

Kar. *Jaudi sen belaja sokažān.*

Jau. *ande kakamena (al-de kakamē je).*

Kar. *kakanē sen je kerata.*

Jau. *eh, bu nasi surat, bu nasi čalim.*

51 Kar. *(Jaudi je bir iki jumruk dā vurur) nasē sičan-im ?*

Jau. *eh, ama ūrsuz ölu ūrsuz sin, ne kademsiz ölu kademsiz sin,*

*nerde jiderim arkalarım sera jelirsin. — hamamlarda jidežektim,
jotum sera jeldin ; eh sen nerelerde jidijorsun ?*

Kar. *sen nereje gidijorsun ?*

Jau. *hamamlarda jidijorum.*

Kar. *Jaudi hamam bir tane.*

Jau. *eh, jelirsin benimle ?*

Kar. *hajdê hajdê (dijerek hamamdan içeri girerler).*

(Hamamên içinde.)

Jau. *eh, vakitlerin hajirlar olsun hamamžu hanum.*

Ham. *vakitler hajs olsun, Usta Zakariadi.*

Jau. *ej, işittim ki buralarda hamamlar tutmuzsunuz, gidejim de-
dim-de jeldum.*

Ham. *o arkanêzda kim dir ?*

Jau. *eh, bilmem Karajuz-mu olažak, arkam sera jeldi, bilmem.*

Kar. *(kendi kendine) haj köpölu haj, demin beraber gidelim dejordu.*

Ham. *Karagöz ?*

Kar. *ha ?*

Ham. *hajdê bakajêm seni edebsiz seni (dijerek Karagözü döver).*

Kar. *vurma bē ha vurma.*

Ajv. *vuj gjozen čika kjopolu, jine-mu gjeldin, jihul diram (dijerek
Karagözü dēšarē atarlar).*

Ham. *ben seni bu hamama kojmam kojmam kojmam.*

Kar. *ben-de sana bu hamamda rahat vermem vermem vermem (dije-
rek gider ve sōra bir Kasida okijarak Arabi ččkmā bašlar
ve Karagöz-de pešine taklašēr).*

Arab. *ula sana bana selamin alejkum.*

Kar. *ötekine berikine alejküm salam.*

Arab. *ula san šindi nerde gidežek ?*

Kar. *sen nereje ise ben-de oraja.*

Arab. *ejva ben hamamda gidežek.*

Kar. *ajva fēlan jok, — šej Hažibaba sormak ajb olmasēn ama, senin
adēn ne ?*

Arab. *ula benim adi Haži Kandil.*

Kar. *bildim, hanē sizin küçük bilader vardē haži samandra, bir-de
hemšire vardēr haži fitil, sen onun kardaš dejl-mi-sin ?*

Arab. *ula ja ganem sen ne sordun?*

Kar. *usurdum jok.*

Arab. *ula ja šanem sende hamam-da gidešeksın?*

Kar. *ešek sen sin, ā'zēnē topla.*

Arab. *ula ban šindi hamamde gidežegim.*

Kar. *ben-de gidežēm (dijerek hamama girerler).*

(Hamamēn içinde.)

54 Ham. *bujrun Haži Kandil, sefa geldiniz.*

Arab. *ula ja šanem sefa bulduk.*

Ham. *Haži Kandil siz kaç kiši geldiniz?*

Arab. *ula ja šanem hanun efendi ben bir kišim geldi, arkamda birisi dā gelijordu.*

Ham. *Karagöz?*

Kar. *ha?*

Ham. *jine-mi geldin? hajdē bakajēm hajdē šuradan, jelloz sürtük sümüklü seni.*

Kar. *ulan sürtük-te sen sin, jelloz-da sen sin, sümüklü-de sen sin; neje sümüklü olažēm, šindi sümkürdüm.*

Ana *olan seni gözü čekasē seni.*

Kar. *seni žanē čekasē seni.*

Ana *bak dā laf sōjlejšor.*

Kar. *be be be be.*

Ajv. *vola šindi gozmon gofo indiriram, gine mo gjeldin?*

55 Ham. *hajdē bakajēm čabuk ol hajdē bakajēm. — Karagöz ben seni bu hamama kojmam kojmam kojmam (dijerek Karagözü dēšarē atarlar).*

Kar. *(dēšardan) ben-de sana bu hamamda rahat vermem vermem vermem (dijerek gider ve*

*,Bağčeje kurdum čifte salēnžak
jar gelüp jar gelüp sallanažak
sāt dörten sōra neler olažak.*

(N.) *Abalaba šippop šippop bop
imeta mimeta beberu hi.*

*Hamamên kubbesi kirezden dir
kêzlarên güzeli ilaždan dir
çožuklarên güzeli traşdan dir.*

(N.) *Abalaba şippop şippop bop
imeta mimeta beberu hi.*

*türküsünü dijerek Altê-kulaç çekmâ başlar ve Karagöz-de
arkasından gelür).*

Alt. *selamın alejkum babalêk.*

56

Kar. *alejkum salam kuru kalabalêk.*

Alt. *işittim burada bir hamam varmêş, hamama girmek için buraja
geldim; — nasê sin ejü-mi-sin hoş-mê-sên, aşt-mê-sên tok-mê-sên,
dolu-mê-sên boş-mê-sên, kuru-mê-sên jaş-mê-sên, ne alemde sin,
nerden geliyorsun, nereye gidiyorsun? — malümja bendeniz öyle çok
lakêrdelardan hoşlanmam; bir sen söylemeli ben dinnemeliyim,
bir ben söylemeli sen dinnemelisin; azažek-da bize rât vermeli,
jetişmedi-mi artêk? hep siz söjlüyorsunuz? hiç bizim söyledimiz
joktur, azažek susun-da biraz-de biz söylejelim (dijerek çabuk
çabuk hem söyler ve hem-de kalğêr, Karagöz-de beraber kalğêr).*

Kar. *amma lakêrdê küpü, soluk-ta-mê almijor; — baba senin
adên ne?*

Alt. *bana adlan-sannan Altê-kulaç derler.*

Kar. *vallâ beş buçü jalan, buruna bak buruna Dijar-bekir çekmâ; 57
sen ajâ kalkmazmêsên? biraz-da ajakta söyleşelim.*

Alt. *baba sen benden ejlenijormusun? ben senin ejlenžen dejl-im,
sen nerden taklaştên arkama, abalaba şippop.... (dijerek jine
kalğemâ başlar Karagöz-de beraber).*

Kar. *aj bu deli.*

Alt. *nije deli olajêm? budala.*

Kar. *bu dala ö bür dala; — sen şindi nerede gidežên?*

Alt. *annatmadêk-mê? evden geliyorum, hamama gidežêm, sojun-a
žâm, jékanažâm, gijinežêm, eve gidežêm, ujižâm sôra kalka-
žâm....*

Kar. *tornehet (kendi kendine): vaj anassênê, lakêrdê sormâ gel- 58
mijor ki jedi jêl evvel oldünü jedi jêl sôra olažâ'ne annadijor.
— (Altê-kulaça): babalêk beni-de götürürmüsün?*

Alt. seni-de götürürüm, sen beni keselersin ben seni keselerim, sen beni jêkarsên ben seni jêkarêm, sōra çêkarêz birer kâve içeriz, birer nargile doldururuz, gejiniriz, kušanêrêz, gideriz . . .

Kar. vaj lakêrdê kumkumasê vaj kerata lakêrdê kumkumasê-mê dêr? ne dir, hiç soluk-ta almijor; — babalêk hajdê gidelim hajdê (dijerek hamama girerler; hamamdan jine, ben seni bu hamama kojman kajmam kojmam' dijerek ve döverek Karagözü dêsarê ûradêrlar, Karagöz-de, ben-de sana bu hamama rahat vermem vermem vermem' dijerek gider ve sōra)

59

,İki kaşên arasênda
var-dêr bir elif nişan
bir görüşte aldên aklêm
ittin beni peruşan,
ažeb iflâ olur-mu ki
senin ile konuşan.

(Nakarat :) Sevdim ne çare ne söylem
eller arêf dir
isterim ben jare gidem
hasmêm galêb dir.

Güneş dômuş güneş dômuş
o hanêmên köşkine
devlet konmuş devlet konmuş
o hanêmên başêna
doldur doldur ver içejim
jarêm senin aşkêna.

(N.) Sevdim ne çare etc.'

şarkisini okijarak *K i n n a p - z a d e* çekmâ başlar ve *Hažejvât-da* karşêlar, *Karagöz-de* penžereden bakar).

60 **Haž.** vaj efendi olumuz maşallâ, böyle sabâlajn şarki okijarak ne tarafê teşrif?

Kin. estafrullâ efem, işittim ki sizin elinizin altênda bir hamam varmêş.

Kar. (jokarëdan) *Hažižaužau elinin altëndan hamamê kaldër (der gïder).*

Haž. *evet efendim.*

Kin. *efem, bir dünümuz oldündan hamamê bu gün biz tutmak isteriz.*

Haž. *pekî efendim baş üstüne; siz gidin gelin hanëmê-fëlan gönderiniz, bende gïder hamamžê hanëmlara tembî edüp içeri kimseji kodurtmam (derken Karagöz ašā iner).*

Kar. *merhaba ölüm.*

61

Kin. *merhaba baba.*

Kar. *šê keseniz janënëzda-mê?*

Kin. *ne japažaksënëz baba?*

Kar. *šê fukara-jëm, bir iki lira ödünž versenize? (kendi kendine): amma de istedik ha, nejse.*

Kin. *babalëk ben lira-fëlan tašëmam; hekimler sarëlê'a urarsën dijerek tašëmā izim vermejor.*

Kar. *öjlejse beš on tane mežidî veriniz.*

Kin. *mežidîde tašëdëm jok-tur.*

Kar. *o neden ažeba?*

Kin. *zāfê basardan.*

Kar. *sarrafañ bozažā'nê ben-de bilijorum.*

Kin. *babalëk sarraf bozar demedim; gömüš parlak oldündan baktëm vakitte gözlerimi kamašdërijor-da anin içün mežidî tašëmijorum.*

Kar. *ölüm metelik Sultan Māmud bešti fëlan bulunmaz-mê?*

62

Kin. *hajr baba, ekseri bakkallar ve kasablar ufaklëk dir dijerek böjle para kullandëklarê içün kimisi jālê kimisi kirli olujor-da bundan-da çošlanmijorum.*

Kar. *pekî bakër filan jok-mu?*

Kin. *babam malüm ja, a'ër para oldündan tašëmasê insana a'rlëk verijor, anin içün bunu-da tašëmam.*

Kar. *on para versen ā, köprüden gecejim.*

Kin. *onlüm jok baba.*

Kar. *beš para ver-de bir su içejim.*

Kin. *bešim de jok.*

Kar. *avuzëma tükür-de bujëna sicejim.*

- Kin. *seni gidi hattênê-huttênê bilmez seni.*
- Kar. *(kendi kendine): lakin amma de miras jedije çattêk hâ.*
- 63 Haž. *Karagöz sen hattênê aşmâ başladên, bu senin annadêklarên-dan drjl-dîr.*
- Kar. *ne olursa olsun, şey Hažejvat bu kim bu ?*
- Haž. *buna adlan-sannan Kinnap-zade derler.*
- Kar. *bildim, büyük biladeri žambaz ipi, babasê-da vapor haladê, dejl-mi ? (Kinnap-zadeje) : šê sizi geçen gün jorgan iplî arijordu.*
- Kin. *nasê jorgan iplî ?*
- Kar. *žanêm siz urgan sinsilesi dejl-mi siniz ?*
- Haž. *(Kinnap-zadeje) : bakmajên efendim bakmajên, bir az me-gubžja dêr.*
- Kar. *zêrzob sensin kerata.*
- Haž. *(Karagöze) : hajdê Karagöz def ol bakajêm.*
- Kar. *tef olurum dümbelek olurum ... neme lazêm (der gider).*
- 64 Haž. *šte bendeniz şimdi gider tembî ederim.*
- Kin. *eksik olmajên Hažejvat çelebi, bendeniz-de gider şimdi gönderi-rim (derken ikisi-de giderler).*
- (Karagözün evinde karêşile Karagözün arasênda.)*
- Karê *herif jeni bir hamam açêlmêş, çoktan dêr hamama gittimiz jok. — bir iki mežidî ver-de hamama gidêm.*
- Kar. *nasê nasê ?*
- Karê *hamama gidežêm, bir iki mežidî ver.*
- Kar. *tâf be, sankê hamamê satên alazağ ; — ben hamama girdâm vakitte bir guruş veririm, çekarken-de beş guruş aşêrêrêm.*
- 65 Karê *ah ajol, bizimki erkek hamamê gibi dejl ; — en aşâ bir mežidî lazêm.*
- Kar. *žanêm bir mežidî verdik, ne japažân bir mežidîle ?*
- Karê *iki guruşluk ot alazağm.*
- Kar. *otu ne japažân ?*
- Karê *ah ajol, karêlarên adeti bøjle.*
- Kar. *tâf be, kuzularê-da beraber-mi götürežên ?*
- Karê *ah ama-de sorijorsun hâ ; žanêm otsuz hamama gidilmez.*
- Kar. *pekî iki guruş oraja ; üs (üst) tarafê ?*
- Karê *kirk paralêk-te kireç.*

Kar. *hamamê badana-mê edežên?*

Karê *žanê m öjle dejl, siz hamamda ustura tutunmazmêsênêz? karê-larên-da usturasê kireš-dir.*

Kar. *söra?*

66

Karê *bi kač guruš natêra.*

Kar. *hamamda katêrên işi ne?*

Karê *žanê m katêr dejl, natêr, natêr.*

Kar. *pekî, söra?*

Karê *üç beš guruš-de anaja.*

Kar. *nasb ana?*

Karê *žanê m, hamam anasê var-dêr, ona verirler.*

Kar. *ühm bildim, şu mezar žadêsêna hâ, jok jok jok, olmaz; — sen şindi bana bak, šte sana bir guruš, bunu hamamžêje verirsin, gelürken bikač mežüdi ašêrêr gelirsın.*

Karê *herif ne dir benim senin elinden çektim?*

Kar. *çekme be, neje çekijorsun?*

Karê *ilahê herif, gözü m kör olsun-da jetişme-emi?*

Kar. *ben merdüven kurar jine jetişirim (derler lakêrdêjê bitirirler).*

(Söra

67

*,İndim jarê m bažçesine jol sandê m
el uzattê m konçesine gül sandê m
el kězê nê ben kendime jar sandê m.*

(N.) *Bir ažai b kêza gönül verdim ben.*

*Keten gölmek gül vižude gi jilmez
kaša göze bakmajilen do j ulmaz
sana gönül verdim gerü al ê nmaz.*

(N.) *Bir ažai b etc.*

*Elerimin önü jol dêr ge ç ilmez
dar kafeste güzel çirkin se ç ilmez
şi še dolu amberije i ç ilmez.*

(N.) *Bir ažai b etc.*

*okijarak önde gelin hanê m, arkasênda üç dört tane a ž bablarêndan
bunlarê n aralarênda Karagöz-de karê kelêklê ç ê karlar ve türkü*

aralarênda içlerinden biri ,bir hoş halêm var her kime' dedikte,
ötekiler ,şu gelinin aşkêna, ala ala hê' derler ve Karagöz dahi
,abu žanêm abu' diyerek hamama girerler.)

(Hamamên içinde.)

68 Ham. (gelin halkêna): sormak ajb olmasên ama, siz kaç kişi gel-
diniz?

Dün halkêndan biri: biz beş kişi gelirken jolda aramêza bir karê
takêldê, lakîn kim oldûnu bilmeziz.

Kar. ,abu žanêm abu'.

Ham. aj bu iri bir sese benzijor.

Kar. (jine) ,abu žanêm abu'.

Ham. Karagöz?

Kar. hâ?

Ham. olan bu kêlek ne?

Kar. komşulara imbrendim-de bu kêlê'a girdim.

Ham. Karagöz ben seni bu hamama kojmam kojmam kojmam (diye-
rek ve Karagözü döverek dêsarê uradêr).

Kar. bende size bu hamamda rahat vermem vermem vermem (der
gider).

69 (Andan sôra:

,Evlerimin önü marul
sular akar harêl harêl
inže bele pekêe sarêl.

(Nakarat:) Gelin mi oldun gelin mi oldun
evveli benim jarêm idin
şindik elin jarê-mê oldun.

Evlerimin önü asma
asmanên daline basma
benim jarêm aslê josma.

(N.) Gelin mi etc.

Evlerimin önü kuju
kujudan çekerler suju
o hanêmên eski hıju.

(N.) Gelin mi etc.

Evlerimin önü harman
padişâdan gelir ferman
şeftalesi derde derman.
 (N.) *Gelin mi etc.*

türküsunü söjlüjerek ve zil çalarak Köçek ojnar ve ara jerde
jine bir hoş halêm var her kime, şu hamamžênên askêna' gibi bir
takêm alajlar olduktan sōra Köçek gider ; — bunun arkasēndan
Kil ži gelir ,kil alan jok-mu' semajisini okıjarak. — kilži Baba
Himmet ve arkasēnda ešeji oldü halde çekar ve Karagöz-de gelir,
usul ile ešejin üzerine biner — Baba Himmet semaji okurken —
 Kar. *ešeje : ,dah, dehdehdch' ešeji sürmek ister. — kilži semaji bitir-*
dikte ešeji çekerse-de, ešek pek javaş jürümē başlar).

Kil. *ulan neje jürümijōn, gok gozlü doñuz.*

Kar. *Baba Himmet fitile aldē, kabāt ešekte dejl (ešeje) : — deh hej*
meret (der Baba ešeji çekerek hamama girer).

(Hamamla.)

Ham. *hoş geldin Baba Himmet.*

Kil. *hoş bulduk, gozünü sevijim.*

Ana *ah o ešejin üstündeki kazêk kadar herif kim ?*

Kar. *eji benzettin eji (kendi kendine) : vaj köpölu ajē gibi Baba Him-*
meti hamama gir diyorlar-da, benim gibilerine kazêk gibi diyorlar.

Ajv. *volah foški Karjagoz, gino-mo ajeldi ?*

Kar. *sus be, ben Karagöz deylim, ben kilžinin jamā'jēm.*

Ham. *Karagöz senin işin ne burada bakajēm? sen her vakit öjle*
görültü-mü edežēn? hajdē bakajēm dešarē hā, seni gidi sen, hajdē
bakalēm, alimollahi senin ā'zēna šindi biber doldururum hā.

Kar. *jok jok jok, öjle zehirli šejlerlen pek ojnama.*

Ajv. *volah çik direm gjozin kjor ola (diijerek Karagözü jine ūra-*
dērlar.

Kar. *(dešarē çekarcken) ben šindi merdüveni getürüp kubbeje çeka-72*
rēm, žamē kērar hamama girerim (der gider. — evde karēsēna) :
abla, bizim merdüven nerde ?

Karē *ne japažān ?*

Kar. *kāvenin kiremitleri kērelmēs-da onu aktaražām.*

Karê *bağçede durijor. (Karagöz merdüveni alêp hamamên janêna gelüp; merdüveni dajajêp hamamên gubbesine çekar.*

Kar. (gubbenin penžeresinden hamama dōru bakararak) koža karêja bak, kurna başênda ot tutunijor; — haži Kandile bak haži Kandile göbek tašêna jatmêš; — lakin koža karê hošuma gidijor; dur azžêk šunu kêzdêrejim (dijerek žamê urur ve Karagöz karêje) ,koža karê önü sarê, kandil jakar önüne bakar; koža karê önü sarê, kandil jakar önüne bakar' (derken Karagözün ölu merdüvenin janêna gelür).

ölu baba, baba!

78 Kar. ölüm, ölüm?

ölu baba ben merdüveni alažâm.

Kar. brak ulan, pušt.

ölu alijorum, alijorum.

Kar. ulan brak (derken ölu merdüveni alêp gider) aldê be, haj pezevengin ölu — ben-de žamê kêrar içeriye girerim (dijerek žamê kêrêp hamama düšer).

(Hamamên içinde).

Jaudi ajajajajaj nerde jeldi jine bu kademsiz-ölu; ajajaj, sakalimida çekijor, ej braksana dê.

Kar. vaj köpölu jaudi vaj, dā dokunmadan jajgaraja başladê.

Arab. ula ja šanêm sen nerde geldi burda?

Alt. baba šöjle dur, tasê devirdin, sabunumu çalma.

74 Kar. aman aman sen sus, vaj köpöllarê vaj çalmadan ojniyorlar bē.

(Hasêlê karêlarla erkeklerle bir hajlê görültü ederler, sōra bir. türküjle:

*Suja gider elinde dir bakêžak
ne olurmêš olan kêza bakêžak
iki gönül bir olupta jatêžak.*

(Nakarat:) Šekerim ben šekerimi isterim
elmaz jarêm kajmak ile beslerim.

*Suja gider su testisi elinde
aller gijmiş etekleri belinde*

şeker hanem zampareler elinde.

(N.) Şekerim ben etc.

Suğa gider su testisi doldurur
eve gelir gül jüzünü soldurur
şekerin bakêşê adem öldürür.

(N.) Şekerim etc.

Tek-bujêk hamamên kapuşêna gelir.)

Tek. (kapuşê çalarak) hej, kim var orda bakajem, dêşarê çekên⁷⁵
dêşarê.

Kar. geldi.

Tek. ulan şu hamamên altêndan bir ateş-mi verejim, joksâ birer birer
kollarêndan bud, göjsünden pirzola, gerdanêndan kuş başê-mê
japajem; lakin böyle jazek olaşak, şunlarê birer birer külhana
kütük japajem.

Kar. vaj gidi merhamet vaj, insaf etti be (Jaudije): hajdê baka-
lêm, ziburğjan kurusu.

Jau. eh ne olijorsun be, dişarda kim bārîjor? hamam-mi kapa-
naşak?

Kar. ha ha hamam kapanaşak, hajdê çek dêşarê.

Tek. ulan kim varsa gelsin diyorum, joksâ şindi kuburu dolduraşâm.⁷⁶

Kar. jok jok jok, öjle şaka istemez (Jaudije): hajdê bakalêm hajdê
(der Jaudiji çêr-çêplak dêşarêja ûradêr).

Tek. ulan senin karêlar hamamênda işin ne?

Jau. eh ben jelmijordum, Karajoz zorlan jetirdi.

Kar. (icinden) jalan vallâ jalan, vaj köpölu Jaudi.

Tek. ulan seniñ sakalêna aşêdêm, def ol şuradan, bir dâ gözüm
görmesin (derken Hażî Kandil, Altê Kulaç, Kinnap-zade, Baba
Himmet, Arabi hepsi birer birer çekêp Karagözden şikajet eder-
ler ve Tek-bujê'n elinden kurtulup giderler, söra) dâ kim var
bakajem?

Kar. şê kimse jok.

Tek. kulâ'ma bir ses gelijor.

Kar. hamam bözej dêr, hamam bözej.

Tek. ulan, çek diyorum, sindi çekerim hā.

Kar. jok jok jok, çeküp durma, astarē jērtarsēn (derken Tek-bujēk görmeden kaçar sōra) ulan użuz kurtulduk bē.

Tek. ašā in dejourum.

78 Kar. jāma jok, inejim-de öldürürmüsün?

Tek. sana dejourum, ašā in bakajēm.

Kar. indim bē, ben sennen korkarmējēm brrr ... (dijerek ašā iner).

Tek. babalēk ölümlerden ölüm bejen bakajēm.

Kar. vaj anassēnē; — aḷeba hangēsēnē bejensem? hiç birini-de ḷanēm istemijor, ben bunlarē hiç birini bejenmedim.

Tek. ulan şu kelleni ej bakajēm.

Kar. ne japaḷān?

Tek. ulan bējle durursan gömlejin kan olur.

Kar. jok jok jok, tatsēz şaka istemez.

Tek. ulan şu jere bir mendil jaj bakajēm.

Kar. o niçün?

Tek. ulan kellen jere düşerse toz olmasēn.

Kar. pir ol bē, ben öldükten sōra benim kelliji düşünijor (derken Haḷejvat gelür).

79 Haḷ. (Tek buje'a): aman efendim, bu seferlik kusurunu af edin-de bir dā japmaz.

Kar. ha ha, aferim zēmba sakallē kerata.

Haḷ. (Tek buje'a) aman efendim, sinnine hormet edin bu seferlik bendenize bā'ḷajēn.

Tek. pekī, ŷte bu sefer senin hatērēn içün af ettim, birdā bu jollarda görürsem işini bitiririm, ŷte ben gidijorum (der gider).

Kar. (Haḷejvatin sakalēnē oşajarak) aferim benim keçi sakalē Haḷiḷauḷaum.

Haḷ. ej benim Karagözüm.

Kar. ne dir sözün?

Haḷ. jarēn aḷşam bir güzel ojnu ojnēḷakmēsēn?

Kar. ne ojnu istersin?

Haḷ. şajrlerle uruşma ojnununu ojnarmēsēn?

80 Kar. işallā jarēn aḷşam istedīnden ala dedīn ojnu ojnarēz (deḷüp ikisi bir a'zdan):

*On herre dîmedim-mi
 kuzum sevme dokuz jar
 sekizde vefa jok amma
 jedi-de zinhar
 altile beş, dört ile üç
 başa êikilmaz
 üçün ikisin hasf ide gör
 tā kala bir jar' (der giderler).*

Fü rd ő - j á t é k .

(Először egy gázelt énekelve *Hadsejvat* mutatkozik a függöny mögöl.
A gázelt bevégeztével elkezdí):

1 Hej igaz isten ím megérkeztünk, hála a műkedvelők biztatásának (*Karagöz* a függöny felső részéről: „dicséret a vén cigánynak”). — A szerelmesek sétaterén ehhez mérhető hely nincsen, nekem szegény *Hadsejvat*nak *Karagöz*nél külömb társam nincsen; keze szájához illő, szólása síma, társalgása édes egy barát; ha keblem fájdalmát beszelném, vagy ha ő beszélne és én hallgatnék vagy ha mindketten beszelnénk és a jelen levő jó embereink leereszkedéssel hallgatnának, örömük telnék benne. — Előbb lerajzoltam élénk színnel, a függönyt előkészítettem, gyertyát gyujtottam, hogy árnyékképeket mutassak — a mulandó világ bővségében ne csalódj és ne kácsongj reá; ős-mesterünk *Küsteri Šah*, a kit megérteni lehetetlenség; vászon függönyre szépségeket tárván fel barátaink előtt, teljes jó kedvet nyujtunk minden megreszkedésre (bábrezegtetésre). — De nem is az a fő uram, csak nekem szolgátoknak és érettetek imádkozónak barátja és társa (*kafadar*) volna... (*Karagöz* megint a függöny tetejéről: „várj ne siess, ha leszálok és ha szúk a fejed (*kafan darsa*), majd megtágítom én gézenguz”) — hátha kissé meggondolnók állapotunkat; nézzük csak, a világ forgásának tüköre a függöny háta megett minő képeket mutat fel (ezzel *Karagöz* kapuja elé megy): *Karagöz*, hej *Karagöz*!

2 *Kar.* (Fojtott hangon) he?

Hads. Ficzkó, hamúházi (korhely), merre vagy, merre? hangod mintha mélyről jönne.

Kar. Kút fenekén vagyok, kút fenekén.

Hads. Ficzkó, kút fenekén mit csinálsz?

Kar. Gyermeket izzasztok, gyermeket.

Hads. Ficzkó, kút fenekén izzad-e gyermek?

Kar. Ha száját befogod úgy izzad, akár egy fürdő.

Hads. Nem nem, igazán szólj, merre vagy?

Kar. Eresz alatt vagyok, eresz alatt.

Hads. Ficzkó, mit csinálsz az eresz alatt?

Kar. Patkányokkal tavlát játszottam, lyukba futottak, most meg várom őket hogy a játékpénzt megvegyem rajtuk.

Hads. Ficzkó, hát lehet-e eresz alatt tavlát játszani?

Kar. Hogy ne lehetne, ime játszom.

Hads. Nem nem Karagöz, igazán szólj, merre vagy?

Kar. Széntartóban vagyok, széntartóban.

Hads. Fiú, mit csinálsz a széntartóban?

Kar. Fehér ruhát váltok, fehér ruhát.

Hads. Ficzkó, széntartóban lehet-e fehér ruhát váltani?

Kar. Hogyne lehetne, pompásan lehet; — mit csináljak, házamba vendégek érkeztek és én a széntartónál jobb helyet se találhattam volna.

Hads. Ficzkó, bolondoskodásodra nincs szükség; — ide jer hamuházi, mondani valóm van (*deježem*).

Kar. Ha ehetnéked van (*jiježen*) van, ott a laszikonyha (főzőbolt).

Hads. Ficzkó, jer elő csak, dolgom van (*išim*) veled.

Kar. Ha szükséged (*išim*) van, a mint az utczáról letérsz, orrod irányában ott az árnyékszék.

Hads. Lelkem Karagöz, jer elő, egy-két szóm (*lakirdé*) volna veled.

Kar. Nem, vendégeim vannak otthon, zörejt-zajt (*takirté-makérté*) nem akarok.

Hads. Lelkem, valami mondani valóm (*sözüm*) van.

Kar. Edd meg, ha szőlőd (*üzüm*) van.

Hads. Lelkem, jer hát elő.

Kar. Jövök no (ezt mondván egyszerre csak felülről fejjel lefelé függve marad); jaj Hadsejvat, bárányom Hadsejvat, döglött tyukjaid fejére kérlek, lelkem Hadsejvat; jaj most mindjárt a számba jön a bélem.

Hads. Ugyan Karagöz, merre vagy, gyere le már.

Kar. Nem mehetek Hadsejvat, nem mehetek, jajajajajaj.

Hads. Testvér, merre felé vagy?

Kar. Fent vagyok fent, felfelé nézz.

Hads. Ugyan testvér mi dolgod (*išim*) oda fenn?

Kar. Semmi olyasféle dolgom (*čišim-mišim*), most mindjárt leokádlok.

Hads. Mi lelt Hadsejvat, mi lelt?

Kar. Mi lelt volna, a kút kötele lábamra tekergődött, függőben maradtam.

Hads. Ugyan testvér ne mondd.

Kar. Lelkem Hadsejvat, rühes szamaraid lelkére kérlek, segíts le innen.

Hads. Oh testvér nem, én félttem a fejemet.

Kar. Hadsejvat végem van, jajaj, mindjárt kiugrik a bélem a számon; — mi lesz hé, segíts le azonnal innen.

Hads. Jaj testvér, aztán még az én fejem is bajba kerül; — mielőtt innen leszállitanálak, először innen Londonba, aztán Párisba, aztán Portugáliába, aztán Itáliába és Junanba (Görögországba) kell sürgönyözni, aztán még feleletnek kell ide érkezni és majd csak akkor jöhetsz le, ha azt mondják, hogy bocsássalak.

Kar. Hisz addig a kötel is elrohad és magamtól is leszállhatok; — jajaj Hadsejvat, jajajajaj, végem van.

Hads. Minthogy régi czimborám vagy, megsajnálalak ficzkó, lesegitlek, de fogod-e még valaha kezéd rám emelni?

Kar. Alláhra Hadsejvat, rúglak (lábrugással ütlek) ezután.

Hads. Ficzkó, nosza esküdj meg, hogy nem fogsz többé szidni.

Kar. A legeslegszárazabb folyóba füljek; döglött varjak vájják ki a szememet; nyelvem hússá, fogom csonttá váljék; kétszer pergelt szultánkenyér czukra töltse meg számat; őseimet görény fojtsa agyon, ha nemzetségedből még más valakit is szidnék.

Hads. Ficzkó, hamuházi, nosza lépj tarkómra (ezzel Karagözt vállára veszi és aztán azt mondja neki): nohát szállj le.

Kar. Beh szép föld ahhh... a fekete tenger torkából¹⁾ négy kéményű, három zászlójú hajó jön; de a torkolatba nézz, a torkolatba; a tyúkok egymást kergetik; nézz csak a *Hajrsiz*²⁾ szigetre, mint verekszik a Hejbeli³⁾ szigettel.

Hads. Karagöz, a vállam oda van, szállj le mondom.

Kar. Nem úgy testvér, félttem ám a fejemet, még bajba talál végül kerülni; — előbb még innen Londonba, aztán Párisba, Portu-

¹⁾ Bosporus. ²⁾ Bulwer szigete. ³⁾ Antigone szigete.

gáliába, Itáliába, Junanba kell sürgönyözni (*tel vurmaľe*); aztán hogy leszálljak, még feleletnek is kell jönni, hogy szálljak le.

Hads. Karagöz, ledoblak.

Kar. Én meg felcsaplak (ezt mondván H. alighogy leveti Karagözt elmenekül, Karagöz meg hátára esik); — jaj csípöm, jaj farcsokom (ezt mondván feláll), hej kurafi, te három egy okkájú gertya lábú, két ágú szakállú gézenguz kurafija te, hogy láttam az anyádat,¹⁾ kurafi; — Karagöz aga bej efendi az én nevem, Alláhra mondom epém a bokámnál is alábbszállt, kezem közé ne kerülj te gézengúz (ezt mondván H. jön) ptub... (H. megint elszalad) — hej kurafi, te kétfejű, hegyes, lyukas fenekű, mécsbél alakú gézengúz; — hát ficzkó még azt se kérded, hogy Karagöz aga bej efendi haragos-e, bosszus-e, fáradt-e, avagy a feleségével csett-csatt? (míg ezt mondja, H. ismét jön).

Hads. Ugyan testvér mi lehet az, éppen csak egy pár percze, hogy 10 csattanás, verekedés, jajgatás (*vavejla*) támadt.

Kar. Honnan támadt?

Hads. Ki?

Kar. A viola színű virág (*mor lejlak*).

Hads. Ficzkó, mondtam-e én neked violaszínű virágot? (Karagözt üti.)

Kar. Ficzkó, hát én veres liliomot említettem-e előtted? (szintén üti).

Hads. Ficzkó, te benned nincs már semmi emberi erkölcs (*edeb erkjan*) féle?

Kar. Láttam. — *Hads.* Kit láttál?

Kar. Egy vemhes boltot (*gebe dükjanē*).

Hads. Ficzkó, lehet-e vemhes bolt? (ismét üti.)

Kar. Hadsejvat, csat-pat ne ütögess; agyamban azt hiszem, tűzjáték van.

Hads. Karagöz, tudod-e mi az a természettudomány (*ilmi hikmet*)?

Kar. Mit tudom én, hogy ki lopta el a szőnyeget (*kilimi*) az iskolából (*mektēb*)?

Hads. Karagöz, sohse nyaltál még tintát (*mürekkeb*)?

Kar. Ha az istállót nyitva találtam, nyaltam.

Hads. Mit?

¹⁾ Szó szerint: a kinek én anyácskáját ringatván meggyűrtem.

Kar. Szamarat (*merkeb*).

12 Hads. Hej hamuházi, hej, — ficzkó, zenefélében (*musiki*) jártas vagy-e?

Kar. Gyertya fajzatja-e (*mum siki*), gyertyatartó fajzatja-e (*šamdan siki*), mi közöm hozzá?

Hads. Ficzkó, hamuházi, megérttessem-e veled a czélzatot (hogy mire czélezok)?

Kar. Mit értetsz meg no, értess hát lássuk.

Hads. Figyelj kutya.

Kar. Beszélj gaz kurafi.

Hads. Ficzkó hamuházi, apádnak mi a neve (*adē*)?

Kar. Apámnak lova (*atē*) nincs; — a minap volt egy magadféle fekete szamara, eladta.

Hads. Csitt, erkölcstelenje te; — ficzkó, neked nincs neved (*adēn*)?

Kar. Sem nekem, sem apámnak (t. i. *atē*).

13 Hads. Gyerköcz, nem anyaméhbe (*ana razmine*) estél-e?

Kar. Tegnap este estem.

Hads. Hová?

Kar. A mint jöttem az úton, lámpásom elaludt; egy nagy pöcze-csatorna (*ana lamē*) volt arra, a sötétben bele estem.

Hads. Ficzkó, a neved mi, a neved (*ismin*)?

Kar. Kocsisom sincs (*ispirim*); egy házi szolgám volt, azt is elcsaptam.

Hads. Ficzkó, nem kaptál-e anyádtól nevet (*isim tesmije kēlma-dē-mē*)?

Kar. Nem, az anyám kocsisa nem törte el a korszót (*ispir testiji kēmadē*).

Hads. Gyermekkorodban nem olvasott-e az ezán füledbe (*ezan oku-madēlar-mē*)?

Kar. Ficzkó, az én agyamba még pénteki imát (*šuma namazēnē*) mondanak e?

14 Hads. Ficzkó honnan kerültél elő?

Kar. A földből.

Hads. Ficzkó, téged nem szültek?

Kar. Szű... szű... szültek.

Hads. Ki szült?

Kar. Én szültem.

Hads. Anyádat ki szülte?

Kar. Azt is én szültem.

Hads. Apádat ki szülte?

Kar. Azt is én szültem.

Hads. Nagynénedet ki szülte?

Kar. Azt is én.

Hads. Gyermekeidet ki? — *Kar.* Azt is én.

Hads. Gyerkőcz, szülheti-e ember önnön magát és egész nemzet-
ségét?

Kar. Minthogy mi nemzetségestül földhöz ragadt szegények va-
gyunk, nem volt bábapénzünk és így mindet én szültem.

Hads. Ficzkó, kinek hívnak téged (*kim derler*)?

Kar. A derékalj (*minderler*) a párna testvére.

Hads. Már nem tudom, mi módon kérdezzelek, hogy hogyan szólí-
tanak; (maga magához): hát nem tudnám-e valami módon a
nevét kimondatni?

Kar. Karagöz, Karagöz hé!

Hads. Így hát neved Karagöz (*adén*).

Kar. Ficzkó, ostoba legény vagy ám te; nem a lovam (*atém*) Kara-
göz, én vagyok Karagöz.

Hads. Na hamuházi, éppen erre van most szükségem. — Karagöz
most jer, nevünket cseréljük meg egymással.

Kar. Cseréljük, de előbb egy kikiáltónak a tizedben ki kell hir-
detni, hogy a sokaság és a gyerek-sereg (apraja nagyja) újból
megtanulja nevemet.

Hads. Lelkem, tizededben továbbra is Karagöznek maradsz te;
csak ha egymást szólítjuk, mondunk más nevet.

Kar. No jó.

Hads. Most hát Karagöz, „ganaj-gombóc” lesz a neved, az enyém
meg „mirtus”.

Kar. Hogy is, hogy is?

Hads. A te neved „ganaj-gombóc”, az enyém meg „mirtus”.

Kar. Izé, mi az a mirtus?

Hads. Uram, a mirtus egy kitűnő jó szagú virág.

Kar. Jó, hát a „ganaj-gombóc” miféle?

Hads. Az olyan rosszféle dolog.

Kar. Hej gézengúz, hej! (magában) ő mirtus, én meg ganaj-gom-
bóc? (Hadsejvathoz) nem nem nem, téged hívjanak ganaj-
gombócznak, engem meg mirtusnak.

Hads. Eh, rajta, hogy kedved ne rontsam, legyen úgy.

Kar. Hej te együgyű kakas esztű, hej.

Hads. Most hát tanuljuk be neveinket.

Kar. Hogyan magoljuk be?

Hads. Lelkem, hogy jól megjegyezhessek, egynehányszor te fogod az én nevemet, egynehányszor meg én fogom a te nevedet kiáltani.

Kar. Ej, rajta hát.

Hads. Mostan én téged ,mirtus apó Karagöz'-nek szólítalak, te meg engem ,ganaj-gombócz Hadsejvat'-nak mondj; egynehányszor így mondjuk.

Kar. Nosza lássuk hát.

¹⁸ *Hads.* (énekel): Mirtus apó Karagöz, mirtus apó Karagöz.

Kar. Ganaj-gombócz Hadsejvat, ganaj-gombócz Hadsejvat.

Hads. Mirtus apó Karagöz, mit eszel Karagöz?

Kar. Ganaj-gombócz Hadsejvat, ganaj-gombócz Hadsejvat.

Hads. Mirtus apó Karagöz, apó mirtus Karagöz, anyád mit eszik Karagöz? apád mit eszik Karagöz?

Kar. Ganaj-gombócz Hadsejvat, ganaj-gombócz Hadsejvat.

Hads. Nagynénéd (atyai n.) mit eszik Karagöz? nagynénéd (anyai) mit eszik Karagöz? Nagybátyád (atyai n.) mit eszik Karagöz? nagybátyád (anyai) mit eszik Karagöz?

¹⁹ *Kar.* Ga.. ga.. ga.. (ezt mondván Hadsejvatra egyet ver), ej te kurafi, erkély-fülke képű gézenguzza te, ha még egy kiszé tovább is hallgatom, egész nemzetséggel ganajt etet.

Hads. Ugyan czimbora, hát nem sült el?

Kar. Nem, nem, nem.

Hads. Ha úgy van, legyen hát ,rühes agár' a neved, az enyém meg ,orvos apó'.

Kar. Mi az a rühes agár?

Hads. Néha vadászni viszik, vadászkutya.

Kar. Hát az orvos apó? — *Hads.* Más szóval doktor.

Kar. Nem nem nem, én legyek a doktor, te meg légy a rühes agár.

Hads. Eh, legyen úgy, nosza tanuljuk be.

Kar. Tanuljuk ám, de úgy mint az imént nem ököl száll le (rád), hanem lábbrugás tréfájába kezdünk.

²⁰ *Hads.* (Énekelve): orvos apó Karagöz, apó orvos Karagöz.

Kar. Rühes agár Hadsejvat, rühes agár Hadsejvat.

Hads. Orvos apó Karagöz, ki az apád Karagöz?

Kar. Rühes agár Hadsejvat, rühes agár Hadsejvat.

Hads. Ki az anyád Karagöz? ki az apád Karagöz? nagyapád ki Karagöz? az ányod (bátyád neje) ki Karagöz?

Kar. Rühes agár Hadsejvat, rühes agár Hadsejvat.

Hads. Ki a nagynénéd (atyai) Karagöz? ki a nagynénéd (anyai) Karagöz?

Kar. Rü... rü... rü... (ismét üti), hej kurafi, te feneke kiesett, gyertyatartóképi gézenguz; ha a dolgot ki nem csiholtam volna (ha kiütöre nem veszem a dolgot) egész nemzetségemet rühes agárral készítetteti el.

Hads. Ugyan czimbora, hát megint nem sült el?

Kar. Nem nem nem, én lemondtam; jó az én nevem, a tied is a hadd maradjon.

Hads. Hej hamuházi hej, szóval nem akarod.

Kar. E... e...

Hads. De lelkem, mért hevülsz fel annyira, az nem volt szándékomban uram, csak hogy jó embereink mulassanak. — Mostanság nagyon kívánom az édességfélét, hát te Karagöz, hogy vagy vele?

Kar. Lássuk, miféle édességeket szeretsz?

Hads. A tésztaféle édességeket.

Kar. A tejszeles lapos kadajfot szereted-e?

Hads. Nem czimbora nem, ha többecs két eszem belöle, gyomromat felkavarja, azért nem igen szeretem.

Kar. A kétrétü kenyér kadajfhoz mit szólsz?

Hads. Semmit, czimbora.

Kar. Hát a tejszeles réteshez?

Hads. A felseje ropogós ugyan, de mivel alulról tésztaból van, a gyomorban marad.

Kar. Hát a vékony tésztahoz mit szólsz?

Hads. Jaj czimbora, azt meg épen nem szeretem.

Kar. Mert okkája tizenhat (t. i. garas) úgy-e gézenguz; — hanem czimbora, egy édességre bukkantam ám, egy édességre bukkantam ám, hogy a nyálad is elfolya utána.

Hads. Ugyan Karagöz, mi az, mondd csak gyorsan.

Kar. Hej gézenguz, úgy-e hogy nyeldeklödzik (v. nyelhetnéked van). Ha egy kicsit ennél belöle Hadsejvat, elájulnál tőle.

23 *Hads.* Ugyan czimbora, mondd hát szaporán, mi az, már a nyálam (szám vize) is foly utána.

Kar. Fejemre czitromot nyomj, fenekem edd.

Hads. Csitt, erkölcstelen hamuházi, te végét-határát nem tudó kurafi.

Kar. Ficzkó, mit tüzelsz annyira?

Hads. Hogy ne tüzelnék; — már odahaza is perlekedtem a kiadások miatt, bosszusággal jöttem ide, most meg még te bosszantasz.

Kar. Minthogy ép a kiadást emlegeted, én is éppen most perlekedtem odahaza a feleségemmel.

Hads. Ugyan miről perlekedhettél te?

Kar. Lelkem azt mondják: rizst nem veszel, zsírt nem veszel, a háznál semmiféle kiadásod nem látom. — Hát czimbora, képzelhető-e ennél nagyobb kiadás? a múlt hónapban egy csomó tüdőt-máját vettem, a múlt év ramazánjakor meg tizenharmadfél dram rizst, nyolcz dram zsírt, három dram olajat, százötven dram szenet, másfél dram babot és mind ennek egy esztendő alatt nagy gyorsacsokán végére jártak; lehet-e már ennél uram, nagyobb kiadás?

24 *Hads.* Karagöz tán megbolondultál, hát mi az, 13-adfél dram rizs, 8 dram zsír, 3 dram olaj, 150 dram szén, másfél dram bab?

Kar. Te csak ide hallgass, ne avatkozz a máséba. — Otthon azt mondják: húst nem veszel, hogy hús-leves ételt egyáltalában nem eszünk; alláhra H. házam megett laczikonyha van, a laczikonyhából házunkig egy csapot szerkesztettem össze, úgy hogy most a mennyi húst mosott hús-levese csak van a főzőnek, az mind a mi házunkhoz jön.

Hads. Tán az eszed szalasztottad el?

Kar. Már miért szalasztanám el az eszem, no?

Hads. Igazán te megbolondultál.

Kar. Nem bolondultam meg, hé.

Hads. Te veled már szót (*lakêrdê*) váltani se lehet.

Kar. Persze, hogy zajt (*takêrtê*) csapni nem lehet.

Hads. De mire való is nekem, nosza menjünk, lássuk mit mutat a idő tüköre (*ajîneji devran*) (elmegy).

25 *Kar.* Ha te mész, én meg tán maradok? nosza én is megyek, hadd látom mit mutat a tükör előtt álló (*ajnada duran*) (ő is megy).

(Hallatszik a mint a feleségével otthon beszélget.)

Fel. Ember, hol jártál az imént?

Kar. Hadsejvattal beszélgettem.

Fel. Ember, te benned már semmi szégyenérzet? a húst a mészárosnál, a zöldséget a kertésznél, a pénzt meg a váltónál látom.

Kar. Asszony, köszönd meg hé, hát ha megvakultál volna és nem látnád, mit csinálnál?

Fel. Az ilyes szókhöz nem értek; — tüstént menj, három okka húst hozz nekem.

Kar. Jó, veszek.

Fel. Efendim, egy okka rizst is végy.

Kar. Jó veszek (szól és a mint megy)

Fel. Hé hé?

Kar. Nah?

Fel. Merő-kanalat is végy.

Kar. Jó, azt is veszek (szól és a mint megy)

Fel. Hé?

Kar. Nahh?

Fel. Pléh mangált is végy.

Kar. Jó, azt is veszek.

Fel. Rostélyt is végy.

Kar. Veszek (szól és a mint megy)

Fel. Hé hé?

Kar. Nahh, mi az?

Fel. Nehány darab pecsenyeforgató nyársat is végy.

Kar. A vevőnek is az anyját meg a hozónak is (ezt mondván megy).

(Hadsejvat távozta helyén egy fürdőt állítanak fel, miközben 27

Rezaki-zade e sarkival lép elő:

«Itt a tavasz, patak cserged,
A rózsám sír, én kesergek,
A tanyáim hegyek lettek.
A rózsám sír, én kesergek.

Megnéztem cziprus termetét,
Arczát látó veszti eszét,
Szempillája ír levelet.
A rózsám sír, én kesergek!

Bimbó nyilik a tövisen,
 Fülemile van keservben,
 Szeretöm meg ellen kézben.
 A rózsám sír, én kesergek.»

28 A dal bevégezte felé Hadsejvat is előjön, a dal bevégeztekor meg)
Hads. Ej isten hozott belsöm szeglete (szívem, lelkem), nagyra
 becsült időd boldog legyen (jó napot).

Rez. Hosszu életű légy efendim.

Hads. Uram ilyen idejével idején kívül (idejében is nem is) šarkit
 énekelve merre felé méltoztatik?

Rez. Uram, tudva levő, hogy atyámról egy fürdő maradt rám,
 jócska idő óta üresen áll és mivel senki se dolgoztatja, menjünk
 hadd tudjam meg a benne kijavítani valókat, hogy megcsinál-
 tassam; mert a helyett hogy üresen áll, legalább havonként
 egy kis jövedelme legyen; hát onnan is cseppen valami.

Hads. Az ám uram, nagyon jó lesz.

Rez. Hanem Hadsejvat uram, tudni fogod, hogy én (szolgád) min-
 denkor nem lehetek itt, és ugyan azért egy megbízható embert
 szeretnék, a ki a fürdő kijavításának utána lásson.

29 *Hads.* De uram, tulajdonkép én (az ön szolgája) atyjának régi ba-
 rátja vagyok, nálamnál (szolgádnál) alkalmasabbat kit talál-
 hatna?

Rez. Valóban úgy van, Hadsejvat uram.

Kar. Ki ez itt, micsoda zajt csaptok itten? (ezzel fentről le néz,
 aztán meg leszáll): üdvöz légy!

Rez. Üdvözöllek apó.

Kar. Fiam, van-e apró pénzed?

Rez. Minek az apó?

Kar. Egy kis kölcsönt adj, mondanám.

Rez. Ki vagy te apó?

Kar. (Felfelé szállva Hadsejvathoz): Hadsejvat, kinek hívnak
 engem, ki vagyok én?

Hads. Ficzkó, ne illetlenkedj.

30 *Kar.* Éhes szemű együgyű gézenguzza te, mire való is nekem. —
 (R.-hoz) Izé fiam, Ka... Ka... Karagöznek hívnak.

Rez. Apó, olyan embernek, a kit nem ismerek, nem adok pénzt.

Hads. (K.-höz) Karagöz, pusztulj innen (*def ol*) hamuházi.

Kar. Tef (csengős feldob), dob (*dümbelek*) leszek, különös.

Hads. Ficzkó, ismered-e őt?

Kar. Neeem.

Hads. Névvel-hírrel (becsületes neve) Rezaki-zade.

Kar. Ah tudom, tudom, ugy-e egy kis öccse is van?

Hads. Ki az?

Kar. Izé, nem ő az a madár-szőlő, a kit a tejes boltban az *ašurá*-ra szoktak tenni? sőt még idősebb testvére is volt, a szmirnai fekete (szőlő), úgy-e?

Hads. Pusztulj mondom (*def ol*). 31

Kar. Tef leszek-e, dob leszek-e, mi közöd hozzá? különös, — én csak azt mondtam, hogy kis kora óta ismerem egész nemzet-ségestül; mi több, még egy lány testvére is volt, magvatlan; nem a szőlő családjából valók-é ezek?

Hads. Karagöz, hordd el magad innen, mondom, ez nem a te eszedhez való dolog.

Kar. Ha ugy van, Hadsejvat, a szögletbeli ablakból szemlélem, és nem elegyedem belé (megy).

Hads. Ne gondoljon vele uram, féleszű (*mezub*).

Kar. (Fentről fejét kinyujtva): sült bolond (*zêrzob*) magad vagy gézenguz, nézd mi édességet eszik (az ő ette helváját nézd).

Hads. Uram hát alkalmasnak talál-e?

Rez. Igen Hadsejvat uram, most együtt menjünk, járjuk be a fürdőt; vizsgálja meg a javítani valókat; a kulcsokat is önnél hagyom és lásson utána a mire szükség lesz; — ime itt ezuttal ötven arany.

Hads. Isten áldása uram, én most a Hamamdsinak (fürdő asz-³² szonynak) és Sallé Natêrnak (fürdőszolgának) hirt adok, hogy jöjjenek és a fürdőt rendbe hozzák, rendbe szedjék; ha Isten akarja (reméllem), egy-két nap alatt mindennek végére járok.

Rez. Nagyon jó Hadsejvat uram, hiszen voltaképpen hosszadalmas javítani való nem lesz azon; egy meszelésből, törlésből és dörzsölésből álló valami az egész.

Hads. Úgy van uram, tessék, menjünk.

Rez. Tessék! (a fürdőbe mennek).

A fürdőben.

Rez. Ime Hadsejvat uram az előkötők, itt a törülközők. — Befelé is

menjünk... ime a külön szobák, itt a medenczék; az egyik kiesett, hanem az nem baj, meg lehet csinálni.

Hads. Meg, meg uram.

Rez. Ime a fürdő-patka (köldök-kő).

Hads. Pompás... én egy két nap alatt mindent elvégzek.

Rez. Nagyt nőjj (hiánya ne legyen) Hadsejvat uram, ime vegye a kulcsot, én megyek, a többi önre van bízva (az ön dolga).

Hads. Nagyon jól van uram, nagyon jól, ön ne aggódjék semmit (ezt mondván elmegy).

⁸³ *Hamamdsi asszony* (a következő dalt énekelve jön elé):

«Éjjel nappal epekedve
Czélomhoz nem értem el;
Sok leányt szerettem, ámde
Hűség nincsen egybe se.

Fürdő patkán üldögélve
Izzadozni kezdett el;
Fejét fedi, haját bontja,
Fésűlködni kezdett el.

Jaj efendim, jaj szultánom,
Rózsa tövén gránát nől:
A szivemben erős tűz van,
Hol éget, hol meg füstöl.»

Miközben a hamamdsi énekel, Hadsejvat is jön túlfelől és a dal bevégeztével):

⁸⁴ *Hads.* Ej efendim, nagyra becsült időd boldog legyen (jó napot)!

Ham. Nem külömben (hijával ne legyen) Hadsejvat uram, engem hívott, tán valami fontos parancsa van?

Hads. Isten mentsen lányom, csak azért hittam (hivásom czélja az), hogy itt jócska idő óta egy dologban nem levő fürdő van és minthogy tulajdonosa nekem adta át a fürdőt, hogy dolgoztassam és mivel tudom, hogy ön faczér és voltaképp hamamdsiság a mestersége, hogy ha kívánja a fürdőt önnek adom át és szépen dolgoztatva hónapról hónapra összeszámolunk. (E közben Karagöz az ablakból néz ki:)

Kar. Ki ez? (Leszáll és így szól az asszonyhoz): izé, van-e nálad holmi apró pénz?

Ham. Eh mit csinálsz vele?

Kar. Izé, a minap egy-két garast kölcsön kértél tőlem.

Ham. Ugyan fiú, megbolondultál? ezt egy nagy papucsúnak a fejébe s verd (egy nagy papucsúval olvastass magadra).

Kar. (Felemelkedve) Izé Hadsejvat, had lám csak a papucsaidat.

Hads. Karagöz, nincs most sorja a bolondoskodásnak (*mezub*).

Kar. Sült bolond (*zêrzob*) te vagy.

Hads. Karagöz, pusztulj (*def ol*), mondom.

Kar. Tef légy, dob légy (elmegy).

Hads. Megértette-e lányom? — én (szolgád) most Sallé Natérnak hírt adok, az is hadd jöjjön, együtt fogjátok a fürdőt működtetni; — voltaképen ti tiz-tizenöt éves társak vagytok.

Ham. Nagyon jó Hadsejvat, hanem én Sallé Natérral haragba vagyok.

Hads. Ha akarja, én önöket kibékítem.

Ham. Az én lelkemnek jótétemény, de ő ki nem békül.

Hads. Ön e részben ne aggódjék. — most menjünk a fürdőbe, járjon se egyet benne, én meg a mit teszek teszek, megyek, a szívét meglágyítom és jöttékor rossz arcczal ne fogadja.

Ham. Nagyon jó, Hadsejvat uram.

Hads. Tessék, menjünk.

Ham. Tessék. (Ezzel a fürdőbe mennek).

A fürdőben.

Hads. Íme lányom minden dolog készen, itt a kendők, itt a kaszsa, minden teljes. — Én meg megyek, Sallé Natér szívét meglágyítom és önhöz küldöm. (Ezután a következő türküvel:

«Keszkenőm megszáritottam,
Keblén keblem elaltattam,
Nevét tudtam, elfeledtem.
A rózsámnak piros arcza
Szeretőmnek méz ajaka.

Oh leányka gyaur vagy, gyaur,
Nyelved így szól «*dsivil jovul*»,
Siess szépem, fuss előlem.
A rózsámnak stb.

Sodrott selyem övet övez,
Rojtja a földön elterül,
Felkelve csókolni restel.
A rózsámnak stb.

Leány rózsája kinyillott,
Bokrára fülmile szállott,
Csókolgatva szomorkodott.
A rózsámnak stb.

87 *Sallé Natér* jön elő és a türkü éneklése közben túlfelől a hammsi jön vele szembe. A dal bevégeztével):

Ham. Üdv hogy jött ön efendim (isten hozta).

Sal. Istennek legyen ajánlva.

Ham. Derék dolog, annyi igazságtalanság járja-e?

Sal. Ön az igazságtalan. (Ezalatt Karagöz leszáll.)

Kar. (S.-hoz) ki vagy te?

Ham. Šallé Natérnak hívják.

Kar. Tudom ez az a sáros öszvér (*šallé katér*); — izé sáros öszvér, egy testvéred is volt, néha a menyasszonyos kocsiba fogják be, hol van az most?

Sal. Ugyan fiú, megbolondultál, micsoda beszéd ez?

Kar. Már mért bolondulnék meg, nem a sáros öszvér vagy te?

Ham. Karagöz, pusztulj, dolgoz után láss.

88 *Kar.* Hát ti hova mentek?

Ham. A fürdőbe.

Kar. Engem is elvisztek?

Ham. Oh, sohse hallottam még, hogy férfi nőfürdőbe menjen.

Kar. Miért ne ment volna, én is asszonnyá leszek.

Ham. Lelkem, a fürdő még meg sem nyilt; de ha majd meg is nyilik, külön helyük lesz a férfiaknak, oda te is bejöhetsz.

Kar. Én az asszonyokéba megyek (elmegy).

Ham. Efendim, most menjünk a fürdőbe, a szükséges dolgokat nézzük meg és Hadsejvat urammal adassunk hírt a fürdőanyának.

(Mennek. Aztán a következő dallal:

A kocsiból kiugrott,
Kendőjét behajtotta
Papucs szét pattagott.
Donini dolaboni donini vaj.

Kocsiból kiszállása,
Tramvajba beszállása,
Tipis tipis járása.
Donini dolaboni donini vaj.

A kocsiból megugrott,
A vén asszony megpukkadt,
Papucs is szét pattant.
Donini dolaboni donini vaj.

a fürdő-anya jön, aztán a hamamsi.)

Ham. Isten hozta, Emeti Molla.

39

Any. Alláhnak legyen ajánlva leányom, engem hívott, valamire szüksége van?

Ham. Igen Emeti Molla, fürdőt nyitottunk, önt szeretnők fürdő-anyának.

Kar. (Az öreg asszony két púpját látva leszáll): üdvözlégy!

Any. Üdvözlégy, mit akarsz?

Kar. (Az öreg asszony hátára verve): ki ez itt a hátadon?

Any. Ficzkó, ni ni még a tarkóm szorítja, nézd el nézd, mily figyelmesen vizsgál, talán a tetszését nyertem meg (szívét adta nekem).

Kar. Hej, hogy Mahmud a temetős nyerné meg a szívedet; tán elvesztettél valamit, hogy meggörbedve keresed (egyet ver öklével az öreg asszonyra).

Any. Hej hogy a szemed vakulna meg, most mindjárt előveszem a gombostűt.

Kar. Ne ne ne, ilyen nagy fegyverekkel ne tréfálj (elmegy).

Any. Nos lányom?

40

Ham. Ime efendim, önnel nem is kell megértetni, a fürdő-anyakod jól érti. (A mint ezt mondja,

Kar. lejön): ki ez? ki ez?

Any. Megint előjöttél?

Kar. Izé, ez a fürdő-anya? ez szülte a fürdőt?

Ham. Lelkem, nem úgy van az; minden fürdőnek van anyja; ezt is eme fürdőének tesszük meg.

Kar. Izé, bárányom, engem meg fürdőapának tennél meg.

Ham. Ej fiú, lehet-e fürdő-apjáról szó?

Kar. Már hogy ne lehetne? anyja van, apja meg nincs? — izé...
(az öreg asszonyt döfölgetve).

41 *Any.* Nos, ficzkó?

Kar. Izé, igazán mondd, te vagy a fürdő anyja?

Any. Persze hogy az vagyok.

Kar. Más szóval a fürdő a te fiad; — igazán mondd, kitől vemhedsztél meg?

Any. Hogy a fejed szemed ketté hasadjon, Alláhra mondom most mindjárt a rendőrnek adlak át. (Karagözt kihajtják).

Kar. (Futva fentről): ugyancsak bosszankodik ám, a vén asszony jól neki gyuladt (elmegey).

Any. Lányom, tán nem tudod, hogy én ötven év óta fürdő-anyáskodom, mindenesetre ismerem minden csinját-binját.

Ham. Igen Emeti Molla, tessék menjünk.

Any. Tessék lányom, hadd lássuk! (A fürdőbe mennek).

— A fürdőben. —

42 *Ham.* Ime Emeti Molla! (az anyának megmutogatja a fürdő belsejét. — Aztán *Ajvaz Serkiz* jön és ezt éneкли:

Ej kendő kendő kendő,
Emeld karod, ölelj át.
A lovam arab fajta,
Italomúl bor járja,
Három napja nem ittam.
Az én kedvem oda van,
Állapotom oda van,
Ej kendő kendő kendő,
Karoddal meg ölelj át.

A Hamamdsi elibe megy és Karagöz is háta megé furakodva [hozzá kötődve] tánczolgatva jönnek).

43 *Ajv.* Ejha (*fosz geja*), urnőm efendi, estéd boldog legyen (jó estét).

Kar. Torkodat görény fojtsa.

Ham. Üdv, hogy jöttél (isten hozott) Serkiz mester.

Ajv. Ejha, urnőm efendi, üdv hogy találtunk.

Kar. Nyolcz (*Sekiz*) mester, a minapába Kilencz keresett.

Ajv. Ejha (*foš geja*) Karjagoz, csákányt verek a fejedbe, *voláh* fusson ki a szemed *volah*.

Kar. Lóganajt (*fuski*) te egyél, a te szemed fusson ki, *voláh*.

Ajv. *Volah*, mit ordítasz?

Kar. Sekiz (nyolcz) mester, befogd a szád, avagy öt testvéreddel jössz mindjárt érintkezésbe (öt ujjammal).

Ajv. Ejha, mit óbégatsz *vah*?

Kar. Ejha, mit beszélsz *vah*?

Ajv. *Voláh*, gunyt üzöl belőlem?

Kar. *Voláh* gunyt üzök *vah, vah*.

Ajv. Ejha, most mindjárt csákány eszi a fejed.

Kar. Ejha *vah* (magához): az örmény ugyan csak pukkadoz.

Ajv. *Voláh*, menj mondom, az apád lelkére (*baban žana*).

Kar. Fertelmes (*ženabet*) az apád, gézenguz; — mit nekem, megyek el *vah, vah* (elmegy).

Ajv. Ejha urnőm efendi hallottam, hogy fürdőt nyitottál, szárító-nak (hamuházat) jöttem volna.

Ham. Nagyon jó Serkiz mester, nosza menjünk: te is nézd meg a hamuházat. (Ezalatt K. jön).

Kar. (H.-hoz): hát én mikor megyek a fürdőbe?

Ham. Lelkem, még nem lehet a fürdőbe menni; ha mások mennek, te is akkor méysz.

Kar. (Magában): Ajvaz háta megett bemegyek.

Ham. (Serkizhez): nosza Serkiz mester, menjünk.

Ajv. Nagyon jó urnőm asszony, tessék! (Ezt mondván mennek, Karagöz is utánok be a fürdőbe).

— A fürdőben. —

Ajv. Ejha Karjagoz, mit jössz a hátam megett, ejha tudod a hamuházat befűteni?

Kar. *Voláh*, tudom.

Any. Ficzkó Karagöz, mi dolgod itt?

Kar. Hallgass hé.

Sal. Ki ez a szakállas?

Kar. Mi bajod a szakállal? leberetváltatom.

Ham. Karagöz lelkem, nem megmondtam, hogy csak ezután jöjj?

Kar. Míg én ebbe a fürdőbe be nem megyek, neked nyugtot nem hagyok. (A hamamdsi Karagözzel kifelé haladva.)

Ham. Én téged ebbe a fürdőbe be nem eresztlek, be nem eresztlek, be nem eresztlek.

Kar. Én is neked ebben a fürdőben békét nem hagyok, nem hagyok, nem hagyok. (Ezt mondván mennek, — Karagöz pedig haza megy és «Néne» szóval feleségét szólítja).

Fel. Mi baj, ember?

Kar. A bölcsönket add csak.

Fel. Ember, minek az a bölcső?

Kar. Te csak add, a szomszédék kérik.

⁴⁷ *Fel.* Odalent van a fatartó felett. (Ezzel K. veszi a bölcsőt és a fürdő ajtajához menvén zörgeti az ajtót, — a fürdőből kérdezik, ki az?)

Kar. Én vagyok (bemegy a fürdőbe).

— A fürdőben. —

Kar. Anyám tiszteltet, a fürdőbe fognak jönni, bölcsőt küldött.

Ham. Jól van; a bölcsőt hagyd itt, te meg menj.

Kar. Nem, én nem mehetek.

Ham. Ej ficzkó, hisz te férfi vagy, mi dolgozol itt?

Kar. Nem nem nem, én itt gyereket fogok ringatni.

Ham. A gyereket majd mi ringatjuk, te csak hagyd és menj.

Kar. Nem, anyám óvatos, a gyermekét mással nem ringattatja.

⁴⁸ *Any.* Ficzkó, mi dolgozol már itt megint?

Kar. Hallgass te temető szegénye.

Ajv. Voláh Karjagoz, mit járkálsz te itt?

Kar. Csitt ficzkó, nevemet ne említsd.

Ham. Dobjátok ki, dobjátok.

Kar. Izé ne dobjatok hé, ne dobjatok, kimegyek.

Ajv. Voláh, hogy a szemed fusson ki kutya, ki menj mondom (Karagözt kidobják).

Kar. Izé a bölcsőt adjátok.

Ham. Dobjátok, dobjátok a bölcsőjét.

⁴⁹ *Kar.* Ne ne ne, bölcsőt mit ne dobj, eltöröd hé, majd később elviszem (szól és megy).

(Azután a *Zsidó* lép fel a következő türküt énekelve:

«Macskát tettem tarisznyába,
 Fejét dugta a levesbe,
 Magzatom nem adom bajba.
 Nosza *lingo lingo*, lelkem *lingo lingo*,
 Rabbi leánya, papnak a lánya.

A macskámat ölbe vettem,
 Ékszert tűzött a nyakába,
 Patkány bámult játékomon.
 Nosza stb.

Macskámat hombárba dugtam,
 Tíz parást vett a kezébe,
 Latorrá vált a mi macskánk.
 Nosza stb.

Macskámat tettem egérfogóba,
 Futott ment a ház hijuba,
 Az egerek estek jajba.
 Nosza stb.

A macskám paplanba tettem,
 A görényt kötélre verte,
 Macskám félénknek nem adom.
 Nosza stb.»

Karagöz is nyomába kapaszkodva jön.)

Zsid. Ej ki az itt hátam megett?

Kar. Én vagyok, én.

Zsid. Ej Karajuz efendi?

Kar. Zsidó, befogd a szád! (Nyakon üti).

Zsid. Ajajaj, nincsenek-e itt zsidók, az istenért, ennek a muzlu-
 mánnak a kezéből (t. i. szabadítsatok meg).

Kar. Zsidó, szakálladra vigyázz, ünnepre három pár harisnya telik
 ki belőle.

Zsid. *Ajde*, mit jösz utánam, te koldusok árnyékszéke te, *ajde*.

Kar. Zsidó a szádat fogd be mondom, ha öklömet verem agyadba,
 majd megtanulod a szegények árnyékszékét.

Zsid. *Ajde*, faragatlan ficzkó faragatlan, *ajde* piszok ficzkó piszok (arczát K. felé fordítja), ej ábrázatját nézd, te megromlott követű omnibus-út.

Kar. Zsidó, még bajba találsz rántani.

Zsid. *Ande kakamena* (*ajde* piszkomat edd).

Kar. Azt magad edd gézengúz.

Zsid. Ej milyen pofa, milyen arczkifejezés (*nasě čalěm*).

51 *Kar.* (A zsidót egyszer-kétszer még megöklözi): miféle egér vagyok (*sičan-ěm*)?

Zsid. Ej boldogtalan ficzkó boldogtalan, milyen esetlen ficzkó vagy esetlen, a merre megyek, hátam megett jössz; eh hova mész?

Kar. Te hová mész?

Zsid. A fürdőbe megyek.

Kar. Zsidó, a fürdő csak egy darab.

Zsid. Ej, jössz velem?

Kar. Rajta, rajta! (A fürdőbe mennek).

— A fürdőben. —

Zsid. Ej, időd boldog legyen (jó napot), hamamdsi asszony.

Ham. Időd boldog legyen Zakariás mester.

52 *Zsid.* Ej hallottam, hogy fürdőt nyitottál, menjünk mondtam, ime eljöttem.

Ham. Ki az ott a hátad megett?

Zsid. Ej, nem tudom, Karajuz lesz tán, hátam megett jött, nem tudom.

Kar. (Magában): hej kutyaházi hej, csak az imént mondta, hogy együtt menjünk.

Ham. Karagöz?

Kar. He?

Ham. Kifelé csak szaporán, erkölcstelenje te (Karagözt üti).

Kar. Ne üss hé, ne üss.

Ajv. *Vuj*, fusson ki a szemed kutyaházi, ismét eljöttél, pusztulj mondom. (Karagözt kidobják).

Ham. Én téged ebbe a fürdőbe be nem eresztlek, be nem eresztlek, be nem eresztlek.

Kar. Én is neked ebben a fürdőben békét nem hagyok, nem hagyok, nem hagyok.

(Ezzel elmegy és aztán egy kaszidát elmondva az Arab jön elé, Karagöz meg utána akaszködik.)

Arab. Fiam, neked is nekem is ,selam alejkum‘.

53

Kar. A tulsónak meg az innensőnek is ,alejkum salam‘.

Arab. Fiam, hová mész most?

Kar. A merre te, én is arra.

Arab. Igen (*ejva*) én fürdőbe fogok menni.

Kar. Birsalma (*ajva*) féle nincs; — izé Hadsi apó megkövetem (kérdésem szégyen ne legyen), mi a neved?

Arab. Fiam, az én nevem Hadsi Kandil (gyertyatartó).

Kar. Úgyebár kis öcséd van Hadsi Hajólámpa, meg egy lánytestvéred Hadsi Lámpabél, nem azoknak a testvére vagy te?

Arab. Fiam meg lelkem, mit kérdeztél (*sordun*)?

Kar. Nem eresztettem (*usurdum jok*).

Arab. Fiam meg lelkem, fürdőbe mész (*gidešeksin*)?

Kar. Szamárr vagy jó magad (*ešek sensin*), a szád befogd.

Arab. Fiam én most a fürdőbe megyek.

Kar. Én is oda megyek. (A fürdőbe mennek).

— A fürdőben. —

Ham. Tessék Hadsi Kandil, üdv hogy jött (isten hozta).

54

Arab. Fiam meg lelkem üdv hogy találtuk.

Ham. Hadsi Kandil, hányad magával jött ön?

Arab. Lelkem hamamdsi efendi, én egymagam jöttem, de utánam is jött még valaki.

Ham. Karagöz?

Kar. Hé?

Ham. Hát megint eljöttél, rajta csak kifelé, el innen te szemérmetlen csatangoló, taknyos te.

Kar. Asszony, a szemérmetlen is te vagy, a csatangoló is te vagy, taknyos is te vagy; mért volnék én az, épen most fúttam ki az orrom.

Any. Ficzkó, hogy a szemed fusson ki.

Kar. Hogy a lelked szaladjon ki.

Any. Nézd el, még szólani is mer.

Kar. Be be be be.

Ajv. Volá, most mindjárt csákányt verek a fejedbe, megint eljöttél?

Ham. Ki vele rajta, gyorsan csak kifelé. — Karagöz én téged ebbe 55 a fürdőbe be nem eresztetek, be nem eresztetek, be nem eresztetek. (Karagözt kidobják).

Kar. (Kivülről): én meg neked e fürdőben békét nem hagyok, nem hagyok, nem hagyok (megyen).

«A kertemben dupla hintát kötöttem,
A rózsám ha eljön, hintókázhatik,
Négy óra multán még sok megeshetik.
Abalaba šippop šippop bop
imeta mimeta beberu hi.

A fürdőnek a kúpja mészből való,
Leányok szépsége szerektől való,
Legény szépsége beretvától való.
Abalaba šippop šippop bop
imeta mimeta beberu hi.»

(E tükrüt mondva *Altë-kulač* jön elé, Karagöz meg a háta megett).

56 *Alt.* Üdv veled apócska.

Kar. Veled is üdv száraz csomóka.

Alt. Hallottam hogy itt fürdő van és én fürdeni jöttem ide; — hogy vagy, jól vagy-e pompásan vagy-e, éhes vagy-e jól laktál-e, tele vagy-e üres vagy-e, száraz vagy-e nedves vagy-e, hanyadán vagy, honnan jössz, hová mész? — Tudvalevő hogy én (szolgád) nem szeretem a sok beszédet; egyet te szólj, én hallgatom, egyet én szólok, te hallgatsz; kissé hagyj hát békét, nem volt még elég? mindent csak te akarsz mondani? Még semmit se mondhattam, hallgass el egy kissé, én is hadd szóljak egy keveset (peregve beszél meg ugrál, Karagöz is vele ugrál).

Kar. Ejnye a szó edénye, még lélegzetet se vesz; — apó, hogy hívnak téged?

Alt. Engem névvel hírrel *Altë-kulač*nak (hat öl) hívnak.

57 *Kar.* Istenemre hatodfele hazugság; — orrát nézd csak orrát, Di-jarbekir aczélnyi; nem maradhatsz talpadon? beszéljünk kissé lábon állva is.

Alt. Apó, csufot üzöl belőlem? nem vagyok én a te játékszered; merről akaszkodtál a hátam megé? *abalaba šippop šippop ...* (ismét ugrálni kezd Karagözzel egyetemben).

Kar. No te bolond.

Alt. Már mért volnék bolond? ostoba (*budala*)!

Kar. Ezen az ágon (*bu dala*) vagy a másikon (*öbür dala*); — merre mész?

Alt. Hát nem értettem még meg veled? Hazulról jövök, fürdőbe megyek, ott levetkezem, megmosakodom, felöltözködöm, aztán haza megyek, lefekszem, aztán felkelek ...

Kar. *Tornehet* (magában): jaj az anyját... még utóljára azt is meg-teszi, hogy a hét évvel ezelőtt történeteket meg a hét évvel ezután történendőket is meg akarja velem értetni. — (Altékulač-hoz): apó nem vinnél-e el engem is?

Alt. Téged is elviszlek, te engem kensz meg a tarisznyával (tarisznyázol meg) én téged kenlek meg vele, te engem mosdatsz én téged mosdatlak, azután kijövünk egy-egy kávéét iszunk, egy-egy nargilét töltetünk meg, felöltözködünk, felövezkedünk, elmegyünk ...

Kar. Hej ebadta szó butykossa, hej gézenguz szó butykossa? mi lesz, még csak nem is lélegzik — nosza apó gyerünk a fürdőbe. (Ezzel a fürdőbe mennek; — a fürdőben megint Karagözt e szavakkal: «én téged a fürdőbe be nem eresztlek, be nem eresztlek» ütik meg kiteszik, Karagöz meg azt mondva; «én pedig neked e fürdőben békét nem hagyok, nem hagyok» elmegy). (A következő sarkit énekelve:

Szemöldökid közepette
Ott vagyon ,elif' jeled,
Egy látásra eszem vetted,
Tönkre tettél engemet.
Vaj lesz-é szabadulása
A veled beszélőnek.
Égtem. hiába, mit mondjak,
Másé már a szeretőm;
Elakarnék hozzá menni,
Az ellené a győzelem.

59

A nap fölkelt, a nap fölkelt
A szeretőm köskjére;
Szerencse ült, szerencse ült

A szeretőm fejére ;
Töltsed töltsed, hadd igyunk hát
Rózsám egészségedre.
Égtem hiába stb.

Kinnap-zade lép elő, Hadsejvat elibe megy, Karagöz meg az
ablakból néz alá):

60 *Hads.* Hej fiam uram, isten hozta, ilyen jókor reggel dalt énekelve
merre méltóztatik?

Kin. Isten mentsen uram, hallottam, hogy kezed alatt egy fürdő
volna.

Kar. (Fentről) Hadsejvat, emeld csak fel kezed alól a fürdőt (ezzel
elmegy).

Hads. Igen efendim.

Kin. Uram, minthogy lakodalmunk van, le akarnók mára a fürdőt
foglalni.

Hads. Nagyon jó uram, szívesen; csak küldje a menyasszonyt; —
én is megyek, a hamamdsi asszonynak hírt adok és senkit be
nem bocsátok (Karagöz lejön).

61 *Kar.* Üdvözlégy fiam.

Kin. Üdvözlégy apó.

Kar. Izé, nálad az erszény?

Kin. Mi dolgod vele apó?

Kar. Izé szegény ember vagyok, egy-két lirát kölcsönöznél-e?
(Magában): ugyancsak kértem ám, de hát...

Kin. Apó, én lirát-mit nem hordok magammal; — az orvosok azt
mondják, hogy sárgaságot kapok és megtiltják, hogy hordjam.

Kar. No, ha úgy van, adj hát öt-tíz darab medsidijét.

Kin. Medsidijét sem hordok magammal.

Kar. Azt meg vajjon miért?

Kin. Rövidlátóság (v. szemgyengeség) miatt (*zāfē basardan*).

Kar. Én is fel tudom a váltónál váltatni (*sarrafañ bozažā'nē*).

Kin. Apó, nem azt mondtam hogy a váltó váltja; mivel az ezüst
fénylik és hogy néztemkor szemeimet ne kápráztassa, medsi-
dijét se hordok magamnál.

62 *Kar.* Fiam, olyan Mahmud szultán-féle ércz ötös nincs-e nálad?

Kin. Nincs apó, a fűszeresek meg a mészárosok rendszeren azt mond-

ják hogy apró pénz és minthogy ilyen para nem használatos és mivel némelye zsiros némelye piszkos, ezt se igen szeretem.

Kar. Jó van, hát holmi réz van-e nálad ?

Kin. Apó, az is tudva levő, hogy az ilyen nehéz pénz hordozása az embernek bajt okoz, azért ilyet se hordok magammal.

Kar. Adj hát tíz parát, hogy a hidon át menjek.

Kin. Tizesem sincs apó.

Kar. Öt parát adj, hogy vizet igyam.

Kin. Ötösöm sincs.

Kar. Köpj a markomba, hogy a bajuszodra tegyek.

Kin. Hej kurafi, határt mit nem tudó te.

Kar. (Magában) : ugyancsak örökség-evőre találtam, hm.

Hads. Karagöz, már megint kezdted a határt átlépni, ez nem a te eszedhez való.

Kar. Bánom is én (a mi lesz legyen), izé Hadsejvat ki ez ?

Hads. Ezt névvel-hirrel Kinnap-zadenak (madzagfi) hívják.

Kar. Úgy-e bár, a bátyja kötél-tánczos kötél, apja hajó istráng ?

(Kinnap-zadehoz) : izé a napokban paplan-fonál keresett.

Kin. Miféle paplan-fonál ?

Kar. Lelkem, te nem a kötél nemzetségből való vagy-e ?

Hads. (Kinnap-zadehoz) : oda se nézzen uram, oda se nézzen, kissé bolondocská (*mezubža*).

Kar. Sült bolond (*zërzob*) te vagy kurafi.

Hads. (Karagöznek) : el innen K., pusztulj csak (*def ol*).

Kar. *Tef* leszek, dob (*dümbelek*) leszek, mit nekem ! (megy).

Hads. Ime én (szolgád) most elmegyek és intézkedem.

64

Kin. Híjával ne legyen, Hadsejvat uram, én is megyek és azonnal küldöm őket.

(Karagöz beszél otthon a feleségével).

Fel. Ember, új fürdő nyílt meg, rég nem voltam már fürdőben ; — adj egy-két medsidijét, hogy fürdőbe menjek.

Kar. Hogyan hogyan ?

Fel. Fürdőbe akarok menni, egy-két medsidijét adj.

Kar. Csodálatos, mintha el akarnák a fürdőt adni ; — ha én a fürdőbe megyek, egy garast adok, mikor meg kijövök belőle, öt garast elsuttyantok.

Fel. Ugyan ember, a miénk nem olyan mint a férfi-fürdő, leg-⁶⁵alább is egy medsidijére van szükségem.

Kar. Lelkem mondd hogy adtam egy medsidijét, mit csinálsz azzal az egy medsidijével?

Fel. Két garasért füvet veszek.

Kar. Minek az a fű?

Fel. Ugyan ember, már ez az asszonyok szokása.

Kar. Csodálatos, a bárányokat is magaddal viszed-e?

Fel. Ugyan te is megadtad neki (te is kérdezel ám); asszony nem mehet fű nélkül a fürdőbe.

Kar. Jól van no, két garas erre; hát a többije?

Fel. Negyven paráért meszet.

Kar. Tán ki akarod a fürdőt meszelni?

Fel. Nem úgy lelkem, nektek nem kell a fürdőben beretva? asszonyoknak mész a beretvájuk.

66 *Kar.* Aztán?

Fel. Aztán egy-két garas a szolgának (*natêra*).

Kar. Mit keres a fürdőben öszvér (*katêr*)?

Fel. Lelkem nem öszvér, hanem szolgál, szolgál.

Kar. Jól van, hát aztán?

Fel. Három-öt garast az anyának.

Kar. Miféle anyának?

Fel. Lelkem, a fürdő anyának, annak kell adni.

Kar. Űhm tudtam, annak a temető boszorkányának, nem nem, olyan nincs. — Most ide vigyázz, ime itt egy garas, ezt a hamamdsinad adod, jövet pedig néhány medsidijét elszuttantasz.

Fel. Ember mi mindent nem kell nekem tőled szenvedni.

Kar. Ne szenvedj hé, miért szenvedsz?

Fel. Istenemre, hogy vakulnál meg ember és ezt se érd el; úgy-e?

Kar. A létrát készítem elő, mégis elérem (ezzel a beszélgetést befejezik).

* * *

67 (Aztán a következő türkü éneklése közben:

«Mentem rózsám kertjébe, útnak hittem,

Kezem nyujtám, bimbót rózsának hittem,

Más rózsáját magam társának hittem.

Különös lánynak adtam a szívemet.

Rózsa testre len inget nem ölthetni,
 Öldök- s szem-nézéssel be nem telhetni,
 Szívem adtam, vissza már nem vehetni.
 Különös lánynak adtam a szívemet.

Házam előtt út van, de nem járható,
 Szük kalitban szép a rúttól el nem választható,
 Rosólissal telt palaczk nem iható.
 Különös lánynak adtam a szívemet.»

jön elől a menyasszony, aztán három-négy barátnője, köztük nőes ruhában Karagöz is, és a dal közben az egyik azt kiáltja, jó kedvem van, kinek rá mi gondja', egy másik meg 'a menyasszony egészségére', Karagöz pedig «ez ni lelkem, ez ni» kiáltva mindnyájan a fürdőbe mennek.)

A fürdőben.

Ham. (A násznéphez): megkövetem (kérdésem szégyen ne legyen) hányan jöttetek?

Egy a násznép közül: Mi öten jöttünk, de útközben egy asszony furódott közénk, hogy kicsoda nem tudjuk.

Kar. 'Ez ni lelkem, ez ni'.

Ham. Nagyon vastag hangnak tetszik.

Kar. (ismét) 'Ez ni lelkem, ez ni'.

Ham. Karagöz?

Kar. He?

Ham. Mit jelentsen e ruha?

Kar. A szomszédnál kedveltem meg, hát felvettem.

Ham. Karagöz, én téged ebbe a fürdőbe be nem eresztlek, be nem eresztlek, be nem eresztlek (ezzel Karagözt üti és kihajtja).

Kar. Én is neked e fürdőben nyugtot nem hagyok, nem hagyok, nem hagyok (elmegy).

Aztán «Házam előtt saláta van,

Folyó folyik egyre egyre,

Termetét ugyan megragadd.

Menyasszony lettél, menyasszony lettél,

Előbb az én rózsám voltál,

Mostan másnak társa lettél.

Házam előtt ott a lugos,
Lugos ágjára ne taposs,
Az én társam igen bájos.
Menyasszony stb.

Házam előtt ott van egy kút,
Kútból merítik a vizet,
Ama lány régi szokása.
Menyasszony stb.

Házam előtt ott a szérű,
Padisáhtól jó a parancs,
Csókja ír a fájdalomra.
Menyasszony stb.»

70 e nótát énekelve és *zilen* játszva a *Köcsök* tánczol elé és azután meg jó kedvem van, kinek rá mi gondja, a Hamamsi egészségére^c kiáltásokkal nagy tömeg kíséretében ismét eltávozik. — Utána a *Kil-dsi* (agyagos) jön „ki veszen agyagot“ cz. szemajit énekelve; — az agyagos Baba Himmet szamarat vezet és úgy jön, Karagöz meg ügyesen a samárra ül. — Miközben Baba Himmet a szemajit éneкли *Kar. Dah, deh deh deh* (a szamarat hajtani akarja. — Az agyagos a szemaji bevégeztével vonná a szamarat, de nagyon lassan kezd járni).

Kil. Ficzkó, mért nem mész, kék szemű disztó te.

Kar. Baba Himmet tűzbe jött, pedig nem a samár az oka; (a samárhoz): deh, vén dög (ezt mondván az agyagos a szamarat húzza és úgy megy a fürdőbe).

A fürdőben.

71 *Ham.* Öröm hogy jöttél, Himmet apó.

Kil. Öröm hogy találtunk, szeressem a szemedet (eszem a szemed).

Any. Hát az a karó formájú ember a samáron kicsoda?

Kar. Jól hasonlítottad, jól; (magához) hej kutyaházi, a medve alakú Himmet apót a fürdőbe beinvitálják, engem meg karó formájúnak mondanak.

Ajv. *Volá,* ejha Karjagoz, megint eljöttél?

Kar. Halgass hé, én nem vagyok Karagöz, hanem az agyagos cselédje.

Ham. Karagöz, megint mit keresel itt, te már mindig ilyen lármát fogsz itt csapni? azonnal ki innen, rajta, hej kurafi hej, kifelé csak; Alláhra mondom, a szádat azonnal borsóval tömetem meg.

Kar. Ne ne ne, efféle mérges dolgokkal ne igen tréfálj.

Ajv. Voláh kitakarodj mondom, vakulj meg he (Karagözt ismét kiteszik).

Kar. (Kifelé mentében): Most meg hozok egy lajtorját, felmászok a 72 kúpra, az ablakot betöröm és úgy megyek a fürdőbe (elmegy; — otthon a feleségéhez): Asszony néne, hol a létránk?

Fel. Minek a?

Kar. A kávéház cserepei letörtek, újra kirakom.

Fel. A kertben van. (Karagöz fogja a lajtorját a fürdőhöz megy; a létrát megtámasztja és felmegy a kúpra.)

Kar. (A kúp ablakán át a fürdőbe egyenesen belátva): Nézd csak a vén asszonyt nézd, a medencze főnél használja a fület; — Hadsi Kandilt nézd, Hadsi Kandilt, a fürdő-patkára heveredett; — hanem az az öreg asszony megtetszett; várj csak ezt egy kissé megbosszantom (ezzel az ablakra üt és kiáltja be az öregnek): ,öreg asszony eleje sárga, lámpást gyujt, úgy nézi magát; öreg asszony eleje sárga, lámpást gyujt, úgy nézi magát'. (Ez alatt Karagöz fia a létra mellé jön).

Fiú. Apa, apa.

Kar. Fiú, fiú.

78

Fiú. Apám, elveszem a létrát.

Kar. Hagyd ott, kölyök.

Fiú. Elveszem, elveszem.

Kar. Ott hagyd! (Ezzel a fiú veszi a lajtorját és megy) Nem elvitte? hej gazember fia, hej — én meg az ablakot betöröm és bemegek. (Betöri az ablakot és bepottyan a fürdőbe).

A fürdőben.

Zsidó. Jajajajaj, merről jött megint ez a szemérmetlen ficzkó; jajajaj, a szakállamat húzza, ej hagyj békémet.

Kar. Ej kutyaházi zsidaja, alig hogy hozzá nyúltam, már is jajgatni kezd.

Arab. Fiam meg lelkem, merről jöttél ide?

Alt. Apó hagyd, az edényt felborítottad, a szappanomat ne lopd el

74 *Kar.* Ugyan hallgass hé, — hej kutyaháziak hej, zenélés nélkül is tánczolnak.

(Utóvégre éktelen láрма támad a férfiak meg a nők közt, aztán a következő türkü kíséretében :

«Vizért megyen, bográcska van kezében ;
Mi van abban ha legény a leányra néz,
Két szív hogyha egyesül és lefekszik.
Édesem, én édesemet akarom,
Gyémánt társam tejfellel táplálgatom.

Vizért megyen vizes korsó kezében,
Pirost öltött, ruha alja övében,
Édes rózsám a latroknak kezében.
Édesem, én stb.

Vizért megyen, vizes korsót töltöget,
Haza megyen, rózsaaarczot festeget,
A rózsámtól embert öl egy tekintet.
Édesem, én stb.»

Tek-bujék [Fél-bajusz] jön a fürdő kapuja elé.)

75 *Tek.* (A kaput zörgetve): hej, ki van ott lássuk, kifelé csak kifelé.
Kar. Megjött.

Tek. Ficzko, tüzet rakjak a fürdő alá, avagy egyenként karjaidból sonkát, melledből rostélyost, álladból peccenyét (madár-fejét) csináljak; hanem így kár volna, ezekből egyenként hamuház tőkéjét csinállok.

Kar. Hej kurafi könyörület hej, ugyancsak emberséges vagy; (a zsidóhoz): rajta csak kereskedő száraza.

Zsidó. Mi lelt hé, ki kiabál kívülről? a fürdőt zárják be?

Kar. Az az, a fürdőt zárják be, lódulj csak kifelé.

76 *Tek.* Ficzko, a ki ott van jöjjön mondom, vagy most mindjárt megtöltöm pisztolytokomat.

Kar. Ne ne ne, ilyen tréfát nem akarok. (A zsidóhoz): rajta, csak rajta (a zsidót azon meztelenül kilódítja).

Tek. Ficzko, mi dolgod asszonyfürdőben?

Zsidó. Ej én nem jöttem, Karajuz hozott erőn erővel.

Kar. (Belülről) Hazugság, Alláhra hazugság, hej kutyaházi zsidaja.

Tek. Ficzkó, csak szakálladat sajnálom, távozz innen; szemeim még egyszer itt ne lássanak (Hadsi Kandil, Alti-Kulač, Kin- nap-zade, Himmet apó és az Arab egyenként kijövéen, Karagózt bepanaszolják és Tek-bujék keze alól menekülve elmennek);
— Ki van még benn?

Kar. Izé, senki más.

Tek. Füleim hangot hallanak.

Kar. Svábbogár az, svábbogár (fürdő féreg).

Tek. Ficzkó, gyere ki, mondom, azonnal előveszem [t. i. azt, a mivel elverlek].

Kar. Ne ne ne, ne vedd, mert a bélést elszakítod. (Ezzel a nélkül. hogy T. látná, elfut, aztán): no én ugyan olcsón megszabadult am

Tek. Leszállj, mondom.

Kar. Nincs vásár, hogy megölj, ha majd leszállok?

Tek. Még egyszer mondom, szállj le, rajta.

Kar. Leszálltam hé, én még félnék is tőled? brrr. . . (leszáll).

Tek. No apó, most kedvelj meg egy halálmódot a halálok közül, lássuk.

Kar. Hej hogy az anyját, vajjon melyiket szeressem meg? egyiket se kívánja lelkem, egyet se szerettem meg közülök.

Tek. Ficzkó, nosza hajtsd csak le a fejed.

Kar. Mit akarsz véle?

Tek. Ficzkó, ha így állsz, véres lesz az inged.

Kar. Nem nem nem, izetlen tréfát nem akarok.

Tek. Ficzkó, erre a helyre meg kendőt terits, rajta.

Kar. A meg miért?

Tek. Ficzkó, ha földre esik a fejed, be ne porozódjék.

Kar. Hogy vénülj meg, halálom után az én fejem fáj neki (még gondoskodik a fejemről). — (A mint ezt mondja Hadsejvat jön). 79

Hads. (T.-hoz) Ugyan uram, ezúttal bocsásd meg vétkét, többé nem teszi.

Kar. Ugy úgy pompás, kétágú szakállú gézengúz.

Hads. (T.-hoz): Ugyan uram, tiszteld éveit, ezuttal nekem (szolgádnak) ajándékozd.

Tek. Jól van, ezuttal hát a te kedvedért megbocsátottam, de ha még egyszer ez úton látom, a dolgot bevégzem (végére járok).
Ime megyek (elmegy).

Kar. (Hadsejvat szakállát czirógatva): Pompás, kecske szakállú
Hadsejvatom.

Hads. Ej Karagözöm.

Kar. Mi a szavad (*sözüin*)?

Hads. Holnap este fogsz-e valami szép játékot játszani?

Kar. Milyen játékot akarsz?

Hads. Játsszod-e a költőkkel való versenyezés játékát?

Kar. Ha Isten is úgy akarja (reméllem), holnap este a mondott játé-
80 kot, még jobban mint a hogy kívánod, fogjuk játszani. (Ezzel
mindketten egyszerre):

Tízszer nem mondtam-é neked :

Kilencz leányt ne szeress,

Nyolczában sincsen hűség ;

De a hetet is kerüld,

Hat meg öt, négy meg három

Sem okoz még fejfájást ;

Hármát kettejét is hagyd,

Míg az egynél megmaradsz. (Ezzel elmennek).

SVÉD-LAPP SZÖVEGEK.

II.

Jemtlandi lapp nyelv.

(Fölinge-, Undersåker- és Herjedal-lappmarki nyelvjárások).

Az 1854. év július havának legnagyobb részét és augusztusnak majdnem egész első felét Svédország Jemtland nevű tartományában töltöttem, hogy az ott élő lappok nyelvét tanulmányozzam. A jemtlandi lappok legdélibb részét lakják azon több mint 7200 mérföldnyi területnek, melyen lappok találhatók. Az éjszaki szélesség 65. fokától dél felé a 62. fokig vannak szerte szórva és egykét koldus kivételével ott élnek a svéd-norvég határon emelkedő hótakart hegységekben. Nomád életet folytatnak és rénszarvasaikkal a különböző évszakok szerint különböző helyekre vándorolnak. Végző telepük Herjedalban a Rut hegységben van és ettől délre már egyáltalában nem akadunk lappokra. Számuk csekély és alig üti meg a nyolczszázat. Egészen elszigetelten élnek és a többi lappsággal századok óta nem érintkeznek. Ezen elszigeteltségnek tulajdoníthatjuk jó részt, hogy nyelvük rendkívül eltér a többi ismert svéd-lapp dialectusoktól, annyira hogy egymást meg sem érthetik.

Keveset is gondoltak eddig a jemtlandi lappsággal. A többi lappok számára a svéd kormány gondoskodik papokról, tanítókról, a kik értik nyelvüket és ezen hirdetik az isten igéjét és a tudás elemeit; lefordíttatta lapp nyelvre az egész szentírást, a zoltárokat és számos más erkölesi művet; a jemtlandi lappok ellenben csakis svédül tudó papokkal érintkezhetnek, a részükre fölállított iskolában a tanítás svédül foly és nyelvjárásukon egyetlen egy munka se

látott napvilágot. Egyedül Donner Ottó «Lieder der Lappen» című művében találunk két verset, melyekben a herjedáli nyelvjárás több sajátosága tükröződik vissza. Az egyik a «Päive neita (nap leánya)», a másik a 124. lapon «vārin (a hegyekben)» című négy soros versecske. Az, a kitől följegyezte, az öreg Fjellner András sorselei pap, Herjedálban született, Karesuandóban és Jukkasjärviben káplánkodott és Sorseleben pap volt. Három olyan különböző vidéken töltötte tehát az életét, a melyek mindegyikében egymástól teljesen eltérő és egymás előtt érthetetlen nyelvjáráson beszélnek a lappok. Ezen különböző nyelvjárások keverékét tüntetik föl azon szövegek is, melyeket Donner tőle lejegyzett. Egy tisztán herjedáli töredéket is találunk Donner gyűjteményének 12-ik lapján. Ez azonban úgy van közölve, hogy majdnem teljesen érthetetlen.

Az alább közlendő szövegek a jemtlandi lappok nyelvéből a legelső mutatványok. Véletlen szerencse folytán olyan helyre jutottam, a hol nem csak egy lappmarknak a nyelvjárását tanulmányozhattam, hanem a Jemtlandban élő összes nyelvjárásokból gyűjthettem mutatványokat. Julius 6-án értem magister Jaakkola Károly finn utitársammal Stånggårde nevű kis községbe és ott beszállásoltuk magunkat. Értesültünk róla, hogy onnan nem messze Edsäsén községben lapp gyermekek számára iskolát tart fön a svéd hittérítő társaság. Ez iskolába Jemtland legkülömbözőbb vidékeiről való 12—17 éves lapp tanulók jártak, nagyobbára Undersäker-lappmark különböző hegységeiből. Volt azonban ott egy 17 éves lány Frostviken vidékéről, a Fölinge-lappmarkból is, és egy 16 éves fiú Herjedalból, a tännesi hegységéből. Ezek segítségével Jemtland legéjszakibb és legdélibb nyelvjárásaiból is sikerült mutatványokat gyűjtenem. Kezdetben más nyelvjáráson már följegyzett lapp meséket dolgoztam át velük. A frostvikeni 1—4. számú mesék mind ilyenek, valamint ilyen a Tännés hegységbeli 1. számú mese is, mely Friis «Lappiske Sprogprøver»-ében «Jetanasa hägga» cím alatt fordul elő. A 2. számú mesetöredék Hyltén-Cavallius gyűjteményebeli Prinsessan på glasberget-nek szabad átdolgozása. A többi eredeti. Julius 8-án az Anaris és Hittingsfjällek tövében levő lapp kápolnába tettem nagyobb kirándulást. Ott nagyobbára grammatikai följegyzéseket tettem, azon kívül egynehány mondatot írtam le egy Snaasa csúcsok vidékén született

legény, s egy Frostviken tájékára való lapp tollba mondása után. A kápolnából való visszatértem alkalmával egy Herjedálba való ember csatlakozott hozzám és ettől is jegyeztem le szókat és néhány mondatot. Az edsáseni iskolában az említettek kivül még két fiúnak vettem hasznát. Az egyik Norvégiába, a Meraker hegységbe való volt és vele, minthogy maga mesét nem tudott, szintén a Friis gyűjteményében levő «Jetanasa hægga-t mondatam el a saját dialectusában; a másiktól pedig több érdekes szöveget kaptam az Undersåker hegységben divatozó nyelvjárásban. Stånggärde-ben létem alkalmával egy 18—19 éves lapp leány is odavetődött az Anaris hegységből. Ettől valók a mondatok és a mesetöredék, mely a herjedáli dialectusban megkezdettnek folytatását képezi. A többi Anaris hegységbeli szövegeket a leánynak később szintén Stånggärdebe jött anyjától, egy 50 éves asszonytól, jegyeztem le. A Tranris hegységből is köszöntött be egy szép napon egy lapp ember és két érdekes kis mesét és két kis elbeszélést mondott el.

Július 29-én odahagytam Stånggärdet, elmentem a norvég határon élő lappokhoz és nyolcz napot velük együtt élve sátrukban töltöttem. A Skaltugu hegységből való mind nyelvileg mind tartalmilag igen érdekes szövegeknek legnagyobb részét egy értelmes lapp szolgálta mondta tollba. Csak a két utolsó elbeszélést kaptam másoktól. Az elsőt egy 35 éves lapp, a masidikat pedig egy lapp vándortanító elmondása után jegyeztem föl. Ugyancsak a hegységben egy Oviken hegységből való szolgáló is volt. Ettől kaptam a mesetöredéket, mely a herjedáli dialectusban megkezdettnek második folytatását képezi és a kis elbeszélést. — Augusztus 10-én éjszaki Undersåkerba, a Kålåsen hegység vidékére indultam, a hol szintén volt a lappok számára isteni tisztelet. Összefüggő szöveget itt nem sikerült szereznem. Azon pár mondaton kivül, melyet a Sjäcker hegységből közlök, csak még néhány nyelvtani följegyzést tettem.

Ezzel számot adtam, hol és kiktől gyűjtöttem. A gyűjtemény tartalmát huszonnyolcz mese és meseszerű elbeszélés, tizenkilencz, a mindennapi életből vett történet, három mesetöredék és hat vers képezi. A gyűjtemény úgy van rendezve, hogy a rokon dialectusbeli szövegek egymás mellé kerüljenek. A frostvikeni szövegek a legéjszakibb, Fölinge-lappmarki, a Tännas hegységbeliek.

a legdélibb jemtlandi nyelvjárást, a herjedali-t, tüntetik föl. Az Undersåker-lappmarki szövegek következőleg vannak rendezve: a Sjäcker hegységbeli pár mondat az éjszaki, a Meraker, Skalstugu és Snaasa hegységbeli szövegek a nyugati, a Tranris, Undersåker és Anaris hegységbeliek a déli, az Oviken hegységbeliek pedig a keleti undersåkeri nyelvjárás bemutatására valók.

A jemtlandi lappok nyelvében igen gazdag a magán-és más-salhangzó-rendszer. A Lule-és Pite-lappmarki szövegek közlésében fölemlítettekén kívül itt még következő új hangok találhatók: *o* (középhang *o* és *ö* között); az észti *o* (*e* és *ö* közti hang) is megvan. — *w* = angol *w* (majdnem *u*-nak hangzik és sokszor *h* spiranssal jár); *ȳ* (ezzel a német *ich* szóbeli *ch*-t jelöltem két magánhangzó között); *č* (középhang *č* és *t* között); *š* (középhang *s* és *š* között); *ž* (középhang *ž* és *z* között); *r* (porosz *r*: uvularis *r*?); *r^s* v. *r^h* (itt a *r* ejtése mellett röviden hallható *š* v. *š* rezdül); *l̥* (hasonlít az orosz vagy lengyel *l̥*-hez, csakhogy a nyelv még jobban begörbül és a torokhoz közelebb érintkezik az ínnyel). — A *k*, *t*, *p*, *č*, *c* jegyek azt jelentik, hogy illető mássalhangzó akár keményen *k*, *t*, *p*, *č*, *c*-nek, akár lágyan *g*, *d*, *b*, *ž*, *z*-nek ejthető. Ez a váltakozás ugyanazon szóban és ugyanazon beszélnél szó elején majdnem mindig, szó közepén pedig igen gyakran előfordúl; pl. *kampul* vagy *gambul*; *tuhte* v. *duhte*; *piene* v. *biene*; *čälemie* v. *žälemie*; *ulumuče* v. *ulumuže*; *c^eäpkih* v. *ž^eäpkih*; *liencie* v. *lien-zie* stb. A frostvikeni legkevésbé, a herjedali leginkább használja a lágy hangzót, a férfiak is inkább mint a nők. A szövegben nincs következetesen megjelölve, valamint az *l̥* sincs mindenütt föltüntetve, a hol hallottam, mert általában igen gyakran előfordult. Csak ott jelöltem, a hol igen föltűnően hangzott. A *r* főleg az Undersåker hegységbeli fiúnál hallatszott gyakrabban; *r̥* = *rj* csak egy szóban, a *r̥iewo*-ban fordult elő s ezt is csak a Skalstugu hegységben hallottam.

Az undersåkeri és herjedali nyelvjárásban általános, hogy *n* elől a *t* kiesik és helyébe magánhangzó jön, pl. *tatna*, *utñih*, *vitnima*, *lotñii* helyett] így is mondják: *taana*, *uutñih*, *viinima*, *lootñii*. Ezekben az *aa*, *uu*, *ii*, *oo* élesen elválasztott külön szótágokként ejtendők.

A Lule- és Pite-lappmarki szövegekben van egy rövid magánhangzó (*ä*, *ē*, *ī*, *ö*, *ū*), mely erősítő *b*, *d*-t pótol vagy két egymásra

következő mássalhangzó kiejtésének könnyebbítésére szolgál. Ugyanez megvan a jemtlandi lapp nyelvben is, de a szövegben általánosan nem jelöltem, mert ép oly világosan hangzik, mint a többi rövid magánhangzó. Csak ott illesztettem a magánhangzó fölé a *v*-jelét, a hol alig volt hallható. A hol a jemtlandi lapp egyéb esetben mond ki igen röviden, alig hallhatólag egy hangzót, ott fölemelt kis betűvel irtam, mint *p^{ara}* v. *p^{ar}*, *ak^{en}* (= *akt^{en}*), *i^{eh}kede*, *f^uäl^{ih}* stb. — Az *n*, *l*, *t* után fölemelt kis *i*-vel kezdődő ikerhangzó az említett mássalhangzóknak *j*-s színezetet ad, vagyis *munⁱe*, *alⁱe*, *kuktⁱe* stb. úgy hangzik mintha *munⁿje*, *alj^e*, *kukt^je* volna.

HALÁSZ IGNÁCZ.

I.

Fölinge-lappmarki nyelvjárás. Frostvikeni hegység

(Froštuka v. Frostekawārie).

A) Beszélgetések, egyes mondatok.

Mah k^uorāka' sāmien kielum? érted-e a lapp nyelvet? — monna kuérhkāh kann, mam totne jiehtā' nem értem, a mit mondasz. — monna juo mātam kuerkqt már értem (bírom érteni); — liähtākq lie kuérqkat (kuérkat) könnyen érthető (könnyű megérteni). — mi je kurukses^{en} értjük egymást.

Jieht^e, kuktie tihte sāmien? mondd, hogyan van ez lappúl? — monnq mqih^{tie}' kqnnq nem jut eszembe (nem emlékszem). — tah sāmien kiel' tännie lantsne jeh tüppen un^e (v. tüppene tünⁿe) lantsne il^e' ko' siemā plieresne a lapp nyelvek ezen a vidéken és amott azon a vidéken nem egyformák (tkp. nem mint azon alakban levők). — tappene j^ēhtie': kōnāhtet (kōⁿnāt!), jeh nur^tene j^ēhtie': nōnō! itt (emitt) azt mondják: elbucszúzni (isten veled!), és éjszakon azt mondják: nōnō! — monna vāhtst tairam, atte nūmtie bizonyágot teszek (bizonyítom), hogy úgy van. — tihte mātā k^uqrákat, mām liem monnq jiehtema ez (ő) bizonyíthatja (erősítheti), a mit én mondtam.

Monna kalkam (kalākam) supcstet mesélni fogok. — monnā jiehtam autne, jeh totna jiehtā' miñnesne én előmondok, te meg utánam mondod. — tihte švōruq mū kič^etemiem ő felel kérdésemre. — jiehtie' muñen (mun^{en}) nūmtie mondd nekem azt (tkp. úgy).

Mah taira', kuktie tihte dāron? tudod-e, hogyan van ez svédül? — hoqjā, monna mātam dāron supcstet igen, tudok svédül beszélni. — munna jāhkam, atte nūmtie azt hiszem, úgy van.

čieketr läkäriā' tegyétek el a könyveket!

kuktie jiellā' v. jiella' hogy vagy? hogyan érzed magadat

(tkp. hogyan élsz)? — *hoajā* meglehetősen (tkp. igen); *hievenlikke* jól. — *mū jekkie pokčokā* fáj a lábam; *pokčoka toroja*, v. *alteln* (v. *alteln för*) *pokčoka* nagyon fáj (tkp. a fájdalom dolgozik). — *mū rəvə* (v. *rəvo* v. *rovo*) *pokčokā* fáj az alfelem.

Manna varrim tan vurqka, *sata manng mātā hievie possuqt* olyan gyorsan futottam, hogy alig bírok lélekzeni. — *monna liemq numta aiñest* lélekzet nélkül voltam (elállt a lélekzetem).

Mū tan štuor vaivoq; *monna liem alovās vaivot* nekem igen nagy bajom (szomorúságom) van; igen szomorú (betrübt) vagyok. — *tihte klökote jēñem* ez sokat panaszkodik. — *kossie miye neurosne*, *čorvojapie jupmelem* (*jupmelem*) mikor bajban vagyunk, istent hívjuk (wir rufen an).

Monng liem juo kaihkeng nügüta én (már) mindennel elégedett vagyok. — *tutnā' mätie' kqn nügüta arrat nqmtā* (v. *nomtet*) ti ketten semmivel sem bírtok elégedettek lenni.

Munnan koppaseks āč'ä' skimc' mind a kettőnk atyja (atyái) beteg. — *munna jiälläm kuktie mū āč'ä* úgy élek mint atyám. — *tihte č'araje čerakā tann jēče jāmeme itñem* (*itñem*) ő nagyon siratja meghalt anyját. — *hoh jēče* (v. *jēče-pontā*) *lie jāmngq*, *tilje sturra aitiesimie šuttngq tänniä kuotsne* mikor (a mint) a házi gazda meghalt, nagy búslakodás támadt ezen házban.

Jektie' mun'en, mam totne joktan (*tan pijen*) *tarejaje'?* mondd nekem, mit csináltál tegnap (*ma*)? — *munna čüöččelim tan āredn*, *kāmatem ja warja' cākijim*, *allta' puhčejim*, *pöpmatim*, *kārē' pössējem*, *warja' tuomin*, *čacīe ku'ttijem*, *sēna monna porrtā waccējem kuss'e koqika* fölkeltem ma reggel, cipőt húztam és fölöltöztem, a teheneket megfejtem, ettem, az edényeket megmostam, ruhát varrtam (tkp. készítettem), vizet hordtam, aztán elmentem látogatóba (tkp. idegenekhez). — *mam tū viälla tarejaje?* mit csinált a férfitestvéred? — *muor' čuhpoje*, *ruonča stellije*, *šlarrā stelladie kuöilyka*, *skuoksu vuoj'ei ruončina*; *tē [lē]* *juo šküksna fāt* (tkp. fákat) vágott, a lovat megetette, elkészítette (rendbe hozta) a járó művet (fuhrwerk; svédül: *han ställde äkdon färdig*), az erdőbe ment a lóval; hát már az erdőben van.

Monna berrom tqtnqm, *att ih kqlqk nümtie tarejet* kérlek, ne tedd azt (tkp. úgy). — *pqrq tam aktam tarejā'* csak ezt az egyet tedd! — *iem monng tam torojoma*, *jis tan jēnim fihkima* nem teném, ha [még] annyit kapnék [is]. — *tihte pqrakoq monnom čgr-*

raqa sejeluaŋi ez a dolog engemet nagyon kifárasztott. — *monna kelopotom čárrakā* nagyon fáradozom (iparkodom). — *monna liem juo kučjluka mü praqkoma* (v. *vitnešemiem*) én már elkészítettem a munkámat (tkp. készen v. készszé [csináltam]).

il'e' tqtñā mgnn stuore h'erra, sat ačam čuovoret tienasatet nem vagy oly nagy úr, hogy [tégedet] szolgálnom kelljen.

Totna kaļok vetnašet aluworoka komolyan dolgozzál! — *jis tle tan pijen k'empšlike vitnaš', t'lj ačam totnom makset ha ma szorgalmasan dolgozol, meg foglak jutalmazni* (tkp. fizetni).

tihte karra lie tan alovas štelletejā ez az ember igen nagyon dolgos (szorgalmas). — *tah f'olk' j'ēnum vitnesejā'* ezen emberek nagyon iparkodók (tkp. sokat dolgozók). — *tihte štállata kaihkum, mie porq nohtsne tännie kuotsne* minden elvégez [besorgen], a mi csak szükséges e házban. — *tah f'olk' j'ēnom utnije' vitnešaktet* ezen embereknek sok dolgozni [valójuk] van. — *tah škuttie' čárakā, kosso lies ŧorojoma tam watnam kučjluka* ők nagyon iparkodnak, míg ezen munkát elvégezték.

Munnā' čuovorien ruhtilakān ŧarejet ŧqm ātam kettőnknek jól kell csinálnunk e dolgot. — *im munnā' māhtie' ŧam piejet ordnokosa* ketten nem bírjuk ezt rendbe hozni.

Mije čuovorien kuhcet kuotiēm őriznünk kell a házat. — *jēce kiettiēm ŧarejaje* a gazda kerítést csinált. — *monn[q] ai aktien aikien ŧarejajim* én is csináltam egyszer.

p^r akta mātā (*p^r tah mātie'*) *j'ēlet tannie viārādsne, mij vitneša* (*mah vitnešie'*) csak az élhet (azok élhetnek) a világban, a ki dolgozik (a kik dolgoznak).

Monna karavām (v. *kāčkām*) *tam moqrām* szétharapom ezt a csontot. — *monna čuohpm k'irrqm muoreste* levágom a héjat (kérget) a fáról. — *monna hörnam pičeketam tahtia warjeste* levágom (ollóval) a csúcsot (sarkot) ezen ruháról.

Akta kārmaneja tül'em kiesie egy ember húzta a bőrt.

Monna nuolijem (v. *luhtiejēm hirkie'* (*hirkiem*)) *štálliste* kieresztettem a lovakat (lovat) az istállóból. — *herra rāji jēce trēänkuite hireketä weččet šküksta* az úr megparancsolta szolgálainak, hozzák [haza] a lovakat az erdőből. — *tiht atnā jē'n č'enār^s* (v. *tienesejā'*) sok szolgálja van.

Kie poqtā? ki jön? — *monnq pō^otijim mi'hčete teppete* messziről (félreeső helyről, szó sz. messziről onnan) jöttem. — *munna*

t'ékie puqtam mū ācēna atyámmal jöttem ide. — *puotie' kiekepsa* (v. *kiäckan'*) jöjj közelébb (v. közeledjél)! — *jis lie' tātne hieven, so tlje poqta' mijjēne škūksa* ha jó vagy (leszel), velünk jösz az erdőbe.

Juo monna tairam, atta poqta reméllem (tkp. már én tudom), hogy eljön. — *poqta toppete mu autelen* onnan elém jön. — *monna lienktatom, jus tihte parg ča puotet* kívánom, bár csak eljönne (om han bara skulle komma). — *nu lie poatqmq mijen (munnun) koqika, jis* (v. *ar'*) *mije čorvope (jis lien čorvoma)* eljönne hozzánk (kettőnköz), ha hívjuk (ha ketten hívnók). — *fiärhnen (v. fir^snen) pijjen poqtā mijjen* (v. *mijen*) *koqikā* minden nap eljön hozzánk. — *muñen lie j'ehtoma, atta mō kierahkomis poqtā jirrotn* nekem mondta, hogy jó barátom (kedvesem) holnap eljön (jön). — *tihte poqtā munnuna kuktane ő* (v. ez) kettőnkkel jön. — *tuhta (v. tuhte) poqtā tonn luihtie mū koikā (mū pielese)* az tőle hozzám (mellém) jön. — *pōtien munnun koika (v. koqika) kaiks tū^unis* eljöttek kettőnköz valamennyien. — *tuh lien ai poatqmq, jis litie tije ai waccema ők* (azok) is eljönnének (v. eljöttek volna), ha ti is mennétek (v. mentetek volna). — *jeača alamučā poqtā* más ember jön. — *muppie qlqmac' puotie'* más emberek jönnek.

Monna māhtie' konn snqrta wuértet tū puotemes (v. *puotemesem*) alig bírom várni a te jöveteledet (megérkezésedet). — *koktemtie āč' wuértie' monnam joktan* mért nem vártál engemet tegnapi? — *monna asta' (asth) kanā* nem értem rá. — *kossie kalqk' asstat?* mikor érsz majd rá? — *monna miel' kanā* nem tudom. — *monna māhtie' kqn riehta jiehtet, kossie kalqkam puotet* nem tudom eldönteni (tkp. igazán megmondani), mikor fogok jönni.

Munnā utn'ejin uhcemiem kettőnknek látogatásunk volt. — *kiem kalqien uhcedet tan pijjēn* kit fogunk (ketten) ma meglátogatni? — *munna wacciem* (v. *wacciejēm*), *ačam uhcedet j'ēčēna äitikitie* szüleimet mentem látogatni (elmentem, hogy szüleimet meglátogassam).

tuhta čghkqsa pqltq monnom ő (az) mellettem ül. — *mije koqmqos koqtsne čakks'ēn* (v. *čghkqšien* v. *čahkqñ*) mi hármán a szobában (házban, sátorban) ülünk.

Monna čuoččajēm mō^stsne oldalt (félre) álltam. — *čoča mū tuēksne* mögöttem áll. — *tuhta čoččā puortsne* (v. *pu^ortien nalenie*) az az asztalon áll. — *tihte čočajē* (v. *čo^očajē*) *āln vuostokomus te i*

muppije ő legelől (legelső) állt a többi között. — *mū tuokān cöc'te* mögém áll. — *mū autelen lie* előttem van.

Monna wācam uluksa jih kiähcedet pīrjerkan kimegyek, hogy körülnézsek (att bese omkring). — *monna waccam ulukse pocc oijjen* (pocc jilkien) kimegyek hajadon fővel (mezítláb). — *munna wāccam pōstolen* (v. *pūoññose*) hátra (hátrafelé) megyek. — *munna p'orra mū āc'en lū'tie; tālie wācam pōstota mū āc'en kuoika* el[mentem] az atyámtól; most visszamegyek az atyámhoz. — *manna kuqtete* (v. *koqtete*) *wacam jeh tātna skuokata* (v. *skūksa*) *waca'*; *nu liem monn[a] ai waccema škūksa, jus liem kāmak atnama* én haza megyek, te az erdőbe mész; én is elmennék az erdőbe, ha czipőm volna. — *manna waccecam tātnaŋ v. totnaŋ* (*tutnana kuksne*) sétálok veled (kettőtökkel). — *manna wācam numta totnot* (*numta tutnot, numta tījjet*) nélkülöd (kettőtök nélkül, nélkülöted) megyek. — *manna waccam tījjena kaiksne pejjese stuorra pāktiem* mindnyájatokkal fölmegek a nagy hegyre. — *monna kałakam waccet teinie* (v. *toiniä v. tuiniä*) *škūksa muorum jākkiel'tet* (v. *vi'ē-tet*) el fogok vele menni az erdőbe fát vágni. — *iem lie' monna hōukana ken waccet teinie* nem vagyok hajlandó vele menni. — *monna waccijim möhtse* (v. *ruonese*) félre mentem.

Waccie' porta mū palta (*luhtie*), *mū ruččen tuökste* (v. *tuökste*) menj el mellőlem (tőlem), hátam megől. — *numta mijjet* (n. *mijen kaiks*) *ih kałak' kopp waccēt* nélkülünk (mindnyájunk nélkül) sehová se menj! — *mah lie' tātna waccema pīrjesa, jis ih lie' nahkar^{en}* elmennél-e a hegyre, ha nem volnál fáradt? — *kossie uktuk waccā'*? mikor mész egyedül? — *jirrotn* (*muppien piejjen*) holnap (holnapután). — *appa almoka kārkhōsa waccā* az egész nép a templomba megy.

Munnā' [kuoppok] waccebe autnā (*aut'nā*) *jeh muppie kuéks minnesne puqtie'* mi ketten elől megyünk és más ketten utánunk (hátnál) jönnek. — *munna' liem ai waccema, jis litie totnā' waccema* mi ketten is elmennénk, ha ti ketten elmennétek. — *mije mātie' konna* (v. *konn*) *waccet* nem tudunk menni. — *kossie kałēken kuotēte waccet?* mikor fogtok ketten haza menni? — *mije kałken snarra kuotete waccet* nemsokára (mindjárt) haza megyünk majd. — *tije kaiks hēmsa* (v. *hēmata*) *waccete* ti mindnyájan hazamentek.

Tānn lušto waccet qłakŋŋ kăineinā olyan kellemes menni

künn az országu-ton. — *tann muotolk fiär^snen p̄ijjen tiekie puotet* nagyon nehéz (beschwerlich) mindennap idejönni.

Kopp kommā wuólkama? hová ment az öreg asszony? — *otakana lie künt van.* — *ju koatan (koatien seise) puotā* már a szobába jön. — *wuólkā por^sta mū autelste (luhtie v. luihtie; mū piel-estie)* elmegy előlem (tőlem; mellőlem). — *mije lipie wuólkama ker-kuse, jis lie tan pijen aileke* elmennénk (v. elmentünk volna) a templomba, ha ma vasárnap volna. — *tije litie ai poqtama, jis mije kerhkusa lipie wuólkama* ti is eljönnétek, ha mi templomba mennénk.

Waltije āvšēem (v. kaunātiem) bucsút vett, elbucsuzott.

Ietie kalkko warretet muppieje kuotine ne szaladjatok mások-nak házába[n]!

Kušne lē puorapa, wāresne el tāšne? hol jobb, a hegységben vagy itt? — *wāresne* a hegységben. — *kuktömtie?* miért? — *tāšnā lē luštipa; mū āč^sü ai tāšn^sä* ott kellemesebb (mulatságosabb); atyám is ott van. — *tālie munna aimona šuttam tāšniä* most itt maradok.

Tihte pōjje čappepā štälliesne än tuhte muppie ezen falu szebb helyen van, mint ama másik. — *tihte st^sella kuhkene möhtsne* ez a hely messze (félre) van (weit weg, abseits). — *tānniä st^sellesne mätie' kqn hölltstet* azon a helyen nem lehet lakni (tartózkodni). — *tānniä pūjisne hölltstie' jin folk'* azon faluban sok emberek laknak. — *monna thuhēm tasniä hiäven orrot* szeretek (jó nekem) itt lenni (vélem itt jó lenni).

Ie kuhteken (v. māken v. kieken v. aktaken) tasnie (v. tāšniä, tāšn^sä); monna liem oktok kuotsne (kuot^sen sisnie) senki sincs itt; egyedül vagyok a házban (szobában, sátorban).

Tihtē sotnun (v. teijje kuksie) āč^sen kuotie; monna vuesetam aktam rummum tānn^sä kuotsne ez (az) az ő kettejük atyjának a háza; mutatok egy helyet abban a házban. — *stuorra jēhc (v. štaima) orroma tānn^se pōjesne* nagy lárma volt e faluban.

Tālie akta, tūlie muppie (muppie) itt az egyik, ott a másik.

Ałakana akte cohā, seitā kacket tumm jeh tām qlqmučem künt egy kútya [van], meg akar harapni minden (tkp. azt és ezt az) embert. — *kruhtera koqtatq a marha legel.* — *pajet koqtat kruhtieretie* hagyjátok legelni a marhákat. — *munnā' ačien kiesastah-kum (v. wuejestahkum) piejet ruončsa* mi ketten rá fogjuk tenni a

kötőféket a huzórénszarvasra. — *puoce māhtie' kann waccet, munnā' čuovoro' konn s'ēloatahtet j'ēñum* a rénszarvas nem bír menni, nem kell (kettőnknek) annyira megterhelnünk. — *akta kārmaneje puocom maratie ih tül'em nüowij* (v. *ñuowij*) egy ember megölte a rénszarvast és bőrét lenyúzta. — *totna kal̄k čuoltet tejitie puocete, mah koulohtie'* (v. *hōrahtie'*) tisse válaszd el azon rénszarvasokat, melyek ide tartoznak. — *juökietet puorāčem"s tahtie sāmstemust* válaszsátok el a legjobbakat a legrosszabbaktól.

Plārie' kqhčie' poskste a levelek lehullnak (leesnek) a fáról (bokorról). — *opro oppo pijjem* egész nap esik. — *rairije* dörög az ég. — *asska alkā* (v. *alkste*) nohkotet a hold kezd fogyni. — *kossie jāmkelta šattā, tilje luōjsie' poltajähtie'* mikor sötét lesz, gyertyákat gyujtanak. — *šnarrrta kal̄kien oqrajēt* mindjárt lefekszünk majd. — *munna juo nahkarén* én már fáradt vagyok. — *mann vqrqkq čuočelitie pejjese?* milyen korán (mikor) keltetek föl? *monna čuočelem vqrokā āreñ je ōrejem* (oqrejem) *s'ento iehketñ* reggel korán kelek föl és este későn fekszem le.

Tqllō puollā a tűz ég. — *tan pejvqlq kuotsne* nagyon meleg ven a szobában.

Frua kahčelq pāresielesa az asszony megszaporodik (tkp. gyermekágyba esik). — *tāta niččie-ñomoje mānā* ez szopós (csecs-szopó) gyermek. — *tarejā' paam* (v. *pāsam*) *kučjloke tann uhče mānuse* készítsd el (tkp. csináld készen) a fürdőt ezen kis gyermeknek.

Toh mānā' tqñn ajēv' azon gyermekek az ő unokái. — *tah mū mānai mānā'* ezek az én unokáim (tkp. gyermekeimnek gyermekeit). — *tuhte mū šliäkta* az rokonom. — *kien māna lie tihte?* kinek a gyermeke ez? — *koktemus niējta tāsniä?* milyen lány volt (v. van) itt? — *ñumtēmes niējta* olyan leány.

Mqñn j'ēñ mānā' škoulusnā? hány gyermek van az iskolában? — *j'ēñ mānā' waccie' škoulusa* sok gyermek jár az iskolába. — *mam skuule tarejaje* mit csinált a tanító. — *skōlam qtnqmā* iskolát tartott (tanított). — *skuule* (skūle) *waccji sōmies pōjjisa jih kallie qnqñ'* *fulekien* (v. *vī'seihtien*) *toñm k̄äinā* (v. *vējje*) *niļļe* a tanító egy faluba ment és néhány tanítvány elkísérte (követte) őt az útra. — *totna kal̄ok' k'ēhts orrot skuolesne* figyelmes légy az iskolában. — *mānā' k̄aleks kaiken aikien kiēmpa* (v. *heävän*) *qrrqñ* a gyermekek mindig jók (szorgalmas) legyenek. — *koh tatna liēh tan kiāmps, tlje thuhč'em tqñnum* minthogy nagyon szorgalmas.

vagy, megdicsérlek. — *mānā' kähpje' muppie folkie mietie* a gyermekek majmolnak más embereket (tkp. más emberek után). — *tihte mānā tan so ruččeros, sät ača cuovoret kqrradet kiät' pioñnose* [ez] a gyermek olyan nyughatatlan, hogy kezeit majd hátra kell kötni. — *tihte mānā tann aktñ ruččeres* ez a gyermek folyvást (egyre) nyughatatlan. — *tihte mānā atnā kǎrvä oššolmos, čuovorom tqm mānan oššolmos pōsteln läikit* ezen gyermeknek rossz tulajdonságai (szokásai) vannak, e gyermek szokásait vissza kell fordítanom (? = le kell szoktatnom). — *keinie lie' töröma?* kivel verekedtél (birkóztál)? — *manna tqnqm škaikałam* (v. *škaikałum*) megverlek. — *tihte mānā thuhčie jičemse* ez a gyermek dicséri magát.

Kuktemtie monnom nirraht'? miért csufolsz engemet? — *tihte nalsuata kaihketa fuolhketa* ő minden embert bolonddá tesz (kicsúfol).

Tihte fejjene waltiejē tomm az ellenség elfogta őt. — *čuohp-stin aramujen folkste oiijem* levágták a gonosz embernek a fejét. — *tihte fǎnksne, men tlje fralsätien tqmm^a* ez (ő) fogságban volt, de hát kiszabadították.

Šeavot qrrā' légy csendesen (hallgass)! — *ih kalakko cǎpkēt qvā* ne törd le!

Mam kǎkkam mǎtǎdet v. *piäbmotet?* mit egyem? — *i^m monnā tairie'* nem tudom. — *munnusne küktsne* (*kükcsne* v. *koppaseksne*) *jññ mǎt* mind a kettőnkben sok étel van. — *kof* (v. *prihčok*) *štürka* (v. *ealahka*) a kávé keserű. — *iete le' tije tam pijjem kaskapijjem mǎtǎdemq* *tü* nem ettetek ma ebédet. — *čuohpā štuhčum laipste* vág egy darab kenyeret (tkp. kenyérből). — *totna pǎpмотаhtā aktam mānām* te egy gyermeket etetsz. — *monna čuovorom vuostak teitie mānate pōpmatet, sēna mahtam* (v. *mǎtam*) *avacčet tei kuimie* előbb ezeket (azokat) a gyermekeket kell meg-etetnem, aztán velük mehetek.

Monna flüäktim jičena warjā' bepizskolom (bepizskoltam) a ruháimat. — *jirrotñ aileka, jeh munna waltām jičena urru* (*orro*) *warjam* holnap vasárnap [lesz] és új ruhámat veszem [rám]. — *munnā' ku^okts lähpjen munnān lānie'* *kuotsne* ketten kendőnket ott-honn hagytuk.

Man jēnum tihte karra qłtorosta (v. *utñehta*)? mennyit bir (besitzt) ez az ember? — *tihte škoffuta jičse kǎikšlaks unuhtuka*

kaunie' ö mindenféle haszontalan holmikat szerez magának. — pō^orijen muñ^{en} jñ pednak' kináltak (anbieten) nekem sok pénzt. — monna spōrohtam j^{en} petnek' sok pénzt takarítok meg. — mū (mō) raihko alkā nohkot fūr^{en} pijjen gazdagságom kezd minden nap fogyni. — monna wattam tütñen nākata petnek, men monnq jiehtam tütñen, ač' h^{avenlike} teje kuimie tarejet adok neked némi pénzt, de mondom neked, jól fölhasználd (tkp. jól csinálj azokkal).

Monnq čuovorom makset stārqaše škāhtam meg kell fizetnem az adót (v. adót kell fizetnem az államnak). — monna māhtam makset jēcen laiku^m meg bírom fizetni az adósságomat. — tihte maks^{ej}e (v. maks^{ej}e v. mąksqma v. mąks^uohtomā lie) jičsa (v. jičsā) laiku^m ő megfizette adósságát. — monna māhtam pōrret tqm kérhetem ezt.

Kiem totna wuēina' poqtet kit látsz jönni? — mąnna wuēinam teitiā kuktsete (v. sutnam, soñnam) kettejüket látom. — mąnna wuēinam tijem kaiksum mindnyájakat látlak. — monna wuēinam kaikslaks ēk; tomm^u kqrrqm; jeāca karrom; jeācam v. jeācam mindenféle dolgot látok; azt az embert; másik embert; mást, egy másikat. — monna juo tqtnqm (tutnam) kiāhčetema már tégedet (kettőtöket) megnéztelek. — seni im le' munna wuēinmq totnqm, ečemna rūqm utn^e mióta nem láttalak, nem volt nyugtom. — monna qłqkqng wuēijnijem fokolom (v. lāttiem), t^{lje} muolātam láttam künt egy madarat, hát lefőstöm (lerajzolom). — monna vielie vuinie' kqm nem látok már (többé). — ih lieh tatna alterq tqkkqrum folkum wuēinmq? soha sem láttál ilyen embert? — tihte wuēinā mijum (munnum v. monnqm [kukts]) ez lát bennünket (kettőnket). — tuhta wuertša tütñ^{en} (tütñen) az rád néz. — mije (mie) māhtie' kanna wuinesatat mi nem láthatjuk egymást.

mam tqtne seit' (seit') mąnqste (monnqste)? mit akarsz tőlem? — al^e'ko postote (v. postota) jirokā' jičet ōrodejam mū luihtie ne fordítsd el tőlem arcodat! — kuttie' muñ^{en} aktam glāsum čāestie hozz egy pohár vizet (tkp. vizből)! — mam tuh seitie' mijesta mit akarnak ōk (azok) tőlünk? — tihte kaihkā, mije kälkien luwqtet (v. täpōtet) ez száraz, meg fogjuk nedvesíteni (v. nedvesítsük meg).

Monná seihtem, ač' waccet uktuk numta monnot megengedem (akarom), hogy egyedül menj nélkülem.

Mam hellste (hollste) seiht' ? v. mam túorpt' ? mi kell neked ?

mire van szükséged? — *munna māmkan tuorpt'* nekem semmi sem kell, semmire sincs szükségem. — *monna' jēnem tuorptien* ket-
tőnknek sokra van szükségünk.

Mi tihte mi ez? — *tihte tann ruonoleks āta* ez nagyon külö-
nös dolog. — *tāta (tā³ta) koh uče veine-tātnā* ez [olyan] mint egy
kis boros (pálinkás) hordó. — *tihte solopsta* ez ezüsből [van]. —
tunn artoka komota az ő válla széles.

Tihte monnom lukonestahtā, atta monna liem sealādamā tästie
tomm ő vádol engemet, hogy tőle azt elloptam. — *tihte seihtā*
vuisēhtet (vuēsiehtit), atta r³akta lie meg akarja bizonyítani (meg
akarja mutatni), hogy igaza van. — *ei lie' tihte voinusāmā ken* ez
nem bizonyíték (beweis).

Monna thiēkqñqhtam tāmā, sat ačem tāmtejet megjelöltem ezt,
hogy majd megismerjem. — *totna mātā' monnom trēkeldet, jis seiht'*
megcsalhatsz, ha akarsz. — *tušniā trēkelteja* (v. *drāgeles folka*)
amott [van] egy csaló (v. csaló ember).

Mah tāmte' jičset jēliem! ismerd el hibádat! — *iem monna*
tām tamtie' nem ismerem el. — *tutnā' ačētn ālskadet jičēmtiē*
szeressétek ketten egymást! — *tah ač³es kiāmpa* (v. *heivän*) *arrat*
kaskomis ők jók legyenek egymáshoz! — *mām tihte aitestā tutn'en?*
mit törődöl ezzel (was bekümmert das dich)? — *monn aitestam*
j'enum tan pēira nagyon törődöm vele. — *ei tihte tūt³nen (tūt³en)*
koarat' kan semmi közöd hozzá. — *tihte mun'en mahtie'* kann koara-
det nem lehet közöm hozzá (das kann mich nicht angehen). — *ei*
tihte mijjise koarat' kan semmi közünk hozzá (das geht uns
nichts an).

Monna māhtam kuhkiem funtare (v. *jirmostallot*); *im monna*
māhtie' kan sokáig gondolkozhatom (besinnen); nem jut eszembe.
— *alie' vielie kuhkebm funtar'* ne gondolkozzál tovább! — *tihte lie*
tan oššol's (v. *-l's*) *karra* (v. *rienie*) ez (ő) nagyon megfontolt ember.
— *mije ācen* (v. *miječen*) *vēle tairēt tām ātam* majd jól megfontol-
juk e dolgot (v. fontoljuk meg jól e dolgot). — *muihtsem piejet, sat*
ē kaļuk tejjese nan puošark puotet vigyázzatok, hogy valami baj-
tok ne essék (tkp. vmi rossz ne jöjjön nektek). — *laikuq suttije,*
kuktie monna uššotijem a dolog [ügy] történt, a mint én reméltem
(gondoltam).

Mi tū čuomotymie (v. *-tümie*, v. *č uomotes*)? mi a te kívánsá-
god? — *monna čuom' māmkan totnostā* semmit sem kérek tőled. —

monna čuomom mamkan kérek valamit. — monna tqm lühhkstom (v. *lühhkom*) ez tetszik nekem. — *koktemus plüärom* (v. *plüära*) milyen a külseje (arcszíne)? — *alteln för höföliks* nagyon (rendkívül) szép. — *totna mähtä' šuttet čappies* te szép[pé] lehetsz. — *monna tatnašq v'ökotum* hajlandósággal vagyok irántad (ich bin dir gewogen).

Ie tihte muñ'en tqmuts kanā ez nem ismerős nekem, ezt nem ismerem (das [er] ist mir nicht bekannt). — *kiese lie tqmuts?* kinek ismerős, ki ismeri? — *monna štuora tamutsom qtnām* nagy ismeretségem van. — *ih kalkko tqm pältet* ne ijesz el (abschrecken) őt.

Tunn'e stillinä kgunose jññ häutie' (v. *häutie*) azon a helyen sok gödör (árok) van. — *aliehko tahtie keinoste seik'* ne térj le ezen útról! — *monna kalakam ruokat tqnqm tasniä jil Ejsosne* találkozom majd veled (előtalálalak) itt vagy Edsäsében. — *mije mähtien seiket* mi letérhetünk [az útról].

Munna liem pätätoma jänäsne megfürödtem a folyóban. — *tännä mükaik prouhkoq tänn'ä lantsne* ott (itt) általános szokás az országban.

Monnä' čuovorien thuhčet jčseniem (v. *jčsemiem*) dicsérnünk kell [kettőnknek] magunkat. — *kukt'emtie thuhč' jčemt?* mért dicséred magadat? — *kuktemtie tutnä' jčsemtie thuhčetn* mért dicséritek (ketten) magatokat? — *mije kaihks mättepa thuhčet jčenesiem* (v. *jčemem*) mi valamennyien dicsérhetjük magunkat. — *tije tū'na kaik mähtietie thuhčet jčesie* ti valamennyien dicsérhetitek magatokat. — *tuh ai čiehtie' thuhčet jčenesie* azoknak is dicsérniök kell magukat.

Kiešnie kaunose (v. *kaunesa*) s'äloq (v. *siälo, s'älo*) kiben van (találtatik) lélek? — *mijesne kaiksne höltstā s'äloq* mindnyájunkban lakozik lélek.

Monna piejem tamm purtan (v. *purrien nällä* v. *nällä*) én ezt az asztalra teszem. — *tuhta kahčā woułusa purtste* (v. *pu'rtien nältie*) az leesik az asztalról. — *nīpie jeáčah skuopsne* a kés a másikk szekrényben van. — *monna seihtqm piltum tupriehtet vieksa* a képet a falhoz akarom erősíteni.

Munna čālam pennena (numta pennat) tollal (toll nélkül) írok. — *čalet jčset thiänkuiste* írj gondolataidból! — *kqmmā mielä kaihkum, mām mije tarejepä; tāta* (tuhta) ałomače jiehtā tossa a vén asszony mindent tud, a mit mi csinálunk; ezen (azon) em-

ber megmondja neki. — *akta f'ejlec (f'ejlets) poqtā kan^akān luihtie* parancs jön a királytól. — *qttna nqskās (v. nuskās)* hierra te nyug-hatatlan úr [vagy].

Kiesse kqłqm tqm wqtet? kinek adjam ezt? — *paj' monnum wottet tunn onatejese almokostem (v. škiänkqm)* hadd adjak annak a koldusnak alamizsnát! — *mqnq wottām tijjesa kaiksa 'āram* mindnyájatoknak adok ajándékot. — *monna wqtie' kqnn kiesa* senkinek sem adok (v. adom). — *munna wqtam tan karrase aktam tālam* adok ennek az embernek egy krónát. — *tihte wotta mijjesa vuoj' wastā'* ez nekünk vaját, sajtot (tkp. vajakat, sajtokat) ad. — *tihte wottā munnuusa (mōnnoša) ko^ppasekse läipiästuhčum* mind a kettőnknek ad egy darab kenyeret.

Kiestie fihki' kitől kaptad? — *monnq fihkijem tostie (tuostie)* tőle (attól) kaptam. — *tāstie ettől.* — *monna kiestie kann fihkima* senkitől sem kaptam. — *munna uoččajem (v. ooččajem) mū āčste (jeačasta)* atyámtól (mástól) kaptam. — *mam lieh oččoma (v. fihkema) škiänkana?* mit kaptál ajándékul? — *im lie[m] monnq fihkemq ken mām* nem kaptam semmit. — *im lie' monna fihkimq kan arpiem mū äihtikistie* nem kaptam örökséget szüleimtől. — *monna nöikem kaihkqm, mām pqrq wottie' muñ'en* megelégszem mindennel, a mit csak adnak nekem.

Mqnq waltam tijjeste (v. tijesta) tam warjam elveszem tőletek ezt a ruhát. — *tihte fāhtuka ālamuča čovustüvije* ezen szegény ember megraboltatott. — *tann fāhtuka folkste čovustein kaik ek* ezen szegény embertől minden holmit elraboltak. — *tänn'ü kuotsne stuora főhtitoma* azon házban nagy szegénység van.

Monna wācam porta; nō nō! elmegyek! isten áldjon meg!

Egy másik Frostviken vidéki embertől csak a következő pár mondatot jegyezhettem le:

Sāmien šiella tan kārvač a lapp nyelv nagyon nehéz. — *mqnq Paulusta wuólkim kłqħka n'elje joktečē 'ēhkedn oijje; pō'tim kłqħka pielje veitete tan ārtān* Pauluból tegnapi este kezdetén (tkp. fején = délután) négy órakor indultam el; megérkeztem (jöttem) ma reggel fél öt órakor. — *tan jijjin nālkielēkkā ō'rejim* az éjjel jól (tkp. édesen) aludtam. — *tan piejjen kerhkusa mijje waččem* ma templomba megyünk. — *kuktie trqjji' tasniä* hogy teszszik itt [neked]? — *hievenlikkiä* jól.

B) Mesék.

1. Noqítie-kqm mā jeh Jījčā (jīčā).

Pubries alamuča aktn aikien urrie' wuočiemienie jeh cājanij, sat ēcie kaunh (kauna') kana kuotete. t'lje poatie kaml kuotien koqikā, mi čo'ččaje uhče plīāhčukan nālnie skūksne. tāsnie čānie koqtān ačča oqret tāsnie tan jījēn. tqllom piejie jeh alkstie tu'ltotet nākatum, maitie lie tan piejječa wuočecemie, (v. nākatum tan piječste wuočecēm mātsta v. wuočecemusta), uhče kiep'nien sisnie, mam mēatān utn'ej'e. tallā čānie koatān sōmies n'qatie-kammā jih kihēje: «kuktie tū numma?» — «mū numma Jījčā», švōrui tihte qłqmūčq, men t'lje waltiji tam jīčse šlievum (v. leivuum) tievas tahtie tu'ltejen čācste jeh šl'āppije tan n'qitien kommān ōratejete. tihte alkije škrōlet jeh hojkkietet jeh č'orvqjē: «Jēče monnom poltama! j'ēče monnom poltama!» — «jis lie' jīčomt poltama, oqčča' jīča čakret tan autsta», švōruje kičkāms pirjesta tann n'qitien-kommān siūlska.

til'e numtie slūhpui (v. sluohpui v. piāsie) tihte alamuča fāruqñ luihtie. men koh n'qatie-kommā wuūlki'je, jiehtijeje: «Jījče tqmqtie monnom, Jījča poqltieje jeh Jījča (jīčā) kalkā oqččet uoret muppien jāpan.

kuh lie tle mātātqmq, tilje alamuča wōraj'e; men koh tla fāh-kaji jīčse nāhkāristie je' alkeje' kruohkot jīčse mātā-vuissesne (v. nie-sties-vuissesne), t'lje kaunie jīčse māt kuohpoma (kaunie sū vuissom tievos kuohpenā) jeh mātsta porrā rōkonoma šmqjuqhkq'. cčēng-māhtie' kuqrēkāt (v. kuerket) qñn, kuktie tihtā koqrādama, mán koh tla puotie folhk'e (f'olhk'e) koqikā, tilje fikkiye koullot, atta porrtā lie orruma qppq jāpiem.

A boszorkány (tkp. varázsló asszony) és Maga.

Egy öreg ember egyszer eveteket lőtt és eltévedt, úgy hogy nem talált haza. Hát jött egy régi házhoz, a mely egy kis dombon állt az erdőben. Ott belépett a házba, hogy majd aluszik ott az éjjel. Tűzet rakott és elkezdett főzni valamit, a mit az nap lőtt (azon nap lövött ételből, lövésből) egy kis üstben, a mely vele volt

(tkp. a melyet magánál tartott). Egyszerre belépett a házba egy boszorkány és kérdezte: «Mi (tkp. hogyan?) a te neved?» — «Az én nevem: «Maga», felelte az ember. De ekkor a főző kanalát tele vette a forró vízzel és a boszorkánynak az arczába öntötte. Ez elkezdett ordítani és jajgatni és kiáltá: «Maga égetett meg engem! Maga égetett meg engem!» — «Ha magad égetted meg magadat, hát magadnak kell (tkp. magad kapsz) szenvedned érte», felelt a legközelebbi hegyből a varázsló asszonynak társasága.

Hát így megszabadult az ember a veszedelemtől. Hanem mikor a boszorkány elment, azt mondta: «Maga ismert engemet, maga meg égetett és maga aludni fog (tkp. fog kapni aludni) a másik évig.

Mikor evett volt, hát az ember lefeküdt; mikor azonban fölébredt az álmaiból és elkezdett kotorászni a tarisznyájában (tkp. étel vagy útravaló zsákjában), hát a maga eledeleit elpenészedve találta (zsákját tele találta penésszel) és ételéből csak rothadt darabokat (falatokat, morzsákat). Nem bírta megérteni, hogyan történt ez; hanem mikor emberekhez jött, hát meghallotta (tkp. kapta hallani), hogy egy egész évig oda volt.

2. Štāluq n prūresa.

Aktn aikien štāluq soaŋgtie aktn sāmien n'eitsa. n'eitn āhč'e čuovorie luhpiedet tan stāluse nieitom, jeh keihtieje tan autste tan iārān k'eltie, mam wuéines'e. mán jčse sistie tqmgtie, atte i kałak numtie štuttet kqnn. ko tihte th̄ije štuttije, tilje suomqsetin tam p̄ij-jem, ko^ossie stāluq ača (v. kałaka) puotet jeh prūrösöm (v. prūrösom) viđččet. tihte piejje puotije (v. štuttije), tilje stāluq poatā. tan th̄ijjen wuolesne waltqm̄ lie muorqm̄ jih si^oällätqm̄ kučjluka (v. kučjluka) jeh cākqm̄ tässä n'eitn warjoq'; waltqm̄ lie āvöre urruq koptām, orro^o čohpm, sillp̄a p^oältom piera kruohpm, urru^o k̄qm̄ak' jeh urru wuóttok'. koh liela kaihka kučjluka torojoma, tilje piejem̄ (čihketema) lie sōmies ruonese krukneka čiehta lienena p̄ijjeln oiijem, kuktie sāmien prūrōsa (v. prūresa) prū^ohkie utiēt.

ko[š] štāluq poqtā koqtān jih wuinieje prūresam čahkān ruonesne, karvoltahksne jčse puorems warjoi kuimie, til'e kerjenā štuttije jeh waccie ulukse jčsā vuohp̄inā j'eh toqtāhtet teitie puohčete, mam ačā fihket heimosta. tännie th̄ijjen wuolesne qrrājie (v. orrājie)

taktera čiekot kallie p^uōhcie kuimie čahkačen tuoksne (v. tuōksne), palta kuotiem. koh tle štālu fihkema jēčse p^uōc' jih seihtie aktam teistie mąrrą'tet iehkets puqląse (v. pueląse), tilje wacciej^e (čičvo'tie) alamače jēčse tqktąren ko^oikā, jⁱeh tilje wuélkien vorrokā pajg-nąn wārien koqikā.

koh tle štālua lie mąrrą'tomā pouhcem, tilje wacciej^e (wacciej^e) koqtān jēčse kēārahkan koqikā. — «no mu kiārahka», jiehtije štą-luq, «piej' kruohtam tqłlose!» — kiārahkopa eččene švihč' kennā. — «ō, mū kiārahka škāmāšetā», uššote štāluq; monnā fihkēm tarajet jīča». — koh tle kruohta tu^oltoma qhčēče, jiehtā: «no, mū kiārāhkomiš, telleč (v. til'ē ač) luottat jirromą-moqram!» — eččie tihte kiārākkomiš švihčh kanā. — «mu kiārahka škāmāšetā, monna fihkēm jīča tarejet», jēhtie štāluq. — koh piārkā tuoltoma, jⁱēhtie: «mū kiārākkomiš, poatie' tāllie, koivā' piārkā' pejjese!» — tihte kiārāhkomiš škāmāšetie tāll ai, jeh eččie (üččie) švihčh kenā. — «so telje fihkēm tarejet jīča», uššoti štāluq. koh tilje koivaje pejjese piārkā', tilje puorijē kiārākkomišom, poqtet eče (v. ača poqtet) mātādet; mān kiārākkomiš škāmats. tlje mātātie uktok. koh liele kalhkoma, pirrie tamm, ača siānkām kuojluka tarejet. koh ečie kiārākkomiš švihčh kanā, čuovorije jīča štēllāret siānkām. — «no mū kiārākkomiš, puotie' tāllie uori'». — men āntō lie škāmats (škāmāsetemienie). — «monna fihkim jīča waltet totnum», uššoti štāluq jeh waccije prū-rusen koqikā. men mam tilje kaunie? koh tilje ača waltet tam jēčse kiārākkum, tilje arvⁱetije, atta tihte lie muora-khłoppā.

tilje šuttije puqšarką (v. puešarka) [moqramtūvie] tann pīj-jelⁿ jih varresti ulukse pąrrą šuórtinā je' varrestie alamačen miñ-nesne pijjeln poskai je pu^oltie. mān eččie mąnną kan nąhtse šutt'. wuóšties (v. wuđšties) ālemie ai šuttije, łupma jeh čōčckeme, jēh tilje alkeje štālua karqvonet je švilkstet koh pieñe. tilje alēkieje asska jēihtet ālemesne. kuh štāluq tam wuiniej^e, viēntie attā sāmie tihtā talloom piejema jeh vorokā varrestie, altmān (v. eltmān) hoisaje. mān eččie mąssąse kąnn; nąhkąren šuttije, förenu puotije frąmma jēh pąktātet tānnie tollosne. tilje kuocije pejjese kieraksa muorąsa (kuosasa) jēh tāšnie karqvonije.

Az óriás menyasszonya.

Egyszer egy óriás megkért egy lapp leányt. A leány atyjának oda kellett ígérnie az óriásnak a leányt és megköszönte azon tiszteletet (tkp. köszönt azért a tiszteletért), a melyben részesült (tkp. a melyet kölcsönösen láttak?). Hanem magában gondolta (tkp. magából érezte), hogy nem fog így történni. Mikor az idő eljött (tkp. lett), hát megállapították azt a napot, a mikor az óriás el fog jönni és a menyasszonyt elviszi. Az a nap eljött (lett), hát jön az óriás. Ezen idő alatt a lapp ember fogott egy fát, elkészítette és felöltöztette a leány ruháiba (tkp. fölhúzta ennek a leány ruháit). Vett vala egészen új kabátot, új sapkát, ezüst övöt a test körül, új czipóket és új czipőkötőket. Mikor mindent elkészített (tkp. készsé tett vala), hát odatette (odaültette) egy sarokba kuporodva, sűrű kendővel feje fölött, a mint egy lapp menyasszonynak szokott lenni. Mikor az óriás a házba jön és látta a menyasszonyt a sarokban ülve, felöltözve a maga legjobb ruhájába (tkp. ruháival); hát megörült és kiment az ipával, hogy elfogadja (átvegye) azokat a rénszarvasokat, melyeket hazulról kapni fog. Ezen idő alatt a leány elrejtve tartózkodott néhány rénszarvassal egy kis domb mögött, a ház mellett. Mikor hát az óriás megkapta a maga rénszarvasait és ezek közül egyet meg akart ölni vacsorára, hát elment (ellopódzott) az ember a maga leányához és aztán gyorsan hajtva elmentek a hegyhez.

Mikor az óriás megölte a rénszarvast, bement a sátorba a kedveséhez. «Na, kedvesem», mondta az óriás, «tedd a fazekat a tűzre!» — A kedves nem mozdult. — «Oh, az én kedvesem szégyenli magát», gondolja az óriás, magamnak kell megtennem. Mikor a fazék forrott egy kissé, azt mondja: «No kedvesem, most majd szétvágod a velős csontot». — Nem mozdult a kedves. — «Az én kedvesem szégyenli magát, nekem magamnak kell megtennem», mondta az óriás. Mikor a hús főtt, azt mondta: «Kedvesem jöjj most, merd ki (tkp. merítsd föl) a húst!» — A kedves most is szégyenlette magát és nem mozdult. «Úgy hát magamnak kell megtennem», gondolta az óriás. Mikor kimerte a húst, akkor kérte a kedvesét, hogy jöjjön enni; de a kedves szégyenlős volt. Hát egyedül evett. Mikor jóllakott volt, kérte, hogy csinálja meg (tkp. csinálja készsé, azaz vesse meg) az ágyat. Minthogy a kedves nem

mozdult, magának kellett megvetni (tkp. fölállítani, rendbehozni) az ágyat. «No kedvesem, jöjj most aludni». De mégis szégyenlős volt. — «Magamnak kell téged elvennem», gondolta az óriás és odament a menyasszonyhoz. Hanem, mit talált ekkor? Mikor meg akarta fogni a kedvesét, észrevette, hogy az fatuskó.

Ekkor mérges lett (megharagudott) e miatt és kiszaladt csak egy ingben és szaladt az ember után bokrokon és halmokon át. De nem használt semmit (tkp. nem lett semmi haszonra). Csúnya idő is támadt, hó és hideg (fagy) és hát elkezdett fájni és dideregni, mint a kutya. Ekkor a hold kezdett feljönni (megjeleni) az égen. Mikor az óriás ezt látta, azt hitte, hogy a lapp ember rakott (csinált, tett) tüzet, és gyorsan szaladt, a mint csak bírt. De hiába (tkp. semmire sem); fáradt lett, mielőtt oda jutott (tkp. előre jött) és melegedhetett volna azon a tűzön. Ekkor fölmászott egy magas fára (fenyőre) és ott megfagyott.

3. Štāluan liewo.

Akta kqmmā kallām utn'ej. kallā č'ēče jāpiem stāļoina toarraje (toarrajin). štālua sīhtije tan kqmmān kallām pūwēt, sat ača māhtet wāltet tan kqmmām jčse frūina (v. frūinā, -ne). kuh č'ēče jāpie' juhtiejjen, t'lje lukksi tam kallām pūwēt (v. till'e jū māhtiejje jāmedet tam kallām). tihte kallā ih kqmmā ālekiem utn'ejin. tihte ai sīhtiji jāmedet (pūwēt) tam štālūam, mūito tihte m'qrrāhtuovi, juhtie tihte štālūa pūwuma sū ā'č'em, sat ača māhtet sū ietn'em wāltet jčse frūinā.

pāhča j'ēhtie sū ēātnān: «taira', kušn'ie štālūgn liewo, juht'ie ēč'em j'jča mātie' jāmedet tanmā? tan[q] ač ki'hčēt štālūqm, kušnie tan liewo. t'lje iētnie ki'hčejje štālūqm: «kušnie, štālūq, tū liewo?» — štālūq švōruī: «kuktemtie kihč' (kihč'e') nūmtie?» — kqmmā švōruī štālūm: «kussie monna poatam neurosne, suole' (sqta) munna māhtam vielāšet tū prākksne (v. liewusne).» — t'lje supcsti štālūq ičse liewun pīra jē' jēhtieje: «puōlijen hāvān tuōksne ho'ļōma (v. sō'la) jēh tānn'ie sō'lusne fuete jēh fuetsne sauča (v. foqra), jēh tānn'ie foqresne hānā jē' tānn'ie hānesne munnie jēh tānn'ie munnesne (v. fueten, fuoron, hānan, munn'en sisn'ie) mū liewq. till'e poatā tan poqr'es frū'n ālekie tan sū iētn'en koqikā jē'

jeahtā: «juo oqččajē³ kūllot, kušnie štāluqn liewa?» — tilje švōrui iētn'e sū (v. jičse) älēkan: «monna liem juo oqččomq kū^ullot (ku^ollot), mū älekie! puelējen hāvan tuōksne nūmtie supcstie štālua, sū (jīcse) liewa; tilje tāsnie (v. tūppen) akta sō^olo, jēh tännie sō^olusne fuete, jeh tännie fuetsne foqra, jeh tännie foqresne hānā, jeh hānān sisn'e munnie, jeh tännie munn'en sisn'e štāluan liewa.» — t'lje j'ēhtie älekie eātnāsas (v. sū čēččan): «till'e monna čuovorom koulahtet jīčsam tienešejā³ (v. tienašejjete v. čēanan' [munnum tienašet]), keinie kaļākqm waccet puōlijen hāvqn tugrest (v. čērra). t'lje kouloj'e m^oatkqm je' sēipekem je' šlāpkiem (hapkiem) je' taktakom (čāč'e-lattiem), tilje p^oorrita wacciej'e. jīče waccije škihpun seisa jernā-thāken nuqlan (v. rōutie riehpēnen nuqlan) je hapkijem ja čāčie-lattijem waltiji jīčsa koqika riehpēnen nuqlan, sqtq tah ku^oks ieh puēlie' (v. puēlie') je m^oatkqm je seip^ekem seihtije sūhkqt. nūmtie tam m^oatkq atnā rōps je čēps (čē^ops) ku^olk', je seip^eke ai atnā velks i čēps i rōps fliehk' (flie'k') jīčse kulkijne, koh tel wacciejēn (v. -jin) čērra puōlijen hāvum. t'lje pōtijin sō^olusa, kušniā štāluⁿ liewa lie, jeh t'lje waciejejjēn (waciejin) pejjesā sō^olusa je pojtin fuētn koqika. till'e m^oatkq pogrkajen jīčse auts-jilkie kuimie fuēten pqtⁿem, jeh t'lje fuora voroka varr'en (v. varrije) ulūksa, tilje seipke (sēpke) varrii miñnesne je walt'ejjē fasta (v. čaukstie) fuorom je porkajē. fuoreste (fuoron sistie) hāletie hānā ulūkse ja hānan miñnesne hāletie hapkie, čūkstii jīčsa kuehperi kuimie je' por'kajē. tännie hānan sisnie munnie (lie) je munnie kahč'ejjē čāčien sī^sa jēh pqtⁿan vuojājē. t'lje wuojejjē čāč'e-lottije tann miñnesne. koh čāč'e-lottije vu^osts aikien wuojejjē munnien miñnesne, t'lje kuhkiem šuttie (v. kātuoi) čāč'en nūclesne; je koh tle aktⁿ aikien ečč'e mā'ie' čāč'en nūclesne (v. nūclesne) kuhkebm hoiset (arrat) nōmtā hieptom, tilje wuojejjē mupp' aikien jeh šuttije ān kuhkebm, koh tan vuosts aik'en, men t'lje eččie kaunh kanā. till'e pōtijie urrusest pejjesa possu^ohtet je koh tlē possu^ootqmā, t'lje kolmāden aik'en wuojejjē ja ān kuhkebm q^rrajē ān vuosts ku^oks aikien. t'lje kaunije munniem hāvan pqtⁿesne je pō^otijē pejjesa čāčiem. t'lje wuļijnije pārnie munniem čāčie-lottien ūalmesne jeh čāč'e-lattie kuttije munniem pārnien koqika. till'e pārnie waltiejē munniem, taļlōm piejejjē (taļlōm poltajehtij) je' munniem piejejjē

tqlossa, satača puelet (puolijen tqlossa). koh tle alkeji puolet, sühkaji pārnje poqtqtā, sēnā liele ūhtā turujuma (v. kqłhkqmq), kukfintie poatqmq. t'lje poatiejē s'am mā štāllān, kuštje tqmm wudłkije (v. wuđłkqmq) je wacceje tqllā, kuh poatēje kātān, štāluan koqika jeh wuiniejē: štālua puiliejē s'am mā lākan, kuktie tihte munnie puiliejē, mam lie piejema tqlossa tānnie hāvq n sō'losne. je' pārnje wacciejē jē jēse iētn'en koqika je' 'etnie tan kerjenā šuttije koh tle wuiniejē, atta sū^u (sū^o) ālekie poqtā frēska (hiāven) sū koika pōstāta, je' kerjā šattā jienems (v. mestā) tan pējjeln, kukt tihte vantqtomā (v. vitnama), juktie lie hoisamā pūwit tam štāluqm. t'lje kēihtie'je tihte poqr'es frūa jēse ālekiem je jēhti'je: «kāihtq, mū ālekie (monna keihtam mū ālekiem), juktie lie' vantqtomā (vitnama) tqm štāluan liewqm.» koh tle tihte poqr'es frūa supcstie sū ālekenā, tilje uhče liewo ānnu aimona tann'ā štālosne jeh štālua švōruje kommasa: «kukt'ēmtie monna supcstq mā tan poqr'es frūosā mū liewun pē'ra!» tilje nillemtie štālua tqłlo-čērrqm je' kounum jēse sīsa, tilje puolije (puelije) štāluan nalmien kuoma jeh mošk's'e, t'lje nqhkaje āltse (āltse) kruohpa tqłlosne kokt'ēmtie mā'tiej'je puelet (puolet), je till'e tqłlo jamkā'je je' āltie liewq nqhkaje tqłlāna (tqllona). tāllie juo nqhkqmq kaihka tū^una.

3. Az óriás élete.

Egy asszonynak volt egy ura. Az ember hét esztendeig harczolt egy óriással. Az óriás meg akarta az asszonynak az urát ölni, hogy az asszonyt feleségül vehesse. Mikor hét év elmúlt, sikerült agyonütnie az embert (már meg bírta ölni az embert). Ennek az embernek meg asszonynak volt egy fiuk. Az is meg akarta ölni az óriást, mert haragudott, hogy az óriás megölte az atyját, hogy elvehesse az ő anyját feleségül.

A fiú azt mondta az anyjának: Tudod-e, hol van az óriásnak élete, hogy én nem bírtam őt magam megölni? Kérdezni fogod (kérdézd meg) az óriást, hol van az élete. Ekkor megkérdezte az asszony az óriást: «Hol van, óriás, a te életed?» — Az óriás felelte: «Miért kérdezed?» — Az asszony felelte az óriásnak: Ha én bajba jutok, hát a te életedre támaszkodhatom (bizhatom magamat). Ekkor az óriás beszélt az életéről és mondta: «Az égő tenger

mögött van egy sziget, azon a szigeten van egy hordó, abban a hordóban van egy juh; abban a juhban van egy tyúk, abban a tyúkban van egy tojás, és abban a tojásban van az én életem.» Hát az öreg asszonynak a fia oda jön az anyjához és mondja: «már meghallottad-e (tkp. kaptad hallani), hol van az óriás élete?» Hát felelt az anya a fiának: «már meghallottam, fiam! Az égő tenger mögött», így beszélt az óriás, «van az ő élete; és ott van egy sziget és a szigetben van egy hordó és abban a hordóban van egy juh és a juhban van egy tyúk és a tyúkban van egy tojás, és abban a tojásban van az óriás élete». — Ekkor a fiú azt mondta az anyjának: «hát néhány szolgát kell magamnak fogadnom (engemet szolgálalni), a kikkel át fogok az égő tengeren menni». Hát fogadott egy medvét és egy farkast és egy ölyvöt és egy buvárt, aztán elment. Maga a hajó közepére ment vas- tető alá és az ölyvöt és búvárt magához vette a tető alá, hogy ez a kettő el ne égjen, a medvének és farkasnak pedig megparancsolta, hogy evezzenek. Azért (tkp. így) van a medvének piros és fekete szőre és a farkasnak is fehér és fekete és piros foltjai a szőrében, minthogy az égő tengeren keresztül mentek. Hát jönnek a szigetre, a hol az óriás élete volt, aztán fölmentek a szigetre és a hordóhoz jöttek. Ekkor a medve a maga első lábaival szét ütötte a hordó fenekét és a juh gyorsan kifutott, a farkas pedig utána futott és megfogta a juhot és széttépte. A juhból a tyúk röpült ki és a tyúk után az ölyű röpült, megfogta karmaival és szétszaggatta. A tyúkban volt a tojás és a tojás bele esett a vízbe és lemerült a fenékre. Ekkor a búvár lemerült utána. Mikor a búvár először merült le a tojás után, sokáig oda maradt a víz alatt; s minthogy nem bírt egyszerre tovább a víz alatt maradni lélekzet nélkül, hát följött a vízre lélekzeni. Midőn lélekzett, hát másodszor alá merült és még tovább oda maradt mint az első alkalommal, de hát nem találta. Ekkor újra feljött lélekzeni és mikor lélekzett, akkor harmadszor alá merült és még tovább oda volt, mint a két első alkalommal. Ekkor a tojást megtalálta a tenger fenekén és feljött a vízre. Hát látta a fiú, hogy a tojás a búvárnak szájában van, és a búvár odavitte a tojást a fiúhoz. A fiú fogta a tojást, tüzet rakott (gyújtott) és a tojást a tűzbe tette, hogy égjen (az égő tűzbe). Mikor elkezdett égni, a legény visszavezett, miután végrehajtotta a miéért jött. Hát ugyan azon helyre jött, a honnan elindult és azonnal, mihelyt a

partra ért, az óriáshoz ment és látta: az óriás ugyanolyan módon égett, mint a hogy az a tojás égett, melyet a tűzre tett a tenger szigetén. A fiú elment az anyjához és az anyja nagyon örült, a mint látta, hogy az ő fia egészségesen jött hozzá vissza és leginkább azért örült, hogy ez győzött, mivel meg bírta ölni az óriást. Hát az öreg asszony megköszönte a fiának (tkp. a maga fiát) és mondta: «köszönöm, fiam, hogy az óriás életét meggyőzted». Mikor az öreg asszony beszélgetett a fiával, hát még volt egy kis élet az óriásban és az óriás felelte az asszonynak: «miért beszéltem én az öreg asszonynak az én életemről?» Ekkor az óriás parazsat és hamút nyelt magába, hát elégett az óriás ínyme és megfuladt, aztán elenyészett a teste a tűzben, a mint el birt égni és aztán a tűz elaludt és az ő élete elaludt (elenyészett) a tűzzel. Hát már mindennek vége.

4. Moqrahka frūq jēh p q h h ā.

Aktn aikien sōmies moqrahka frūq, mie tann moqrahka, att ecēie (v. ecie) p q h h ā kan puđ' tässü (teinie, tästie) friäresne jielet. aktn aikien kalla jih tihte moqrahka (v. muorrahka) frūq waccijen škūksa muorjie' čokket. tilje akta häütie tänn'e škouksne. uššota, kossie tahkā poqtā, tlje ča j'česa frūm tissa kahčetet. koh tlje poqtijjēn (v. -jin) tahkā tann häütien (v. häütien v. häutien) kogikā, tilje qtnālistie tqmm j'čese muorahka frūm nahkielit (v. nähkielit) tissa, jēh koh tlje muorjie' čokkiemienie tissa, tilje nahkelie tamm j'čese moarahks frūm tann häütien seisa, sat ecie woina' kanā.

koatātā puotije, tilje thuhčēje tann kervä uktok arrat, tilje s q r q k s q šuttije. thuhčema puerepe lie tamm j'čese moaraks frūm atnema aimona, än ko uktok qrrat. tlje posskā' (v. pössok') pukñ'ei (v. pukñ'ei) riehp m (v. riehpām) tarajet. tam rouhkije tarajet koluma jāpie'. koh liela torojoma, tilje qarrota kierkiem aktn kääčan jih tlje pāja kahčet woulose tam häütien. tihte rouhkjē (v. rouhkujin v. varada) koluma piejje'. koh tell'e tqmqtie, atta potniem joksqmq, tilje kiesā pejjesa. tqmqtā tann laulahkā. koh lie tilje kiesqmq pejjise, wuēinā, mē tihte tänn'e kieriksne? tlje wuēinā p'ärkeleşom. tuhte pärkeluš jiehtije tun kallose: «manna tqnqm kähhtām, jukte lie' monqam viähk'etqmā tan häütien sistie, tahtie muorahkas frūm

luhtie. jeh monna māhtam totnom makset tan autste. monna čum (= monna acum) waccet aktu oqsies-niärn koqikā, tam pheinātah-tam, jeh tlje ač totnom waccet tann koqikā jeh j'ēhtet (jiehtet): «monna totnom (v. totnom) māhtam viehkietet tahtie phejeneste, jis muññ'en wottā kūokto huntora täl'». — tihti juo šüttije (šüttije) kuktie tihte pärkeluš lie jiehtoma jih wacciejē tanna oqsies (ösies)-niärn koqikā jeh viehkietie tamm pheinātomusta, jeh fihkije kuokto huntora täl' tann autste. ko liele fihkima teitie huntora tälota, tlje pärkele j'ēhtije, satna ča (= satna ača) waccet muppien oqsies (öses) niärn koqikā jih tamm pheinātahtet. tihte ačā wottet muppie kuloma huntora täl'. kuktie pärkel j'ēhtiji, tlje šüttije. carana puotije tann kallan koqikā jeh jiehtije, ača waccet tann oqsies-niärn koqikā jeh tamm viehkietet tann pheinātemiste, tlje čā kolomq huntora täl' fihkēt.

tihte šüttije ai, kuktie tihte pärkeluš jiehtoma, jeh koh tlje earana puotije, tlje wacciji (wacciejē) tahkā jih viehkietē tann pheinātemiem. tlje tihte pärkeluš jiehtije, satna ča waccet kolmotu ösies-niärn koqikā, mi än reihkqqa, tamm ai pheinātahtet. «tästie ač fihket kouhto huntora täl'. mah tatne nõög tei (täi) jñie petnikie kuimie, jukti lie' monnom kiesomq tann muqraqs frūn luhtie?» — «ja, monna liem nõgötä numētie (täiniä)». — tlje earana puotii tann oqsies-niärn luhtie jeh j'ēhtie, ača puotet tamm oqsies-niärom viehkietet tann pheinātemien autste, kuktie lie teitie muppete oqsies-niärete viehkeitomq. kallā waccije tann oqsies-niärn koqikā jih tamm ai viehkie'tie jih fihkije tann autste kouhto huntora täl'. till (v. till) ihte (= tlje tihte) pärkel jiehtie (jēhtie) tann kallosa: (ača waccet kuotete) «wacc' totnā kuotete, monn ačam orrot täsnä jeh kuhkebm pheinātahtet tamm niärom». — ečēne sejit' kann waccet kuotete, kuktie tihte pärkel lie jiehtoma, juktie ečēne sīt' kqnn, ača tihte pärkel kuhkebm qrrqät täsnä jah pheinātahtet tamm štqhkares niärom. jeh kuh tihte pohhā seihtije šraqftet tamm kallam, jis ečēne sejit' kuotete waccet, tlje tihte ačamuča pājet cönkitet kaihkata kannolota, mah tännä lantsne jeh wuocet kaihkata uluksa aktu aikien. tlje kaunetij pärkeleniä (v. pohhoina), jeh koh tlje tihte pohhā kihčij: «kuktemtie lie' annu täsnä», tlje švöru tihte kallā: «eč' koul', mi je totnom

(v. *tuntqra*) *tie* (= *tilje*) *oļokana?* *mū mograhka frūg lie luēihtama* (v. *luēihtama* v. *ļuocvus piesie*) *taktie häütste* (v. *häütste*) *jeh tlje poatā tālie teinie štuora tuntareniä jeh ačā tqtnqm uhcedet. tilje tihte pärkeloš pillöjie* (v. *pillöjij*) *jeh vacci^oj'e poqstqta tan mograhka frūⁿn kogikā tann hautān, jeh täsniä lie ännü tālie.*

A gonosz (haragos) asszony és az ördög.

Volt egyszer egy gonosz asszony, a ki oly gonosz volt, hogy az ördög sem bírt vele (v. tőle) békében élni. Egyszer a férj és a gonosz asszony az erdőbe mentek bogyókat szedni (gyűjteni). Hát egy gödör volt abban az erdőben. Azt gondolja [az ember], mikor odajön, hogy majd a feleségét ebbe fogja bele taszítani. Mikor hát odajöttek a gödörhöz, megfogta az ő gonosz feleségét, hogy abba bele taszítsa, s mikor ott (tkp. oda) bogyókat szedtek beletaszította a gonosz feleségét a gödörbe, hogy nem is látszott. Hazajött, hát nagyon rossznak tetszett neki egyedül lenni és szomorú (aggódó, búsuló) lett. Azt vélte, jobb volna, ha az ő gonosz feleségét életben bírná, mint egyedül lenni. Ekkor vesszőket font, hogy kötelet csináljon. Ennek a csinálása (tkp. ezt csinálni) eltartott három esztendeig. Mikor megcsinálta, követ kötött az egyik végére és aztán le ereszti a gödörbe. Ez három napig tartott. Mikor érezte, hogy a feneket elérte, akkor fölhúzta. Nagyon nehéznek érzi. Mikor fölhúzta, nézi, mi az azon a kövön? Hát látja az ördögöt. Az az ördög mondta annak az embernek: «Köszönöm neked (tkp. tégedet), hogy engemet kisegítettél ezen gödörből, a gonosz asszonytól. És én meg bírok neked (tkp. tégedet) ezért fizetni. El fogok menni egy kereskedő emberhez, azt kínzom, s aztán menj el hozzá és mondd: «én tégedet kisegíthetlek (meggyógyíthatlak) abból a kútból, ha nekem kétszáz tallért adsz». Úgy történt (tkp. ez már lett), a mint az ördög mondta és elment a kereskedő emberhez és meggyógyította szenvedéséből és ezért kétszáz tallért kapott. Mikor megkapta azt a kétszáz tallért, hát az ördög azt mondta: ő el fog menni egy másik kereskedő emberhez és azt kínozza. Ez a másik háromszáz tallért fog adni. A mint az ördög mondta, úgy lett. Követ jött ahhoz az emberhez és mondta, hogy menjen a kereskedő emberhez és segítse meg kínjaitól, akkor háromszáz tallért fog kapni.

Ez is úgy történt, a mint az ördög mondta, s mikor a követ jött, elment oda és meggyógyította ennek a kínjait. Ekkor az ördög mondta, ő el fog menni egy harmadik kereskedőhöz, a ki még gazdagabb, azt is kínozni. «Attól hatszáz tallért fogsz kapni. Vajjon meg vagy-e elégedve avval a sok pénzzel, hogy engemet kihúztál a gonosz asszonytól?» — «Igen, én meg vagyok így (v. vele) elégedve». — Ekkor követ jött a kereskedőtől és mondta: Jöjjön, segítse meg a kereskedőt kínjaitól, a mint azokat a másik kereskedő embereket megsegítette. Az ember elment a kereskedőhöz és azt is meggyógyította és azért hatszáz tallért kapott. Ekkor az ördög mondta az embernek, (hogy menjen haza) «menj haza, én majd itt fogok maradni és tovább fogom kínozni ezt az embert». Nem akart haza menni, a mint az ördög mondta, mert nem akarta, hogy az ördög tovább ott maradjon és kínozza a szegény embert. És midőn az ördög meg akarta az embert büntetni, ha nem akar haza menni, hát az ember össze gyűjtette mind az ágyúkat, a mik abban az országban voltak és valamennyit egyszerre kilövette. Ekkor találkozott az ördöggel és mikor az ördög kérdezte: «mért vagy még itt,» hát azt felelte az ember: «nem hallod, mi lárma az oda künn? Az én gonosz feleségem kiszabadult a gödörből és most avval a nagy zajjal jön, hogy téged keressen». Ekkor az ördög megjéjdt és visszament a gonosz asszonyhoz a gödörbe és ott van még most is.

5. *Alamaçi jiellemē.*

Sõmies alamuča škũksne hölltstemienie. akta škũksa waccā, t̄lje maṭkaṃ (v. m°aṭkaṃ) kouloje, tilje čõrvie: «poaṭie', puarastātie'!» m°aṭka waccā tan q̄lq̄mučen koqikā je' puarastahtā. alamučā akšuum atnā, wottā tan m°aṭtākse. seipke (seipeke) poatā tan maṭkan vuõste, čõčete (v. čõčõtā). alamuča čõrvije: «maṭka tuostot'!» maṭka svõruq, akšuum šlierie [tuhkā] tan seipken (seipken) koqikā, aḷamučā miññesne, waltā jeh pouwiste. kieracam toroja jeh tilje seipkem peaja tan nēlle jeh koatān kēasā jeh talloṃ poltajatā. kaṃmasa jeāhtā (jiehtā): «walt' tamm (tām) seipekem jeh pešsie tallo (v. tallo)-mattekisn'e». j̄če wuālkā škoukata, m°aṭkam uhceta. taṃm ai waltā, uššota koatān kuimie, men tel'e (tilje) ečie hõqisāh kaṃnā (v. kaṃnq) pūwit taṃm. cāpmeste (cāpm-) õqijjān, men ijjene

jámieh kqnn^a. tell'e cápmesti vielie, tell'e lāhpā mątkq̄m tāsnie (v. tāsnie) jeh waccā kuotete. koqtān poqtā. kqmmq̄q̄ lie pissie-m'enie seipékem, till'e kallopa seitā featā'. kqmmq̄pa wqtā featā' (v. featām). kqllōpa kihčičiä kqmmām: «juo lie t'lje pēssemq'!» — kuina švōruq: «vielie pott āi tällie». — kallq̄pa švōruq: «juo pott tellje nuékēs (nuék'es)». — men tell'e (v. till'e) kallopa uššota škoukata waccet je' mątkq̄m uhcedet (weččēt) teppete. poatā tahkā, m'q̄tka wuélkq̄m, tilje warrā voroka (vq̄rąka) miññesne, men ēne jaks' kqnnā. uššote kuqtete (kuotete) pōstotā (poqstete). koatān poatā. wuēinije kqmmq̄m porrta, wuēinā seipekm ai porrta. kqmmā škoukqtā wuélkq̄m. kqllā uktok koqtsne šuttq̄ma, t'lje kuinq̄q̄ poatā. kqmmq̄m kihčie: «kopp mū pissema?» — kqmmq̄q̄ švōruq: «im monna tairie' (tairije')». — kqllapa uššotā: mātātq̄m tuolie. kqmmq̄se jeičtā: «mū m'q̄tka lie škūsna; mąnna seihti'm tam weččēt. fōranu wuélkam, fōranu pissema.» — kqmmq̄q̄ jiehtā tann sū kqllq̄sa: «kopp āñe wuélkā? jičēne kuotsne q̄rrā', kussie mąnna wqtam. täll hō pissema; wält (huält), t'll'e pōpmat'!» — kqllq̄pa pōpmata, wuélkie škoukata. tahkā orrojej (v. -jij) pouhceta wertāšet. kqmmq̄p[ą] ai puqtā (v. poqtā) jeh (je') altā' puhcet. kuqtete (kuqtete) wuélkā wuēsstam (wuāsstā') tarejet, tlje wuojem (wuojem) jes šoiviä. kqllq̄pā poatā ai kuqtete ruónčena vuej'en. uššota porrta, kqmmq̄m (kqmmopm) kihčičiä: «seiht' tqtñ[e] ai fúelket (fuelekēt)?» — kqmm[ą] ai švōruq: «mąnna pott ai ässtām». tellele wuélkie' porrta; wuđstā' waltiej'en (-j'en) mietān, wuojem ai aktsne. tlje tuokiēn (tuokie') tamm wuāsstam je wuojem, tälle (telle) kōuhta täl ógččaj'n taje (taje v. taje) autšte, t'lje jar^o bąstiej'en taje piätneki autste je wuojejjen kuotete. koatān poēt'n, kallapa škie'mēie je jámiejē tāsniä. muppien aikien kqmmopo škie'mēie, tihte ai jámiejin (v. jámiejē). tlje kuotie puollaj'i (v. puellaj'e), kuōn' šuttien kaiksta (v. kaik'sta) tuonēsta, jeh tlje nohkoje (v. nuhkoje v. nohkojin) kaikq̄ tū^ana.

Az emberek élete.

Egy ember az erdőben tartózkodott. Egy erdőbe megy, hát egy medvét hallott és kiáltott: «Jöjj, köszönts!» A medve oda-

megy az emberhez és köszönti. Az embernek van egy fejszéje, oda adja a medvének. Farkas jön a medve elé, megáll. Az ember kiáltá: «medve, fogadd [a farkast]!» A medve felel, a fejszét a farkashoz dobja, az ember utána, megfogja és megöli. Elkészíti (tkp. megcsinálja) a szánt és aztán a farkast ráteszi és haza húzza és tüzet gyújt. A feleségnek mondja: «fogd ezt a farkast és süsd meg a tűz mellett». Maga elmegy az erdőbe, a medvét keresi. Ezt is megfogja, haza szándékszik vele, de nem bírta megölni. Rávág a fejére, de nem halt meg. Hát még egyszer rávág, aztán ott hagyja a medvét és hazamegy. Haza jön, a felesége sütötte a farkast, hát a férj ételt akar. A feleség ad ételt. Az ember kérdezi az asszonyt: «már meg van-e sülle?» — Az asszony feleli: «bizony még most is [sül].» — A férj feleli: «már bizony most elég». Hanem hát az ember az erdőbe szándékozik menni és ott (tkp. onnan) a medvét keresni. Oda jön, a medve elment. Hát gyorsan utána szalad, de nem bírja elérni. Vissza szándékszik haza. Haza jön, látta, a felesége elment, látja, a farkas is oda van. Az asszony az erdőbe ment. Az ember egyedül maradt a házban, hát jön az asszony. Kérdezi az asszonyt: «Hol az én pecsenyém?» Az asszony feleli: «Én nem tudom.» — Az ember gondolja, bizonyosan megette. Mondja az asszonymak: «az én medvém az erdőben van, el akarom azt hozni. Addig elmegyek, míg megsül.» Az asszony mondja az urának: «hová mégysz most? A házamba maradj, mikor adok. Most már megsült; fogd s egyél!» — A férj eszik; elment az erdőbe. Oda maradt a rénszarvasokat őrizni. Az asszony is jön, bogy a rénteheneket megfejje. Haza megy sajtot csinálni; aztán vajat is köpült. A férj szintén haza jön húzó rénnel hajtva. El szándékszik [menn], kérdezi az asszonyt: «akarsz te is követni (velem menni)?» — Az asszony is feleli: «én éppen szintén ráérek.» Ekkor hát elmennek; a sajtokat magukkal vitték, a vajat is egyúttal. Aztán eladták a sajtot és a vajat, hát hat tallért kaptak ezekért, aztán lisztet vettek e pénzen (tkp. ezen pénzekért) és haza hajtottak. Hazajöttek, a férj megbetegedett és ott meghalt. Máskor az asszony betegedett meg, az is meghalt. Aztán a ház meggyuladt, hamú lett mindemből s így mindennek vége lett.

C) Gyermekvers.

Opan supcs.

Opmop wqt' (v. wott') tam näipiem!
 mam tein'ä näipenä?
 sähkiem (v. sähk'em) vuollat.
 mam täin'ä sähkenä?
 kārñesem (kārñesem) wuoðet.
 kóqll ihte kārñes?
 haihka- kiecsne.
 kóqll ihte hai'ka?
 akšoq čuopsti.
 kóqll ihte aksq?
 kierkie nieli.
 kóqll ihte kierkie?
 tärhëvie (tärhvie) kapcstie.
 kóqll ihte tärhëvie?
 tqllq (v. tqllö) poltelie.
 kóqll ihte tqllq?
 aprie kacstie.
 kóqll ihte aprie?
 pi'jje kaihkadi.
 kóqll ihte pi'jje?
 pałowa kapcstie (kap'cstie).
 kóqll ihte pałowa?
 piäkka pussi.
 kóqll ihte piäkka?
 ukcien wārien tuokān (tuokān) štu'rra hāwuse.
 juo l'e kaihka nahkqmg.

A hóg elbeszélése.

Hugom add oda ezt a kést.
 Mit akarsz avval a késsel?
 Puskát faragni.

Mit [akarsz] a puskával?

Varjut lőni.

Hol van az az varju?

Pózna végében.

Hol az a pózna?

Fejsze elvágta.

Hol az a fejsze?

Kő elnyelte.

Hol az a kő?

Moha befödte.

Hol az a moh?

Tűz elégette.

Hol az a tűz?

Eső eloltotta.

Hol az eső?

Nap felszárította.

Hol a nap?

Felhő eltakarta.

Hol a felhő?

Szél elfujta.

Hol a szél?

Kilenc hegyen túlra nagy tengerre [ment el].

Már mindennek vége.

II.

Undersåker-lappmarki nyelvjárás.

I. Sjäcker hegység (*Škeáhkar wārie*).

Beszélgetések.

Taana' šliäkta' ti ketten rokonok vagytok. — *tihte tann čēreka* ez ennek a felesége. — *tunn āhčie ih mū iétnie oqppoč, män tunn čēreken āhčie ih mū āhčie viđilloč, keäkte bellak* az ő atyja és az én anyám testvérek, de annak az asszonynak az atyja és az én atyám testvérek, két iker. — *mah tatne* (v. *taane*) *prüres* házas vagy-e te? — *tatne kuhkies mājište* te messze földről (országból, vidékről) való vagy.

nejjeka pąsskā a szunyog csíp (*sticht*). — *tihte sileke* (v. *lijjine*) ez kendő. — *kuktie mijen kanakā jjiellā* hogyan van (*tkp.* él) a mi királyunk? — *hārvänlikkā* jól.

II. Meraker hegység (*Norvégia*).

Stālan liewo.

Akte kuppą (čöře) *aktum frū^m utn^čejj.* *kuppą toaraje stālene čiče jāpie'.* *stāla šiti: pū^{wi}' tann frūⁿ kuppum, att tāinie frū^{ne} čoptetüt* (atta *māhtie* v. *māhtieje tam frū^m waltie frū^{ne}*). *koaššie čiče jāpie' nąhkuma, tilje lahkadi tam k ppum pū^{wi}'.* *tihte kuppuj ih frūa aktum ālekiem utnejjin.* *tihte ai šitie stālam pū^{wi}'*, *meādans tihte pāči lijjē kiāpok tan stālose ji šitiye pū^{wi}' tam stālam, mij leakā pauwuma tan āhčiem, juktie kałakā tpi' tan pāhčēn ietn^čem* (*iethem*) *frū^{ne}.*

älekje jēhtie ĩčse eatnan: «mah miel', kušnie stālan ĩewo, att im monna māhtie' pū^{wi}' tamm? tatne kalk' kihčĭ' štālam, kuš^{ne} tann ĩewo». tĭll'e ũan iētn'e kihčĭje tam štālam: «kuš^{ne} tū ĩewo štāla?» — tihte stāla švōrua: «mqnn diete kihč'?» — tihte kamma švōrui stālam: «armude manna neurose tałowum, tilje sĭtum manna nahkadāt tū^w ĩwqan (ĩewqan) nĭlle». tilje sār-
naje stāla sō ĩwōn pĭra ĩh jēhtie: «mĭnnēlišne tqm toĭla (v. tullā)-jauriem tilje tāšn'ā akte soulu, tānn'e soulušne tilje tāšn'ā akte kārĭe, tānn'ā kārēšne tilje tāšn'ā akta sāude, tilje tānn'ā sāudšne aktā hāna, tānn'e hānešne akte munn'e ĩh tann munn'en sĭšne tĭlje stālan ĩewo». tĭlje tałowuje tihte tan kaml frūⁿ älekje ĩčse 'etnen koqika ĩh jĭēhtĭje: kā' leā' fĭhkimā miel' (kūluma), kuš^ā stālan ĩewo?» — tĭlje švōruje iētnebe ĩčse ālakān: «monnā ĩem jū tālie fĭhkĭma kūluma, kuš^ā stālan ĩewo, mū älekje. mĭn-
nēln tam tullu-jaur'em tĭlje tāsⁿ'e, numtie stāla sārnaĭe, at tāšn'e sū ĩewo; tĭllje tāsⁿ'ā akta soulu ĩh tānn'e soulušne tilje tāšn'e akte kārĭe, tānn'ā kārēšne tilje tāšn'ā akta sāude, tĭlje tānn'e sāudšne aktā hāna, tānn'e hānešne akte munn'e ĩh tan munn'en sĭšne tĭlje stālan ĩewo». — tĭlje älekje jēhtie ĩčse ietnan: «tĭlje ĩehtom manna kihčĭ-
dĭt ĩeanara', mei kĭimie manna kum fēl' toarost tullu-jaurēm». — tĭlje kihčĭdĭje aktum biērnum ĩh aktum ĩū^wrum ĩh aktum hapkiem ĩh aktum taktekum ĩh wuēlki (v. wuēlkĭje). ĩjĭĭčē wačĭĭje škihpun sĭsa aktⁿ jārrnā (v. riudĭe) rĭhpen^e neala ĩh hapkiem ĩh taktetum tĭpie ĩčse koqika tānn jārrnā rĭehpen neala, juktie āzas kalk' tah ĩattĭe' pūēlĭ'; piērnum ĩe ĩū^wrum tĭllĭ (v. tēllĭje), kālekĭes sū^wki'. tĭlje ũan autste piērnā atna reppes ĩh velkes ĩh ĩejps kuoĭk', ĩeh ĩū^wra ai atna reppes ĩh velkes ĩh ĩejpes fl'āhk' ĩčse kuoĭkene, meā-
dans tah kēākts fāĭln toarest tullu-jauriem. tilje tałowie ũan souluse, kuš^ā stālan ĩewo leĭja, tilje wečĭĭn peĭjesa tqm soulum, tilje tałowu-
ĭin ũan kārēn koqika. tĭlje piērne murhkĭje ĩčse autš ĩelkei kĭimie kār'en pqtĭnem, till'e sāude ruohtie ulukse, tĭlje ĩū^wru ruohtĭje sāuden mĭnnēšne (v. mĭnnēlišt'e tqm sāudum) ĩeh tĭpie tqm ĩauksti ĩh kajē-
kai. tilje hāna hāletie sāutn sĭštĭe ulukse, ĩh hānan mĭnnēlišt'e tĭlje hapkie hāĭetĭe ĩh tĭi tĭpie (kremsĭje) tqm ĩčse klō^wni kĭimie ĩh tĭlje kaihkai. tann hānan sĭšⁿ'e tĭlje munnĭe ĩh munnĭe kahčĭje ĩauran

(čāčien šīsa) jeh voajaje potnan. tilje ŧakteka čaŧamuda (čaŧamudēja) miññelištie munn'em. kuktie ŧakteka vuosts aikien čaŧamada munn'en miññešne, tilje šittije kuhkiem čāčien šīšne (noalešne); tilje ečēie puēl' akti aikšne arri' čāčēn nuolešne kuhkiem ūtan aiñesum kīeš'i', ŧilje ŧałowuje čāčien niļļe jih aiñesum kīeš'i'. juktie leaka kiedoma aiñesum, ŧilje čaŧamada nūppost, jeh ŧilje šittije kuhkebm an auteča aikien, men ečēie lēk kaun' (ečēie māhtie' kauni'). ŧilje ŧałowuje p̄stota jeh kaļka ai aiñesum kīeš'i', jeh koššie leaka aiñesum kiedoma, ŧilje čaŧamudije k^oglmaqđst jeh ŧilje šittije kuhkebm an tuj keđkte auteča aikien. ŧilje kauniji munn'em jaurien patn'ešne jih tļje ŧałowuje čāčien niļļe. tilje pāče wuēinije munn'em ŧaktekan nalmesne jeh ŧakteka kūtiteje munn'em pāčen koģika. jih pāhče weltije munn'em jeh tullum pieji (tullum p̄ltajehtiejeja) jih munn'em piejeje tuļļus, juktie kaļaka pūili' (tan pūelije tuļļusa). juktie (v. koššie) alkste (alkestije) pūili', ŧilje pāča sū^ukije p̄stata, jukte lieka ŧoituma ŧū^unum kaikum, mann diete ŧałowijejeja. ŧilje ŧałowijejeja š'amma lāhkse (v. lāhkse), kuštie wuēlkije jih wuēlkije tallā stālan koģika, jih koššie (v. kuh) ŧałowujejeja sōn (jaurien) pielāse (jaurien kat tien pielāse), ŧilje wuēinije: stāla p^ueleje lēkūine ku' ŧihte munn'e jaurien soulušne, mam pēeji tullusa. jeh pārnje (pāhče) wečēi ičse ietnan koģika jeh tann iētne čarraka fejin šūttije (v. šūošidejeja), juhtie wuēinie, att ičse ālekie ŧałowuje p̄stota friškje; jih čarrkumust šūošidejeja, juhtie leaka vitnāmā (vitneme), jeh puēļjejeja pū^uwi' tam stālam. tilje ŧihte kampl frūa thōhkijejeja ičse ālekiem jeh j'ehtije: «monnģ thōhkum tqtnum ičēn ālekiem, att tqtna liek' vitnāmā tan stālan lēwum». — Meādans ŧihte supcstnienie ičse alekine, ŧilje lije annū uhče lēwu stālasne je stāla svōruje kqmmq̄m (kqmmq̄se): «mgnnie liekum tutnien frū^use sgrnuma ičēn lēwum piera!» — ŧilje nāhpāļije stāla toļļum (čērr', čērrum) ih kū^un' (kū^unum) ičse šīsa, ŧilje stālan nalmien kū^umie puelejejeja jeh karhkasije (nusksie), ŧilje nahkijejeja āltse krāhpje tuļļušne (tullun šīšn'e), mi bar māhtiejejeja pūeli' jeh ŧilje toļļo jamkajejeja jeh tann lēwo nahkajejeja tuļļun miññesne.

III. Skalstugu hegység.

A) Beszélgetések.

Monna tašniä stuorra muorra-stühčem atnam; tästiä hakkom (v. *hamm*) *täktedvi* *muóttepm pakkam* itt egy nagy fadarabom van; abból több dolgot fogok készíteni (tkp. alakítani, formíren). — *tihte raččaká wiŋnasit* ő szorgalmasan dolgozik, jó munkás (tkp. szorgalmas dolgozni). — *alie' tareja' kann; ull' missä tatna tareja'* ne tedd; semmiképen se tedd! — *monna tarejam piälleln kulikäpt* (v. *kuliket*) kés nélkül csinálom. — *kuktie tatna thühč'* a mint neked tetszik. — *monna kulikäpt kés nélkül vagyok.* — *tatna kak' uššolitán, i tihte kaunos' kennä* gondold (gondold meg), ez nincs (nem találtatik). — *j'énup kaunos* (v. *kaunes*) több [is] van. — *tihte näitä ičse vuopt parekelte* (*parekeltie*) ez a leány befontja (befonta) a haját. — *tah sulkolt* (v. *solokolt*) *warja'* ezek piszkos ruhák. — *tihte kāmuk herven turujultahkšn; tihte mü jealkan šeahtä* (*šeahtan*) ez a cipő jól van csinálva; a lábomra illik.

monna wuälkam huclä' halászni megyek. — *tihte kueliis jaurie* ez sokhalú tó. — *müora čäčšne* (*čäčšne*) *kappulta* a fa a vizen úszik. — *monne čiähtom walti'; waltépie!* meg kell fognom; fogjuk (vegyük)! — *monna lijjim wuälkama, jis lü'm aštama* elmentem (utaztam) volna (v. elmennék), ha ráértem volna (v. ráérnék). — *wuélkije, ičči kaunätahtie' kannä* elment, el sem bucsuzott.

jükebe igyunk! — *mijje jükebe* iszunk. — *čäčä lie pähkes* (v. *pähks*) a víz meleg. — *puotie', waččien, poimodien* jöjj, menjünk ketten enni! — *monna kum poimoditan* (v. *poimodit*) majd eszem. — *piäpma karrema krü'tsne* az étel odaragadt a fazékhoz (tkp. megtapadt a fazékban).

mijje čahkasiepie, mije wäts čahkasiemienie čuönkšn mi ülünk, mi ötdön együtt ülünk. — *täte küllqsemienie plähčēt* (v. *kuintie*) ez oldalt (sv. *på flat sidan*) fekszik.

monna kuhkene, lülenä (v. *lülelen, v. lülälisnie*), *nuortenä, orjinä, jellenä arrämienne* én messze, keleten, éjszakovon, délen, nyugaton lakom. — *tukte ändon kuhkiebišne arrämienne änn mannä* ő még messzebb lakik mint én. — *jēn* (*vanéks* v. *uhče*) *folk' tašnie; tännie lantšn* sok (kevés) ember van itt; ezen a vidéken (v. országban). — *mijje čiehtepa jahtajūt j'äč lahkan* v. *sijje sūrätit* el kell

költözködnünk más helyre v. helyet kell változtatnunk. — *tuhte aļamā kalakā jūhti' pijjeln* (v. *toarešt*) *čācie'* (v. *čāciem*), *sū'ti' muppien pealan* az az ember a vizen át fog költözni, a másik partra átszállni. — *tihte waččā kerhkse* (*kerhk^ose*) *ihkim manā nélkülem* megy a templomba. — *pājam wačči'*; *tällöm ies wačči'* hadd menjek! menjenek (hadd menjenek ketten)! — *alie' taħkā wačče'*! *farlige käänä taħkā* ne menj oda! veszedelmes út van arra (oda). — *nurtse* (v. *nüörtse* v. *nurtelⁿ*), *oqrjise*, *jallose*, *laulose waččam* éjszakra, délre, nyugatra, keletre megyek. — *nurtelte*, *lūelte*, *jellelte*, *örjelte taļowam* éjszokról, keletről, nyugotról, délről jövök. — *monā kuhkelte taļowum*, *kaħkse wuālkam* messziről jövök, messze megyek. — *jirdi ehkedāsan mijje tušniā* holnap estére itt vagyunk.

monna tarejgm taμμ fāilam; *monā miüttoma* ezt a hibát követtem el; hibáztam (vétkeztem). — *im monā leikāh kann nāitam* nem lehetek el leány nélkül (sv. *jag kan icke vara utan flickor*).

nū vī'te mānā'; *nū vīteta mānā aččen reakātamma* öt gyermekem van; az ötödik gyermek minap született. — *tāte pāhče*, *ann röps čuhpo*, *uhčo* ez a fiú, a kinek vörös sapkája van, kicsiny.

pū^učēn oajjā čappies a rénszarvas feje szép. — *pū^učēⁱ* (v. *pū^učēn*) *lies šmāvo miāsie'* a rénszarvasoknak kicsiny borjaik vannak. — *tihte miāsie' jiroksa altane* (*pū^učēne*) ez a borju réntehénné (rénszarvassá) változik. — *miāsie' jarraks' štuorra pū^učēne* a borjak nagy rénszarvasokká változnak. — *miesie ih alta raukā'*; *sarova ih ruónča eās tah rauk'* a borju és a réntehén rőfögnek; a rénbika és a rénökör azok nem rőfögnek. — *tušnie jēnā pū^učē'* amott sok rénszarvas van. — *pū^učē' puotea'* a szarvasok jönnek. — *waččete*, *puhčete*; *waččebe*, *puhčebe* menjetek fejni; menjünk fejni! — *puoča aļovas čārraka kattastūowum*; *tlje čāina lihka kannā fihk' puotih* a rén nagyon megvadult; hát bizony közelébe sem jöhettünk. — *tan piejjen pū^učē' para cuōmpi-čūōmpi* (v. *tuohki-tuohki*) *puotie'* ma a rénszarvasok csak csapatonkint jönnek [haza]. — *monna wuēinam*, *akta pū^učē poatā hajēkanen*; *pū^učē varrā lantn mietie*; *monna šterom* látom, egy rén szaladva (rohanva) jön; a rén a földön (föld mentében) szalad; megfogom. — *tihte puotin pūčēt* rén nélkül jött. — *iččem manā jēnepm wuīnie' kannā ān vīt*; *jēnemus pāčema* nem láttam többet mint ötöt; a legtöbb hátra (el) maradt. — *pū^učē* (*pū^učē'*, *kuēkte pū^učē'*), *lea* v. *leagala* (*liäh*, *lies*) *pqrraqtallama*

(v. *porratallama* v. *kakčatallama*) a rén (rének, két rén) megharaptatott [t. i. a farkastól].

kuoļpa (*kuoļpa*) *pānie' fihkemen* a kölyökkutya fogat kap. — *wille jūra poatā vuēstie ih tihte ipmāriks voinije* egy vadállat jött (tkp. jön) szembe és félelmesnek (borzasztónak, veszedelmesnek) látszott. — *vuōrnese puitē mijjen autelište ih mijje pāhkanimie* (v. *pāterimie*) farkas jött elénk és mi elszöktünk (elmenekültünk).

mannasīniä tatnä kihč' mért kérdezed? — émmom kultel' hiszen én hallhatom (hallgathatom). — *tihte mü stō^öremus kihčije-niära* ő az én legnagyobb ellenségem.

kaunete! añnevošt tällie isten veletek (adieu).

B) Mesék.

1. *Kräuwq n ih söurn piera.*

Tah kalékepon kahpu varrih, koappače vitnije tann pijevuls koatan ih k'appače tēssa vitnije, tlje tihte kakā einakan fihkih arrih kootšen. tlje čöčteaponk luowut säjjeran, ih tlje hajekajihčiejeaponk. tlje kräuwa lǟj škäqwahkappa ih söura murhkepa. kräuwa wuēlkā hajeken, söura pāčele. tlje söura slūwupa (v. *khloäkzäkappā*) *än kräuwa. söura wuđinā, satnä pāčā, tlje kuhkete kräuwose: «jēlpele, jēlpele, tū? rawwā par wilkoka!» — tlje kräuwa čöčtā ih kałakā wārjašejitn. tälliä tänniä kaskšn jū söura vitnije pijevuls kuotien sējisa ih täšnie leä tammtälā, ih kräuwa počas purriei nälnie.*

A rénszarvasról és a juhról.

Ezek versenyt akartak futni, melyikök jut be a meleg házba és a melyikök oda bejut, az majd mindig a házban maradhat. Hát fölálltak egymás mellé, aztán elkezdtek futni. A rénszarvas gyorsabb volt, a juh pedig lassúbb. A rénszarvas megy rohanva, a juh hátramarad. Hát a juh okosabb, mint a rén. A juh látja, ő hátramarad, tehát oda kiált a rénszarvasnak: «öcsém, öcsém (tkp. unoka öcs, cousin), a te segged bizony fehér!» Ekkor a rénszarvas megáll, hogy majd megnézi. Hát ekközben a juh már bejutott a meleg házba és ott van mái napig, a rénszarvas pedig a kopasz dombokon.

2. *Pū^ué' wéllä šitte ma.*

Tájje viärtai pū^ué' lijén aļovas luomätij. tū^une jējjin luwoš' (v. luwoš'), ih waččē' parr^a pīra kuotie'. män tlj akte tispels puories mogra (mō^ora), mi säjjetä niäjiti pärn^uäi fraskam (v. kiämps, v. šmuhks) wuēini. pō^oče tije soksom kiärth (v. thöllh^o) kanna (v. kgnnā). tihte pō^ories mō^ora mealä tamm, tällä akti jējjen pirjes' poaltä. tlje tah subikket' tann čarrakā, ohtie krēwie hajekela koatšte (v. kuotie-pahkste). tähtie kiečstä pō^oé' aļovas wéllä šette ma, jih tahtie kiečstä n'äit' parnie' čiähtijin äingqan roöinöšit (v. tairih).

A rénszarvasok vadak lettek.

A hajdani (tkp. azon világoknak) rénszarvasok nagyon szelídek voltak. Egész éjjel szabadok voltak és ott járkáltak csak a sátrak körül. Hanem volt egy gonosz vén asszony, a ki a leányoknak, legényeknek frissességét akarja látni. A rénszarvas nem túri a rossz szagot. Ez a vénasszony tudja ezt, hát egy éjjel a [sátor füstnyilását fődő] vászszakat meggyújtja és ezek oly igen bűdösek voltak, hogy a rénnýáj elszalad a háztól (a sátordombról). Ettől fogva a rének nagyon vadak lettek és ettől fogva kellett a leányoknak, legényeknek [öket] folyvást őrizni.

3. *Tájje viärtečä sārnie jüpmäl n peira, kuktie jüpmäle pröuwota tum m tamm jüwöräm.*

Štuorra juhko-pealam waččä, tlje vuostak tiärewose waišiam. tlje tamm šwattä, kaļakā satnōm kuittih togrešt tamm štuorra jēanam. tällä tihte šwōruq, satnā kaļakā hannā tah raunije-kiäčie' kakē'. jüpmäle wuälkā kuhkebāsa tamm^a jeanā-pealam, tlje tierq-vose jälliem (v. hirkiem). tällä tamm šwattä, kaļakā satnōm kuitti' toarešt tamm štuorra jēanam. men tlje tihte jēss šwōruq, satnā kaļakā hannā tah u'če krāsiü' (v. krāsiü') škutti' kakēčit, kussiä kaļakā viht škākala-kiäčšn krokcit (v. kröchtsit v. čüökcäštīt). män tällä jüpmäle wuälkā wiälä kuhkiäbāsan; tällä tiärewosa krāowum jēss. tälliä tamm jēss šwattä kaļakā satnōm kuitti' toarešt tamm štuorra jēanam. tälliä tihte maččelostu: «krepe' nunnahka tüön mü ročče!»

— *táll'ä huitskqj jupmäle cihkänä kräuwon roččen nälle ih kuók-tane kijätn steārata k'appaikējitie čogrvište. tļje kräuwoj kälüü juhkon toarešt; män táll'ä majäteje, kałakā hannä čuösktallih. tļje hajēketä pājēse woułose tamm štuorra jeanam, kusseka jupmäle kahēelä tähtia kräuwon ruččen nülltie ih tann juhkose ih lauwa (v. šli'ččan šattā). tälliä kälä ejječe seämmā kattan, ej täll'ä toqjvotä kräuwošä: «ejäm tatnä täi čät kiämps jelkiäi kuimie hajjekqj ihkämt-aimomt».*

tälliä viht lukñona kuhkiepāsan tamm juhka-pealam. tälliä tiärovose piärñom, täll'ä tamm jess šwattä (v. birreše), kałakā satnam kuätti' tamm štuorra jēanān toarešt. tälliä piärñna mačdelostoq: «štēr', štēr' tüöjštie mü kuhkies ałłiste!» — tļje huitskop jupmäle cihkänä piärñän roččen nälle ih kälä čappieslikkä toarešt tamm štuorra jēanam. Kussiä toarešt puēktete, tälliä jupmäle käjjetä piärñom ejjēse šmuhks wuejēkien autšte ej täll'ä toqjvotä, kałakā talviän korrosqm fikkih oqrri' täjjä ejjēse oqneks jelkiäi kuimie. tļje nučētie tamm^a piärñnä tammtälä oqrä taleviän korrosem pejjeln.

Hajdankori (tkp. azon világi) mese istenröl, hogyan próbálja meg isten emez-amaz állatot.

Egy nagy folyó parton megy, hát először előtalálja a jávorszarvast. Ezt kéri, vigye őt át azon a nagy folyón. Ekkor ez feleli, ő előbb (tkp. még) azokat a berkenyefe (sorbus) vegeket fogja leharapdálni. Az isten messzebb megy a folyó parton, hát előtalálja a lovat. Ekkor azt kéri, vigye őt azon nagy folyón keresztül. De ez szintén feleli, ő előbb sietni fog azokat a kis füveket harapdálni, míg ismét a rúd végében fog hajtadni (befogatni?). Hanem ekkor az isten még tovább megy: előtalálja a rénszarvast is. Azt szintén megkéri, vigye őt azon nagy folyón át. Hát ez beleegyezik (tkp. megigéri): «ülj föl jól a há'amra (tkp. fogózkodjál erősen a hátamba).» Ekkor az isten csakugyan föltül a rénszarvasnak hátára és mind a két kezével megfogózkodik mind a két szarvánál fogva. Ekkor a rénszarvas átgázol a folyón; hanem hát eszébe jut, hogy előbb ugrándozni fog. Szalad föl és le a nagy folyón, míg isten leesik a rénszarvas hátáról és bele a folyóba és vizes lesz (nedves lesz). Ezután maga [vissza] gázol ugyanazon

partra és megigéri a rénszarvasnak: «te azokkal a te gyors lábaid-
dal futhatsz mindörökre».

Ekkor ismét messzebb indul a folyó parton. Előtalálja a medvét és ezt is megkéri, vigye őt át a nagy folyón. A medve megigéri: «Kapaszkodjál, kapaszkodjál meg azokon a hosszú szőreimen!» Hát az isten csakugyan fölül a medvének a hátára és szépségesen átgázol a nagy folyón. Mikor átjut, az isten köszönetet mond a medvének gyors menéséért és ekkor igéri, [hogy] a tél keménységén át aludhatik majd azokkal a rövid lábaival. Hát így a medve máig napig (folyvást) aluszik a tél keménységén át.

4. *Alamā, k̄uutiē ih riävo.*

Akta alamā, mi pučlšn (v. wuēmišn) waččämienie, t̄lje k̄uutiäm kauna. tihte k̄uutiē taparānāma kirkiü-šwalks. t̄lje k̄uutiē šwattā tam ałamam, kakka mihk satnaŋ rieihkietit tähtie šwalkšte, tälliü kakkā tann väartan maksuŋ fiški'. alamā hujitskop viäihk̄it k̄uutiäm luous. t̄lje k̄uutiä süjjetä (v. süjjetä) passkedät alamam. alamā hujikte: «ih kak' manŋon pu'w'i!» — k̄uutiē jeahtä: «tihte tann veartan maksuŋ». — ijje alamā jähk̄ieh k̄ännä. tälliü k̄uutiē jeahtä: «pö'tie', k̄alekien huliksattē', kossü nō°kotom tiärvus'en, miŋje kałakā w̄ižonšt̄it, attä jēmoka tihte tann veartan maksuŋ». — tälliü hujitskapp̄ huliksattejeaponk, kussü poaries jäälliem tiärvoseaponk. tälliü tamm kihē' (kihēje'): «mä tihte tann veartan maksuŋ?» — tihte jeahtä: «mannä tann veartan pō°ries šlejetaka, k̄ätatam tann veartan maksu'm, ih tihte jēmaka». — ijje tälliü kanna tihte alamā jähk̄ije'. alamā šeitä viälie kukiä-pāsan waččē', kussü tiärvuseaponk aktum, miŋje satnaŋ jeahtä. — «tällöm eän!» k̄uutiē jeahtä. tälliü waččepon viäliä uhče stühcem, t̄lje tiärvuseaponk pō°ries pieŋem. tam kihējeaponk: «miŋje tihte tann veartan maksuŋ?» — pō°ries pieŋie jeahtä: «mannä aktä tann veartan pō°ries šlijjetaka; k̄ätatam tann veartan maksu'm, ih tihte lea jēmaka». — ijje tälliü kann alamā jähk̄ije. ałamā viälie k̄uk̄kebm säitä (v. säitä) waččē', kussü tiärvuseaponk aktum, miŋje satnaŋ jeahtä. k̄uutiē jeahtä: «tällöm eän waččē'!» — t̄lje waččepon viälie k̄uk̄kiepāsan tamm pučltom, tälliü tiärvuseaponk riävum.

tamm kihčijeaponk: «mā tihte tann veartan maksuq?» — rievo kihčije: «kie tihte tann veartan maksu^m kalakā utiik?» — kuutie švōrua: «tuota alamā». — «mann autšte?» — kuutie jeahtā, satnum leä viehkietammā kirkie-šwalksta, tälliä mannā toivohtum tann veartan maksu^m. — riävo semmata tann alamuse: «pō^otie', mannam hulēk' töreslahkan!» — alamā hulēkije, tälliä riävo kihčije: «mam mun'en wottā? tälliä kalakom tatnom viähketit jemihštie». — alamā toivohte iēse puóihkem. tälliä wäčēpon kuutien koqikā. riävo kuutiem kihčī: «mah lie alamā tann veartan maksu^m čeanādam? vējis' (vⁱs') mannum tann šwalkhen kojākā», satnā šeitā wuōini'. tälliä huliksättiü' tahkā. tū^unā kuulumus tann^a kirkii-šwalkhan peilese pootie'. tlje riävo kuhče kuutiem, kalakā prōwih čihthedät ih iēemse tibretüt s'ammā lejin para kuh aučen (autsen). kuutie hujitskap čihtedā ih taparna. tlje riävo kuhče, kakā čaraka rihči', satna wuōinā, mah heavā luowus rihčēnit. kuutie hujitskap rähčā, män eččije hievie luowus rihčelät. tälliä riävo jeahtā tann alamose: «wäčējen tälliä ih päjen kuutiem pāčī' tann šwalks». tälliä hujitskap kuutie čiehtie jāmi' tannak s'ammā šwalks.

kussie rievo ih alamā walowuma pū^ulukse (pulukse), tälliä riävo kihčije alamam: «takka kalakam ejjiče tamm puikkam walti', häll vie kak' tatna puēkti'?» — alamā jeahtā: iče kak' walti'. — kustōm tälliä kakkom walti'?» — alamā jeahtā, satnā son pučikem fuaraša tann uhče juhkon soaf^ese, tälliä tästiä fihk' jirotn (jiretn) ičē walti'. — nüppien piejjen tälliä riävo wuđkse tamm soafam, tälliä hujitskop puóihkem kaunā. tälliä puóihkse jeahtā: «tū huspontā tajōvoti, kalakam monna tatnom fihki'». — «ja, armiä tihte leä toivahtoma, tälliä čiaht' fihki' walti'; män päj' hannā mannā uhče konšt' tarejam». — riävo thühčije, lustu wuđjini', kuktems konšt' tälliä puóihke toroji. puóihke l'akkste (čöčste) kuóktien jilkien nulle ih jäststä wgrakse riäwum jāmas. riävo pillhje, wuđlakā par hajeken, kuktie par heavā, kussie fahkse poatā. tlje jeahtā: «hearawon kuūt, helle lejowušn piäselijjim». — tlje riävo jeahtā wiht: «imm^a kalak' wiäliä päj' puēihk' konšt' tarājh, förän waltam; tlje puēihk' sonn oajjam müq lēttijē'».

tlje riävo wiht nüppien piejjen f^učhje, kukkā mealā, kalakā tamm

alamam tiärvoset. tälliä hujitskop tiärvosä, tlje jeahtä tann alamose :
 tihte puóihke (v. puíhke), mam tatne tälliji' mü koajakä, tihte wq-
 rakä mü oajjam léttiije'. ečči lijim pähkänqmmq, tel'e lē'm oajjam
 tassoma». — alamä jeahtä: i'm monnä nan rāriem utnie'. riävo
 jeahtä: «čüiht' j'äčebm tälli'». — alamä jeahtä', ijje sü nan jeača eän
 šnarakan-ankan'. — «ja, kuštem kalakam tlje täitie kauni'?» —
 «tähtüä s'amna soafšte». — tlje viht riävo wuđlkä ih theankäti:
 «imm^u kalak' šnarakan ankanätie päji' konšt tareji', förän waltam». —
 äretn tälliä viht riävo wuókša tamm soafam ih šnarakan anka-
 nätie kaunä täsniä. tlje jeahtä täitie snarakan ankanätie: «tijjen
 hošpontä tojawahtomä, kalakam monna tijjem fiški'». — «ja, armie
 tihte toivahtamä, tlje čüiht' fiški' waltí', män päj^e hannä mijjim
 ahčiče jüöjökíh förän waltä'». — tlje riävo tühčije lustq (lusto)
 ku^uluí', kuktenslikke tah šnarakan ankan' jüökiä'. tälliä šnarakan
 ankan' alekst' röli' tann waštieslikkä, ukte riävq pällije ih wuđlakä.
 kussie kähkse poatä, tlje jeahtä: «imm^u kak' minniä tahtie kiečste
 päji' snarakan ankanätie jüöjoki', förän waltam. tah čäinü mannom
 paltii'».

nuppien piejjen tällä viht lukñona, kuppäne ärvete, kalakä
 tiärvosit tamm alamäm, mä satnum tērije. tälliä hujitskap tiärowosa.
 tljā riävo jeahtä: «tatnä mannom i'ärema aloväs čarraka; skéhk'
 tuh šnarakan ankanätie mü koajakä, mah juókie' (v. jüöjokie') tann
 waštieslikkä, uktie čäinü mannom palttiije'». alamä jeahtä: «im
 monna nan rāriem utnie'». — riävo jeahtä: «monnä leäm (satnä
 leä) wuäinama tü kāsñ ankan', muñien (sutñen, sutñen) täitie
 wottie' (kakä wottí')». — alamä tojovote, atte kalakä fiški'; täitie
 kalakä kauni luäppala-peälešn, mä orjalšnie tamm mu kōotiäm.
 äretn tällä riävo wuókša tamm luäppalom, tälliä hujitskap kaunä
 kāsñ ankan' luäppal (-peälešn. tällä jeahtä kāsñ ankanätie: «tējjen
 hošpontä tējjim tojawahtamä munn'en, kalakam fiški' tijim waltí'». —
 «armiä tihte tojawahtoma, tälliä čüiht' fiški' waltí'; män päj^e
 hannä méjjem pēssētejjetñ förän waltä'». — riävo thühčije (thuh-
 čije), atte čäppie šittiije, päjä kāsñ ankanätie luäppalasan wuälekí'.
 tah wuäjet' lnčppališnie, eäh po.štätä kann kattän pōoti'. riävo māje
 čor'ovo, kāsñ ankan' para kuh eäh külqh kannä (v. para kuh i'be

kūloma). *riävo wuärtä koļoma piejje, kuluma jējje, miñnemust wiš-teawg, tļe wuālkā wuāman, kūāsn nealan korjējēj. tihtā aļamā, mam riävo viāhkietammā jāmiemistie (jēmiķēstie), wuāinājammā, attā kalakā riārum tiārowusit, tālliā skattā, kūāsse keačā (v. ņöp-čije). tann kūāsn nealan tamm^a riävo kärjiji ih tālliā supestallā: «ēmma kak' viāliā nākān aļamām warjālit jāmiemištie». — tļe aļamā tamm kauatā, tļe aļamā ļoi'tele ējjiēse uhče akšam woļose. akša ķahča riavun seipien nālle, čuchpsta seip em āvg. riävo hajekelā ih jāhtā: «imma kak' viāliā nūmetie supestallā' kūāsen noalešn; tālliā s'ēipiem ijjičen tassajijim».*

Az ember, a kigyó és a róka.

Volt egy ember, a ki lombos erdőben (fenyőerdőben) ment és talál egy kigyót. Ez a kigyó odaszorúlt egy kőhasadékba. A kigyó kéri az embert, ugyan segítse őt ki ebből a hasadékból, akkor megkapja majd e világnak jutalmát. Az ember csakugyan ki (tkp. szabaddá) segíti a kigyót. Ekkor a kigyó meg akarja szúrni. Az ember fölkiált: «ne ölj meg engemet!» — A kigyó mondja: «Ez e világnak jutalma». — Nem hiszi az ember. Hát a kigyó mondja: «jőjj, menjünk el együtt, a míg előtalálunk valakit, a ki bizonyítani fogja, hogy a halál e világnak jutalma». — Hát csakugyan mentek együtt, a míg egy vén lovat találtak. Ekkor ezt kérdezik: «Mi e világnak jutalma?» — Ez mondja: «Én e világnak öreg rabszolgája vagyok, kivánom a világnak jutalmát, és ez a halál». — Most sem hitte az ember. Az ember még tovább akar menni, míg valakit előtalálnak, a ki igazat mond. — «Menjünk!» mondja a kigyó. Hát mennek még egy kis darabig és előtalálnak egy vén kutyát. Ezt kérdezik: «mi a világnak jutalma?» — A vén kutya mondja: «Én e világnak egy régi rabszolgája vagyok, kivánom e világ jutalmát és ez a halál». — Most sem hisz az ember. Az ember még tovább akar menni, míg valakit előtalálnak, a ki igazat mond. A kigyó mondja: «hát menjünk!» Mennek még tovább az erdőben, és előtalálnak egy rókát. Ezt kérdezik: «Mi e világnak a jutalma?» — A róka kérdezte: «ki az, a ki e világnak jutalmát fogja kapni?» — A kigyó feleli: «az az ember». — «Miért?» A kigyó mondja: őt kisegítette a kőhasadékból, hát én igérem [neki] e világnak fizetését. — A róka sugja az embernek: «jőjj,

kövess engemet félre». — Az ember követte, hát kérdezte a róka: «mit adsz nekem? akkor én meg foglak segíteni a haláltól». — Az ember odaigéri a bakkecskéjét. Ekkor odamennek a kigyóhoz. A róka kérdezi a kigyót: «vajjon megérdemelte-e az ember e világnak jutalmát? Mutasd meg nekem azt a hasadékot (tkp. mutass engemet azon hasadékhöz)», ő látni akarja. Ekkor együtt indulnak oda. Mind a hárman a kőhasadék mellé jönnek. Ekkor a róka megparancsolja a kigyónak, próbáljon beleszorulni és ugyanolyan módon erősítse magát bele, (csak) mint az elébb. A kigyó csakugyan beleszoronkodik és odaszorúl. Ekkor a róka parancsolja, hogy erősen igyekezzék [kiszabadulni], ő majd meglátja, vajjon ki bírja-e magát onna szabadítani. A kigyó csakugyan erőlködik, de nem bírta magát kiszabadítani. Ekkor a róka azt mondja az embernek: «menjünk most és hagyjuk a kigyót a hasadékban (maradni). Hát csakugyan meg kellett a kigyónak ugyanabban a hasadékban hálnia.

Mikor a róka és az ember egy darabra előrementek, hát kérdezi a róka az embert: «vajjon magam fogom-e azt a bakkecskét elvenni, vagy talán te fogod elhozni?» Az ember azt mondja: «magad fogod elvenni». — «Hol (tkp. honnan) fogom elvenni?» — Az ember azt mondja, hogy a bakkecskét elviszi (odaszállítja) a kis patak rétjére, ott holnap magad elveheted. — Másnap a róka megnézi azt a rétet, hát csakugyan megtalálja a bakkecskét. Azt mondja a bakkecskének: «a gazdád ígérte, [hogy] meg foglak kapni». — «Igen, ha ez megígérte, hát kell, hogy elvehess engemet; hanem engedd előbb, hogy én kis kunsztokat csináljak. A rókának mulatságosnak tetszett látni, milyen kunsztokat csinált a bakkecske. A bakkecske fölugrik (föláll) a két lábára s majdnem agyonszúrta (öklelte) a rókát. A róka megijedt. Megy futva, a mint csak bír, a míg messzire nem ér. Ekkor azt mondja: «mégis jó, hogy életben szabadultam meg». — Aztán megint mondja a róka: «nem hagyom többet a bakkecskét kunsztokat csinálni, míg el [nem] veszem. Hát biz a bakkecske majdnem ketté hasította a fejemet».

A róka másnap megint elment, a hol tudta, hogy az embert találni fogja. Hát csakugyan előtalálta s azt mondja az embernek: «az a bakkecske, melyet te hozzám küldtél, az majdnem a fejemet hasította ketté. Ha meg nem szöktem volna, elvesztettem volna a fejemet». — Azt mondja az ember: «nem tehetek róla (tkp. nincs

nekem semmi tanácsom)». — A róka mondja: «mást kell küldened». — Mondja az ember, nincs neki semmi egyebe, mint malacjai. — «Igen, hol fogom azokat megtalálni?» — «Ugyanazon a réten». Ekkor a róka ismét elmegy és gondolja: «nem engedek a malaczoknak kunsztokat csinálni, míg el nem veszem». — Reggel tehát ismét megnézi a róka a rétet és a malaczokat ott találja. Azt mondja a malaczoknak: «a ti gazdátok megígérte, [hogy] titeket megkaplak». — «Igen, ha ő megígérte, hát kell, hogy elvehess, hanem hagyj előbb egy kicsit bennünket dalolni, mielőtt elveszesz». — Hát a rókának mulatságosnak tetszett hallani, hogyan dalolnak a malaczok. Ekkor a malaczok olyan csunyán kezdtek visítani, hogy a róka megijedt és elment. Mikor messzire jön, hát azt mondja: «semmikép sem fogom ezentúl megengedni a malaczoknak, hogy danoljanak, mielőtt el [nem] veszem. Ezek ugyancsak megijesztettek engemet». — Másnap ismét elindult, a hol gondolja, hogy az embert találni fogja, a ki őt megcsalta. Hát csakugyan előtalálja. Mondja a róka: «te engemet igen nagyon megcsaltál; elküldöd nekem a malaczokat, a melyek oly csunyán daloltak, hogy engemet ugyancsak megijesztettek». — Az ember mondja: «nem tehetek róla (tkp. nincs nekem semmi tanácsom)». — A róka mondja: «láttam (látta) a te libádat (tkp. lúdnak fiait); ezeket add nekem (neki)». Az ember igéri, hogy meg fogja azokat kapni, meg fogja találni a kis tó mellett, a mely délre van az én házamtól. Reggel tehát a róka megnézi a kis tavat; hát csakugyan megtalálja a libákat a tó mellett. Ekkor azt mondja a libáknak: «a ti gazdátok benneteket nekem ígért, hogy majd titeket elvihetlek». — «Ha ő megígérte, akkor kell, hogy elvihess (tkp. kell kapnod vinni), hanem hagyj előbb bennünket megmosdani, mielőtt elveszesz». — A róka gondolja, hogy ez szép lesz. Hagyja a libákat a tóba menni, ezek úszkálnak a tóban és nem jönnek vissza a partra. A róka ugyan hívja, a libák csak mintha nem is hallanák. A róka vár három nap, három éjjel, végre megunja és elmegy az erdőbe; egy fenyő alá feküdt. Az az ember, a kit a róka a haláltól (a meghalástól) megsegített, meglátta, hogy a rókával találkozni fog; hát siet, fölmászik egy fenyőre. A fenyő alatt a róka feküdt és mondja: «nem fogok többé egy embert sem megóttalmazni a meghalástól (megsegíteni a haláltól)». — Hallja ezt az ember és az ember leereszti a maga kis fejszjét. A fejsze a róka farkára esik,

levágja a farkot. A róka elfut és mondja: «nem fogok többé így beszélni a fenyő alatt, most elvesztettem a farkomat.

5. Asska (pissije māno).

Aktn aikien alamuc' jühtiämienie asska-tiäpien. tije pissije mānō ēcciji kīrrt' kannā, tije poatā lihka. tije alamuc' pillejijjin urrijijjin aktu lahkan. mūēt' talloom piäjä'e, mūēt' teäkak' čüöhpije', mūēt' tüörk' toajā'. tije asska čihkenä küäsen kiärahāsa. tije alamuc' wuejnije', poatā tann lihka, tije keäkts ɣohküdihci'. tije asska wuä-jenā tüitie, tije fuér'kete ih ēccije kiäkiepāsan poatie' kanna. men tije keäkts, mah akšam slēpiä' (v. slēpiä'). tije asska tüitie wuäinije tije moqrrätuowā, tahkā lukñona, kałakā tüitie waltih. tije akšā-slē-pije čuohpste asskom kauotā, tije tüitie kiečstü asska nqhkā ih ai šattā.

A hold (sütő hold).

Egyszer emberek költözködtek holdfényben. Hát a sütő hold nem akarta túrni és közel jön. Ekkor az emberek megijedtek, megálltak egy helyen. Nehányan tüzet raktak, néhányan sátorgerendákat vágtak, néhányan galyakat tördeltek. Ekkor a hold fölül egy fenyőfának a csúcsára. Az emberek látták, [hogya] nagyon közel jön, hát ketten összebújtak. A hold látja ezeket, nevet és nem jött közelébb. Hanem voltak ketten, a kik fejszét köszörültek. Meglátta ezeket a hold s megharagszik, oda indul, hogy majd ezeket elviszi. Ekkor a fejsze köszörülő ketté vágja a holdat és ettől fogva fogy és nő ismét a hold.

6. Poñtn mānā'.

Akta poñte jēn mānā' atnā. tije jahteje ih lähpā lihkiäm täistüise mānistü kōte-jarakan. moarā-kāriäm ai lähpā, maištiä mānā' kalekies suhpodit. keähē', tah aššaloms' atnā, kakkies mānā' siékti' (čuhktüowih). kołoma wuähkā häjepqna, föaran wuäksē. poatā kōte-jarakan, kałakā walti' tamm^a ičše kāriäm. oššota jü mānā' čuhktasn jāmāma. poqtā tahkā, tälliä mānā' jielēmienie. tälliä untärtä, kuktic tah lēä', jeallomā tann kuhkiem. mānā' fuelatama, mu^orr-je' mātätqma. vearatln ähčüä jieliahtamma ijjičše sqknenä. tälliä

poŋtā tamm wuāinā, tāllīä ošōtā, attā satnan stuorra vāaraltn āhčiči lea piéjjēn nuōlēšn. tāllīü tējjepie tah ijjičse mānā' poqštete ih tah jūäljin, stuora šettijin ih jupmele soknejijji täitie hervän hälsam.

6. Egy gazdának gyermekei.

Egy embernek sok gyermeke volt. Hát költözik és (ezekből a) gyermekeiből a felét ott hagyja a sátor helyén. Csontedényt hágy, a melyből (tkp. melyekből) a gyermekek rágsáljanak. Ime, azt gondolja (tkp. azokat a gondolatokat bírja), [hogy] a gyermekek majd éhen halnak. Három hétig oda van, míg utána néz. Oda jön a sátorhelyre, hogy majd elveszi az edényét. Azt hiszi, gyermekei már éhen haltak (tkp. meghaltak éhségben). Odajön, hát a gyermekek élnek. Ekkor csudálkozik, hogyan éltek meg ezek oly sokáig. A gyermekek ide-oda járkáltak, bogyókat ettek. Az égnek atyja táplálta (hagyta élni) őket áldásával. Látja ezt a gazda, hát elhiszi, hogy csakugyan van a nagy világnak atyja a nap alatt. Ekkor visszavette gyermekeit és ezek éltek, nagyok lettek és isten jó egészséggel áldotta meg őket (tkp. áldott azoknak pompás egészséget).

7. Kļõäkzka neitā.

Aktn aikien akta kallā, mijje ējječse ŧaktarom kaļakā prūrih. tāllū nammahta ējjičse wēällõkštie tū^{na} kaik, mam eāh poqštata (v. poqstln) piāstīū. veāntā, eāh kakkies ŧoarešt vujūmiū-kļahčam puāktet (eāh nügra' puākt' kgnā ŧoarešt v.-k.). tāllā ŧihte nāitā kļuākzākappā eān lāwepā. nāitā rārešte, kalekebun hannā karr^{telijit}; tāllū hujitskq̄p tairečõpõnk tänn^ū veasā wārešn. kossīä leaõõnk karr^{talama} tū^{na} kaik, tāllū wuilkteõõnk toarešt tamm kļahčā-wuūmiām tū^{ne} kajak willokum.

tlje kallaskoppq̄ pļõskse ih sō^{wadatta}: «kuktiū tāllū ijje hannā mejji kgn poqštata poõtie' ? kõktiū leā tāllīū kuh jēleket' ? ējjā kak' hiūvi' poqštata pračõuštī' (v. rēhčūlit) ? tāllā õpqrq̄ kļuākzākappā werra' (v. werr^{he}), õkte ijje kq̄k' wēllõkq̄ mū hēūvi' pir^{hki}' (v. p^{er}ki' v. lāhpiliet). meālama ŧamma kallie l'ām ējječēn willokum tū^{na} tāllema». — kēāhē', āčiči lijõk māje mānite ont' kannā.

Az okos leány.

Volt egyszer egy ember, a ki a leányát férjhez akarta adni. Hát vad rénjeiből nászajándékul odaadta mindazt, a mit nem ereszenek vissza. Gondolja, nem fogják az erdei [mély] völgyön keresztül juttatni. Hát a leány okosabb, mint a vőlegény. A leány tanácsolja, hogy elébb kötözzék meg (t. i. a rénszarvasokat); aztán csakugyan legeltették őket azon a vadas hegyen (t. i. a hol a vad rénszarvasok tartozkodtak). Mikor mindet megkötözték, ekkor keresztülhajtottak a völgyes erdőn minden vad rént.

Az ember csudálkozik és mondja magában: «hogyan van az, hogy most még egy sem jött vissza, mintha lábatlanok volnának? [a vadrén állomány] nem bírna vissza jönni? [gúnyosan mondja:] Sokkal okosabb kópék, hogy ne bírnák vad rénjeimet hátrahagyni. Tudtam azt, hogy nem ajándékoztam oda minden vadrénemet (v. egész vadrénállományomat). — Ime mégsem szívesen adta oda a gyermekeknek.

8. *Aktu poútn pīra.*

Stuorra krēwīem atnā. ʃaktara par tairiemienie. stālan ālekie poqtie jīh tam krēwīem waltī (v. waltije v. waltijejji) ih tairije neitām. tļje poúte hohčela, attā ʃaktera kuhkiem hajepāna, tāll'ā rājā nō'romus alekiem, kakā lukñonit hohčī': jū sonn štālā wuēlktī. tāllīā nō'romus ālekie lukñāna, stālan kuotiem seākčā, tāll'ā wuēinā krēwīām luobahkšn; tļje seākčā čāčū-kaltīn peālešn, tļje wuēinā oappopq poqtā čāčien mietie, tļje jājjetā oappopon wote, tāllīā oappopq wuēinije, attā wiđllopq, tļje jeahtā, kakā kuēihtitit, ullus štālā wuēinīh. mān tļje sorrna oappapāsan, satnā kuhkiām hohčemq, annān kaunā, satna čārrāka čuhkteče. tāll'ā oappopq koqtan wuēlčēkā ih kałakā kruotom koqjwīh (koqjwīh). štālā wuēštīmene vējārn peārākā, tļje neitā kojovā peārākā' kārān ih tļje kałakā liūmum nuōrīh; tāll'ā eānkaqn piđštele koun-arnan. tļje jeahtā štālose, satna čēūhtā kaltejāsan ih tah peārākā' škū'lih. kaltejāsan poqtā wiđllopun koqikā, tļje koāsstā wiđllopm tāistie vējārn pearakīste ih tāll'ā rājā wiđllopm hāimota, kałakā tāi nūppiāi kučkīen wiđlloi mietie ih prōuwuj (prōuwīh) stālam āmieļuešī'.

tälliä huitskapp lukñona häimota sārnenä, atta štālā wuélk-tama krēwiew ih ogppopm. tälliä pōnte rājā tūⁿā ičse kułomq ałekiä ih tällü bihkomta, kuktie kalēkies tuoimiätit: akta kalakā poqššā-raikiem kuđihtü, nüppie kalakā oksom kuđihtü, koqlāmata kalakā šnurraq' tołowotit ih jājjekā kalēkies tahkā puotü, alies štālā wuēptest', kalēkies kuđihtü, kussiä lies ogrājättemq.

tälliä pōntn kołoma alekie' lokñon' štālan' koqika, kalēkies krēwiew poqštata waltü. tļje akta poqšša nalmesn kuđihtie, nüppie oksn, kołomata luobahkšn šnorra' tołowotä. tļje štālā koulä: «mainie tah šnurra' liés štūpōmaminiē?» tļje seihkie ičse pogrāsems^e ałekiem, kakä čüöčēlit, ołokse warjašit, mainie tah šnurraq' pghhā' lies štiep-mami^en^e. tälliä tihte kihčie: «kōkkā kalakam poqškietit?» — «čžām poqšket' oks-raikiem». tļje hojēt (hujit) poqšketie oks-raikiem. tļje pōntn pogrāsems ałekie lije oksom kuđihtemi^en^e. tļje tihte toqšteta, štālan ałekiem piässte (v. piäseste). tļje štālā kauatā, atte šnurra' lies hannä štiep-mamieniē. «maitie tihte pajaktaijja lea tarejamieniē? ije hiäviä' tah kannä šnurra' viätelijit!» — tälliä rājā kaskqlums ałekiem kalakā ołokse poqškietit ih viätelijit tah šnurruh (v. täitie šnurruite). tällä tihte kihčie: «kukkā kalakam poqškietit?» — «čžem poqšket' kaska-kuotien paktā». — tļje pōntn kaskqlums ałekie ai puēktietammā kaska-koqtā. tällä tihta tamma jēs toqštata ih piüstā jih ai lukñona, šnurra' tołowota. tällü viht štālā jühtā: «maitie tuh kuēkte pajaktaijja tarejamieniē? eäh hiäviä' tah kannä šnurruite viätelijit!» — tällü rājā nüōramus ałekiem ai puqškietit ołokse ih viätelijit tah šnurra'. tällü tihte jis kihčie: «kukkā kalakam tällü poqškietit?» — «čžem poqšket' poqššā-raikiem». — tļje pōntn nō^oremus ałekie lije takkā jēs kuđihtemieniē (v. -mine), tälliä tihte tamm jēs piästā. tällü viht štālā hołousattā, maitie tah sū kołomq ałekie' tarejamieniē. «eäh pajaktaijja' hiäviä' tah kqn šnurraq' viätelijit! čidhtam monnä jejjēčē čüöčēlit, warjašit, maitie lies tarejamieniē». män tļje hannä supcstallā: «kukka kalakam tälliä poqškietit? emmom poqšket' poqššā-raikiem». tällü pōntn nō^oremus ałekie takkā jēs kuđihtemieniē, tällü tihte štālam jēs piäsiästije. tällü krēwiew ijjiečse waltiejjijn poqštata jih ogppopm ai meatan.

Egy gazdáról.

Nagy rénszarvas nyája van. Csak a leány őrizi (van őrizőben). Az őriásnak a fia jön s elveszi a nyáját és a legeltető leányt. Ekkor a gazda aggódik, hogy a leány sokáig oda marad, s elküldi legfiatalabb fiát, menjen el keresni; már valószínűleg az őriás ragadta (vitte, vezette) el. Ekkor a legfiatalabb fiú elindul, megvigyázza (szemmel tartja) az őriás házát, hát látja a rénnnyáját a réndombon*); aztán leleskedik a vízforrás mellett; hát látja, huga jön vizért. Ekkor mutatkozott (megjelent) a huga előtt, s látta huga, hogy ez a bátyja s mondja, vigyázzon (óvakodjék), hogy az őriás meg ne lássa. Hanem [a legény] azt mondja a hugának, sokáig kereste, míg megtalálta, ő nagyon éhes. Ekkor a huga haza megy, hogy majd a fazékból kimer [valamit] (tkp. a fazekat meri). Az őriás [épen] vadhúst főzött, hát a leány kimeri a húst egy edénybe, hogy majd a levest leszűri. Ekkor véletlenül (készarva?) a tűzhelyre (tkp. hamutűzhelyre) ereszti (ejti) [a húst]. Hát azt mondja az őriásnak, neki a forráshoz kell mennie és a húst (tkp. húsokat) a hamutól megtisztítani. A forráshoz jön a testvérjéhez, a bátyját megvendégeli a vadhúsból s aztán hazaküldi testvérjét menjen el a másik két bátyjáért és kísértsék meg az őriást agyonütni.

Csakugyan haza indul, megmondani, hogy az őriás vitte (hajtott) el a rénnnyáját és hugukat. Hát a gazda elküldi mind a három fiút és oktatja őket, hogyan cselekedjenek. Az egyik a sátor hátsó részének a (*poqšša*-nak) nyílását tartsa szemmel, a másik az ajtót vigyázza, a harmadik, a másodéves rénbikaborjüket hajszolja és éjjel jöjjenek oda, hogy az őriás észre ne vegye és vigyázzák meg mikor elaludtak.

A gazda három fia elindult az őriáshoz, hogy a rénnnyáját visszavegyék. Hát az egyik a *poqššua* szájánál leleskedik, a másik az ajtóban, a harmadik a réndombon a másodéves rénbikabornyukat kergeti (zavarja). Az őriás meghallja: «miért zajognak (nyugtalan-kodnak) a borjuk?» Hát megparancsolta a legidősebb fiának, keljen föl, nézzen ki: miért nyugtalan-kodnak (zajognak) azok a rossz borjuk. Ekkor kérdezte: «merre lépjek ki?» — «Kiléphetsz az ajtónyíláson.» Hát csakugyan kilépett az ajtónyíláson. Ezalatt (tkp. ekkor,

*) Bekerített hely, hová a rénszarvasokat fejs vagy folszerszámolás végett be szokták terelni.

hát) a gazdának legidősebb fia szemmel tartotta az ajtót. Ez fogadja, az óriás fiát megöli. Az óriás hallja, hogy a rénborjuk még nyugtalankodnak. «Mit csinál az a szaros? ném bírja a borjukat sem megkötozni!» — Aztán megparansolja a középső fiúnak, hogy menjen ki és kösse meg a borjukat. Ez [is] kérdezte: «merre menjek (lépjek) ki?» «Kiléphetsz a középső sátron (t. i. a sátor középső részén levő nyíláson) keresztül.» [Ezalatt] a gazdának a középső fia szintén elérte a középső sátrat (középső nyilást). Ez is fogadja azt és megöli s szintén elindul, a borjukat hajszolja. Ekkor ismét mondja az óriás: »mit csinál az a két szaros? nem bírják a borjukat sem megkötozni!» — Hát megparansolja a legifjabb fiúnak, hogy szintén menjen ki és kösse meg a borjukat. Ez is kérdezi «merre lépjek hát ki?» «Kiléphetsz a *poqšša*-nyíláson.» Hát a gazdának legifjabb fia szintén ott leskelődött és ezt is megölte. Ekkor az óriás megjed (aggódik, töprenkedik), mit csinál a három fia. «Nem bírják a szarosok a borjukat sem megkötozni. Nekem magamnak kell fölkelnem, néznem, mit csinálnak. Hanem hát még beszélgetett [magában]: «merre lépjek ki most? Kiléphetek a *poqšša* nyíláson.» Ekkor a gazdának legfiatalabb fia még ott vigyázott, és az óriást is megölte. Aztán visszavették a nyájukat és hugukat is vele (együtt).

9. Askfėjjesä ih poántan pejjera.

Askfėjjesä mealä, atte rujukka (v. räjjekä) poántä tann piäjjen kalakä poqtä' wueji' tann käinan paktä, tälliä Askfėjjesä čāñä süghkan (v. wuässan) sejjesa eh tällä leä hojjemienie, satnom sijjetie' kanakana kröñih ih i' lie' sū' tüptema oqjjä kannä. poántä tamm koqłuje, tälliä tihte mačdełustug sū' tällä oqjjä tanna sejjenie. Askfėjjesä jeáhtä: «vijjim; tällä tatnä čāñ' tann wuässn sejjesa». tälliä hujtskqo poántä čāñä tann wuässn sejjesa, tälliä Askfėjjesa karrašta wuässom kurrävijänie ih tälliä lektie tamm poántam tann wuässn sejjesa. čičhta škóqrrie wuässa tihte jés, tälliä poántä mossksšistiäji tann wuässn sejjesa, tällä Askfėjjesä waltiäji tann poántan jidliäm ih lassiem eh tällä lukñona ejjěcsä hosspoqntan koqjakä. tihte jés kihčije: «kuštie tatnä tomm jěñum rejjekam kaunqmq?» Askfėjjesä švōrua: «ō, mannä jaurien pqtñešte». husspoqntapq kihčije: «takka

viäliä ai täppenä?» — *jēno viäliü kounesije tühtiä tähtiä slājište*.
husspoqntā kihčije: «*kuktemslikkä tatnä tahkā puēktietih?*» Ask-
fijesü švōruq, satnä čāñajij strājji-siähkann šējjesa ih tälliü kohčaji
aktom, kaļakā satnom lučjjetī' (v. luójitī') tan jēña-prüitnijen šējjesä;
tälliü satnä wuōjaji (v. wogjaji) jaurien patnan. «ih stuorra akšam
utnivejējijim ai tann^a ejjičen sidhkan šēsniä. jaurien pqtnestä kauni-
jijjim tū^ana taitie, majitie atnam». — *poantā kihčije*: «*noq tle*
(= tälliü) jiidliem ai täppelte kaunējih?» — *Askfējesa švōruq*: «*jā,*
jiänüp jiidlie' lījijn ai täppene, män iččēm mqnnä waltie' kannä
mājra (v. jēnūpm), än behōvujim». — *poantā kihčijä*: «*koqtem*
tälliü päjjese puäktieti'?» — *Asskfējjesa švōrua, satnä vuojäjäjji kus-*
siä kattan. poqntq kihčije: «*kuktem tälliü jiidnan nälliü jess puäk-*
tieti'?» — «*mannä täinä äjjičen akšenü plūčhkijijim (v. raikemdim)*
jiänūm.»

tälliü poantā jiidhtä, satna kalaka ai tahka. poantā lukñona
štuorra strājji-siähkanne ih jauran raikiem čūčhpä ih tälliü švattä
aktem, mie (v. meä) kakā satnum lučjjetī' tann pratnan. tije poantä
wōajajij ih eččiji viäliü päjjese poatie. Askfējjesa ejječe poantana
šuttijējji.

Asskfējjesáról és a gazdáról.

Askfejjesa tudja, hogy gazdag ember fog azon a napon ko-
 csin (tkp. hajtva) jönni az úton. Hát Askfejjesa bebujik egy zsákba
 és jajgatott, hogy őt királynak akarják koronázni s neki nincs
 olyan feje. Az ember hallotta ezt, és fogadkozik (igéri, beleegye-
 zik), hogy ő neki van feje e helyre. Askfejjesa mondja: «meglehet;
 hát bujj bele ebbe a zsákba.» Az ember csakugyan belebujik a
 zsákba, Askfejjesa pedig beköti a zsákot egy zsinorral és aztán ott
 hagyta az embert a zsákban. Vastag bórzsák volt ez pedig, hát az
 ember megfulladt a zsákban. Ekkor Askfejjesa elvette ennek az
 embernek a lovát és terhét (szállítmányát, rakományát) és aztán
 elindult a maga gazdájához. Ez pedig kérdezte: «hol (tkp. honnan)
 találtad te azt a sok gazdagságot?» Askfejjesa feleli: «oh én a tő
 fenekén (tkp. fenekéből).» A gazda kérdezte: «vajjon van-e még
 ott?» — «Sok mindenféle találkozik még (tkp. találtatik abból-
 ebből a nemből).» A gazda kérdezte: «mi módon jutottál te oda?»

Askfejjesa feleli: ő egy szalmazsákba bujt bele és aztán megparancsolta valakinek, hogy ereszsze a jeges kútba; aztán lemerült a tónak a fenekére. «És nagy fejszém is volt a zsákomban. A tó fenekén találtam mindezt, a mim van.» — A gazda kérdezte: «no, hát a lovat is ott találtad?» — Askfejjesa feleli: «igen, több ló is volt ott, de nem vettem többet, mint a mennyire szükségem volt.» — A gazda kérdezte: «hogyan kerültél föl?» — Askfejjesa feleli: a lóval egész a partig hajtott. A gazda kérdezte: «hogyan jutottál hát ismét a jégre?» — «Én avval az én fejszém-mel kivágtam (kilyukasztottam) a jéget.»

Ekkor a gazda mondja, ő is el fog oda [menni]. A gazda elindul egy nagy szalmazsákkal és a tóba léket vág és aztán megkér valakit, a ki őt a kutba fogja bocsátani (v. bocsássa). Hát a gazda lemerült és nem jött megint föl. Askfejjesa maga gazdájává lett.

10. *Akta satnâies sârniä Asskfejjesa konna Routakann pejjera.*

Routaka lijje aktu pejjen muorra čuohpomânie, tlje Asskfejjesa poqtâ, tlje wuđinije Routakam rogr^shka mattakešnie, tlje lea virrtiemânie. tlje Asskfejjesa theankata, kakkâ taħkâ Rû^utakum nülliähtit. Asskfejjesa mealâ, štâlâ âliekaļom atnâ, tlje oššota, kaļakâ štâloste nülliähtit âliekaļom. Asskfejjesa luätatâ poqččas ih nâkâ Rû^utakann léptiä nüälân ih spehkije Rû^utakan pehtsta (v. čammošt) eh tilliä källestelantse ih čörro kōh uhče mănâ. Rû^utoka kü^ulujje, atte mănâ čörro; kaļakâ wârjêšejet. tlje wuđnâ, sū pehtsta mănâ reakätammâ. tällâ wârjêše, kuktâms mănâ tate, tlje wuđinije, atte pähče-mănâ. tlje jâjjetâ, täjjepeje ih kuéttâ kōatan ih štâlase muu-woltâ, satna pähče-mănam fihkemä. Măn ijje štâlâ ūpare jähkie': «kokkâmehk, tū kō^utâ (v. kârve) pehtsta kaļakâ čüinâ pähče-mănâ reakätejjetn!» Măn Rû^utakâ jeahtâ, satnâ patt tamm^utâ, kuh sū čammošte kahčelie. tälliä štâlâ aje čüihtom jahki'. tlje Asskfejjesa kuh mănâ čörö ih lajeksâ: «âliekaļpp! âliekaļpp!» tälliä Rû^utaka jeahtâ štâlase, kaļakâ âliekaļom lō^onih tükâriniä. Ijje štâlâ mąje šejet kannâ, măn Routaka aje parra čärraka nasskâ: «čëäht' patt ejjjet aktu allakan lō^onih, oktiä vijje (v. vi) šüawot orra.» — štâlâ

hujitskapp lō^onuq āliekallqpm. Asskfějjesa stō^okatā āliekallqpmq ih ai poqštata wattā, tlje stālā wuāinā, att trouken uhče sauātā, tāllīā nūppiān aikiān ajje lō^onuq. tāllīā Askfějjesa nākala ih rāpmā tāiniā štālan ālākallapana. štālā wuāptšte, tāll'e moqrrāteawā, tlje Rōuta-
kasan jeahtā: «tatnā kampl nūokka nūllāt' tamm jēs āliäkallqpm wotti' tanne pearākāsan; f^uērāh tāllīā, toal^ovā' ih puāktiā' āliäkq-
lqpm mūā poqštete!» — mān Askfějjesa wuēlqkqm jū kahkse keik-
tien koļoman poqriās kamman pakta. wuāss kamman koajakā poatā, tāll'ū tessū sorrnā, atte satnā pāhkenemien'e štālā konn Rū^utekeštie. tlje tihte kamma wattā nēcčālom ih rājā: armiū haulā, piäkka šauwā (frarrā), tāllīā kalakā tamm nēcčālom hajekih poqštata, ih ijje kak' minniā poqštata wārjašit, tāllīā kalakā stuorra kūasa-
čūvulka sāttij, mann pijjeln ijje kqk' stālā jell (jill) Rū^utaka hiāvi' pō^oti'. tāllīā Asskfějjesa poatā nūppiēn puories kamman koajakā, tāll'ū tissū jēs sorrnā atte satnā pāhkanemien'e Rōutekistie. tāllīā tihte poqriās kam-
mā wattā flēntom ih jeahtā: armiū kaulā, piäkka šauwā minneliēstie, tāllīā kalakā tamma flēntom hajeki' poqštete ih ējje kak' minniā poqštete wārjašejitn; kalakā jāhti': «šett', šett' p^uaktie!» tāllīā kalakā stuorra paktie sātti', mam ijje kalak' štālā jill Rū^utaka hiāvi' pijjāln söllōštit. — tāllīā Askfějjesa wuēlekā ih poatā koļmatn poqriās kamman kojakā, tāllīā tessū jēs sorrnā, atte satnā pāhkanēmienie štālā konnā Rōutekistie. tāllīā tihte jēs wattā kassqmm ih jāhtā: armiū kaulā, piäkka šauwā minneliēstie, tāllīā kalakā tamm kasskum hajeki' poqštete ih ijje kak' minnie poqš-
tete wārjašejet, ih tāllīā kalakā jāhti': «šett', šett' stuorra tallā, mann pijjāln ijje kqk' štālā jell Ruutaka hiāvi' puāktietit!»

tlje Rōutaka torōjoma piāssiā-soajā' ih lukñona hāliāhtit Ask-
fějjesom toalovuj. Askfějjesa kaulā, piäkka leā souwomienie minne-
liēstie, tāllīā Askfějjesa sāttije tamm ējjeēse nēcčālom, mam tāhtiā pō^oriās kammošte fihkiijji, tāllīā stuorra kūasa-čūvulka sāttā (suttin), ohtie Rōutaka čeahā karevih. tāllīā viht Askfějjesa vittnije valowih (walowih) kahkese. tāllīā viht kaulā piäkka šauwā minneliēstie, tāll'ū sāttije tamm flēntom, mam tāhtiā nūppetā pō^oriās kammoštā fihkiijji ih jeahtā: «šett', šett' stuorra p^uaktie!» — tāll'ū hujitskapp stuorra paktie sāttā, ohtie Rū^utaka čeahā karevih. tāllīā jū viht

Asskféjjesa vittnije valowij (valovuj) kakkse, män tall'ä viht kausalä, päkka leä barr šouwamienie miñnelištie, talliä sättiije tamm kasskqmm ih jiahtä: «šett', šett' štuorra tallä!» hujitskap šattä štuorra tallä. män eččeje tištie Rqutaka viäliä ebele karevih kannä, talliä hälete pijjeln tamm štuorra tallom. talliä tah piässiä-soajä' kaparak', oktiä Rū^utaka kahčä tann tallose ih puälele, ih Asskféjjesa wuälekä ejjičese käinam ih šattä štuorra viräs (v. vëiras) alamänä.

Igaz történet Asskfijjesáról és Ruutakáról.

Ruutaka egy napon fát vágott, hát Asskfijjesa jön, látta Ruutakát egy kiszáradt fenyő tövében, a mint vágta. Assk. gondolja, oda fog [menni] Ruutakát bolonddá tenni (megesalni). A. tudja, az óriásnak van *äliekalopá*-ja *), hát gondolja, majd kicsalja az óriástól az *äliekalopát*. A. meztelenre vetkőzik s R. ruhája alá lopózik és rávág R. szeméremtestére s lefekszik a földre és sír mint kis gyermek. R. meghallotta, hogy gyermek sír; [arra fordul hogy] majd megnézi. Hát látja, hogy belőle gyermek született. Aztán nézi, milyen gyermek ez, hát látta, hogy fiúgyermek. Ekkor megőrül, fogta és haza viszi és az óriásnak dicsekszik, [hogy] ő fiú gyermeket kapott. De nem igen hiszi az óriás: «ringyó, majd bizony belőled fog fiúgyermek születni!» De R. mondja, ő bizony érezte (tkp. érzi), midőn belőle kiesett. Erre az óriásnak is el kellett hinnie.— Hát A. mint gyermek sír és fölkiált; *äliekalopa! äliekalopa!* Ekkor R. mondja az óriásnak, kölcsönözze az *äliekalopát* játékszernek. Az óriás ugyan nem akarja, de R. meg csak erősen unszolja: «oda kell bizony a te egyetlen fiadnak kölcsönöznöd, hogy talán [majd] csendes lesz». — Az óriás csakugyan oda kölcsönzi az *äliekalopát*. A. játszik az *äliekalopával* és ismét visszaadja; akkor az óriás látja, hogy hűséges a kis szegényke és máskor is odakölcsönzi. Most A. ellopja és elszökik az óriás *äliekalopájával*. Az óriás észreveszi, megharagszik és R.-nak modja: «te vén emse disznó bolondítottál el, [hogy] az *äliekalopát* is odaadjam annak az ördögösnek (hunczutnak); menj most, üldözd és

*) A lapp szolga magyarázata szerint valami csodálatos vivőeszköz, melyen az óriás az elejtett vadat szokta a vadászatról haza hozni (drag-dokka, ett slags trollverk; han hade det för att indraga sig villebräd).

hozd vissza aliekalopámat!» — Azonban A. már messze elment két három vén asszony mellett. Az első asszonyhoz jön, s ennek mondja, hogy ő az óriás és R. elöl szökik (van szökőben, menekülőben). Hát ez az asszony ad [neki] fenyőlevet (gyantát) és parancsolja: ha hallja, szél zúg (süvölt), akkor dobja hátra a gyantát és ne tekintsen hátra, majd nagy fenyőhegyhát támad, melyen át nem bír majd az óriás vagy R. jutni. Aztán A. a második öreg asszonyhoz jön és ennek is elmondja, hogy ő R.-tól (elöl) szökik. Hát az öreg asszony kovakövet ad [neki] és mondja: ha hallja, szél süvölt mögötte, vesse a kovát hátra és ne nézzen vissza; mondja: «légy, légy sziklá[vá]!» és nagy szikla fog lenni, melyet nem bír majd az óriás vagy R. átugorni. — Aztán A. elmegy és a harmadik öreg asszonyhoz jön és ennek is elmondja, hogy ő az óriás és R. elöl szökik. Ekkor ez meg csiholó aczélt ad [neki] és mondja: ha hallja, szél zúg mögötte, akkor vesse hátra a csiholó aczélt és ne nézzen vissza és mondja: «légy, légy nagy tűz, a melyen át nem fog az óriás vagy R. átjutni birni.»

Hát R. nyirfakéreg-szárnyakat csinált és elrepül (tkp. elindul repülni) Asskfijjesát üldözni. A. hallja, a szél süvölt mögötte, hát elhajtotta a fenyőlevét, (gyantáját) melyet az öreg asszonytól kapott és nagy fenyő (fenyves) hegyhát támadt, úgy hogy R.-nak meg kellett (tkp. kell) kerülni. Most A. ismét messze bírt jutni. Aztán megint hallja, a szél süvölt mögötte, hát elhajtotta a kovát, melyet a második öreg asszonytól kapott és mondja: «légy, légy nagy szikla!» — Hát csakugyan nagy szikla (hegy) támad, úgy hogy R.-nak meg kell kerülnie. Ezalatt már ismét messze bírt A. jutni. Azonban most megint hallja, a szél csak zúg mögötte, ekkor eldobta a csiholó aczélt és mondja: «légy, légy nagy tűz!» — Csakugyan nagy tűz támad, de többé nem bírta R. megint megkerülni sem, hát átrepül a nagy tűzön. Ekkor a nyirfakéreg-szárnyak összezsugorodnak, úgy hogy R. beleesik a tűzbe és elég. A. pedig elmegy a maga útjának és nagy vadász emberré lesz.

11. *Täi puolečen sārnie akti alamuče-täuwojen
pīra.*

*täje puelij akte nidäta, mī mänām reaktä. tälliä kalakä kristi'.
tällä leä f"älätemenä fatter kü"lahtälemen. i nann fatter fihk'. tlje*

waččemīnie čearāminä, tlje tiärovose aktām ałamam. tihte kihčije: «mainiä leä' čearāmienie?» — «monna kalkom (v. kum) mänām kristi', män im nan fatter fihk'.» — tihte ałamā jehta: «ijäm monnom fatteriniä si't'?» — «oajä; makkāračče ałamā tatnä?» — ałamā švōrua: «mannä (satnä) jipmäle.» — «al'e, im kuh tälliä. tatnä tann ūreaktas ałamā, mū^wotem tarājā' tann rujjukyka, mū^wotem tann veassas, mū^wotem ałovās hägllgseje, mū^wotem tann škeärmä (v. škeärmahkā).» — näitä waččije ičese käinam ih viht fattär kū^wlahtallä, män i nann fattär fihk'. tälliä leä viht čearāminie, tlje tiärovose nüppiēm ałamam. tihte kihčije: «mainiä leä' čearāmienie?» — «ij satna nan fatter fihk'.» — «éjäm mannom», ałamā jehta, «fatteriniä si't'?» — «oajä; män sarrno', makkāračče ałamā leä' totnä?» — ałamā svōruq: «monnä leäm piärakala.» — al'eh, im tlje tatnum fatteriniä ši't'; tatnä ałovas ūreaktas ałamā, mo^ttiēm ałamam tatnä teär'.» — näjtä wuđlkä ičese käinam ih māje prōwq fatter kū^wlahtallä, män ij nan fatter fihk'. tälliä koalmatam ałamam tiärovose. tihte kihčije: «mainiä leä' ałovas huinies?» — näitä svōruq, satnä kalakā mänām kristi', «män im nan fatter fihk'». — ałamā jehta: «ijäm mannum fatteriniä si't'?» — «oajä; makkāračče (v. -račče) ałamā leä' tatnä?» — ałamā švōruq, satnä leä jēmekq. tlje fatteriniä sejjētä. «tatnä ałovas riäktas, tatnä seämmä käinām wattä' ih s'ämmä toamā wattä' tū^wnesitie kaikšitie, rujjukyka jell veassas, tälliä seämmä warpiēm wattä'.»

jēmekä leä hujitskq fatteriniä čuoččemq. tälliä jēmekq jehta; ij sū^w hannä nākän fattera-koawā tālie wotti'. «män kussiä krēstal'ikiä stüora šattä, tälliä kalakum lierahtit štiwenlikkā, otkie ejičsessiä laipiäm tiännese k'ehpslikkā.» — tälliä hujitskq jēmakan kossqng stüorra šattä, tle tiärovosa kristāhciem. tälliä tihte jehta: «pō'tie' kriste-pärnemq, manngm hulek'; monng kalakom lierahtit, kuktie kalak' tūuwih fiäilie qłgmuč'.» — tälliä pärnie maččeloštug, attä kalakā hulekih. jēmeka jehta: «tällāh kak' hulekih.» — tuhte hujitskq hulekie. käinān nälniä tälliä bihkomta, kuktie kalakā fiäiliä alamoč' tūuwih: «armiä wuäinā', satnä (mannä) jëlkiä lu^winiä, tälliä kalak' täitie tūuwī', kietij kuimie tqmqtit, tälliä kalekies jeallā-

jejjét. män armia mannä oajjan luiniä, tälliä ih kak' pö^oranasti, kannä (ih kak' minniä püöränasti'), ih tajjetiä nahks' kannä.» tälliä jö^okodeaponk. tälliä jēmeken kossona lukñonä talläh aktⁿ fiäiliä alaman kojakä ih kalakä pröuwih, mah heivä täuwih. poatä fiäiliä alaman koajakä, tlje wuđinā koffārapp, jēlkie lu^winiä čoaččamienie, tälliä kiät' peajä tann alamosä (v. -se), tälliä hujitskapp alama jeälliže tahtiä minñete. tälliä jēmaken kossona täuwä eähkeba mamm jess fidülete.

aktn aikien kräiven taktara fiäiliän, tällä tann jess koajakä vēččijē. jēmeken kossona poatä tahkā, tlje wuđinā, koffārappa oajjan luinie, tälliä järekte tallā poastete. kräivese jeahtä, ijje satna tamm māhtie' täuwi'. kräivq fālā ēnum petnikom, män ijje, sejjit' kann. kräivä fālā tann moattele aimam stüorra p'ätnekom tälliä miññec keačän čajaku^wq. tälliä waččā tann fiäiliän näitan koajakä eh wärjisä koffārapon wueštie; funärije, kuktie kalakä hievi' tamm^a jess täuwi'. tälliä theankata, kalakä pröuwi' seänkam jaräkelit. tälliä hujitskopp jarakala, tlje koffārappa pāčā čoaččemen tann ičse säjjän, näiton jēlkie' hujit jēmekqn koajakä. tälliä jēmeka waččije, toqries čälemiēne warješä kussönoppun koqikā ih jeahtä: «ih kak täštiä nüpp tämetiä toamietejjeti'.» tlje māje toqivahti: «al'eh, imm^a kalak' täštiä jeäč aikien.»

tälliä kanakan oqivā taktara jess fiäilien šattā, tlje kanakä sehtije, kalekies vēčči' tamm kaulahka alamače-täuwojim. tällä hujitskapp vēččije'. tälliä jēmeken kossona puekt'ä prinsessan kojakä, tlje wuđinā, koffārappa čoaččamienie oajjan luinie, tlje jeahtä, ij tēssä satna nqhks' kännā. män kanakä fālā tann jēñom petnekom, män iēmeken kossona parr^a säjjekä. män kanakä fālā tann moattäl' aimam, kussekä miññemušt čajekowa. tälliä viht jarakala n'äiton seankam, uktiä koffārappa jilkiäi koajaka šattā. tälliä koffārappa waččije ih toqries čälemiēne wärjese kussönoppun kojakä ih nurrhta: «ih kak' teštiä nüpp nümetiä toamiätüt, tälliä kalak' ejjičä fihkih.» — kussönopa toqivohtä: all'e' imm^a kak'.»

jeäč aikien tälliä kanakan püörömus toarā-niära fiäilien šattā. tälliä kanakä pällā aļovas čarraka, ulļos tihte jämieh. tälliä viht tamm ejjičese lantn kaulahka alamuče-täuwojim vēččije'. tlje tihte poatä ih wuđinā, koffārappa oajjan luiniä. tälliä jeahtä, ij satnä

tamm táuwah kannā. kanakā parr čarraka, kalakā táuwi', «im monna ōkt' kannā, man jēnum wqtam.» — alamučē-táuwoje para čarraka néjjéhkata ih séjjetā waččajjit, mán ūj kanakā pājih kannā, fālā tann moattelē aiman stuorra maksū'm ik togjvohta ūjjiese tšk-tarum. alamučē-táuwoje jeahtā: «mah leā-ho kanakālaččen taktara tánniä räresn?» — prinsessā kaulā tamm, tihte ai maččeloštug; satno kalakā éjjiese waímoste utiéh, oktie para áhčičiän oqivā toarāniärom táuwā. tálliä hujitskop glqmače-táuwoje téjjepije tamm fiälie jānerālen siānkam, jarrakkolā, oktie kristāhčepg jélkiäi koajakā šattā. tálliä hujitskop tihte oqjovā togrā-n'ärq j'älléje ih éjjiese hälsam vuístete fhkkije. kułumq vqhkā táhtiä hiäčstü tálliä kqngkā ičese togivohtásám éllije (illije) ih prū'rije éjjiese taktarom tánniä oqjavā alamučē-táuwqjéjñiä. — nüppien jéjñin maññan, sän leaponk vejjekolkuovuma, tálliä tann alamače-táuwujen kréstāhčie poatā ih jeahtā éjjiese kréstallakān, kalakā puotih, satnoq hulekih. tihte hujitskop čüöččele ijjičese oāreme-séjñiste ih kororotā fātōh ih hulekije. kristāhčepg wuđlktā aktu uhče kammarās ih tášniä ieñ liušü' pueliemienie. tallä alamučē-táuwoje kihčije kuffārqpñ, mannas'nie tah jeie liušü' pueliemienie. kuffārqpñ švōruā: «alamučē altorn autšte. tah liušie', mah čaraka pueliemienie, tah kalekies kuhkiem j'ellih; tah liušü', mah ahčije pueliemienie, tah kalekies varaka jāmih.» — tálliä kihčije kuffārqpñ: «kuelles tálliä mü jess liušü?» — tálliä kuffārqpñ vuéste, tje wuđinā, sū liušü jallan pueliemienie, tálliä jeahtā kuffārqpñ: «maštie ih nqsst'!» — kuffārqpñ jeahtā, ijji satnq nasst', «tatnq jihke tann ōleureke.» — tlā tamm kaulā, tálliä waččije poastata, éjjiese nüōra áhkam kaunātahtā ih čihkenā éjjiese seāñk'se (seānkse), ih tannohk nálniä jāmā.

Hájdankori mese egy orvosról (tkp. embergyógyítóról).

Hajdanában [votl] egy leány, a ki gyermekét szül. Meg akarja keresztelni. Ment komát fogadni és nem kap komát. Hát megy sírva es előtálál egy embert. Ez kérdezi: «mért sírsz?» — «Én gyermekét akarok keresztelni, de nem kapok komát.» — Az ember mondja: «nem akarnál engemet komának?» — «Oh, igen. Miféle ember [vagy] te?» Az ember feleli: «én (ő) az isten [va-

gyok]» — Nem, ilyent nem [akarok] (tkp. nem én, mint most). Te nagyon igazságtalan ember vagy, némelyiket nagyon gazdaggá tész, némelyiket nagyon szegénynyé, némelyiket nagyon egészségesse, némelyiket nagyon beteggé.» — A leány útjának ment és ismét fogad komát, de nem kap komát. Ekkor ismét sirdogált, hát előtalál egy másik embert. Ez kérdezi: «mért sírsz?» Ő nem kap komát.» — «Nem akarnál engemet», mondja az ember, «komának?» — «Oh, igen; hanem mondd meg, miféle ember vagy te?» — Az ember feleli: «Én vagyok az ördög». — «Nem, nem akarlak akkor téged komának: te nagyon igazságtalan ember vagy, sok embert megcsalsz te.» — A leány útjának megy és próbál ugyan komát fogadni de nem kap komát. Ekkor egy harmadik emberrel találkozik. Ez kérdezi: «mért vagy nagyon szomorú?» A leány feleli, ő gyermeket akar keresztelni, «de nem kapok komát.» — Az ember mondja: «nem akarnál engemet komának?» — «Oh, igen; de miféle ember vagy te?» — Az ember feleli: ő a halál. Hát komául akarja. «Te nagyon igazságos vagy. Te ugyan azon utat adsz és ugyan azon ítéletet adsz valamennyinek, [akár] gazdag akár szegény, ugyanazon veszedelmet (sorsot) adsz [neki].» A halál csakugyan komául állt. Ekkor a halál mondja: «nincs neki még most semmi keresztajándéka adni való, de mikor a keresztfia nagy lesz (megnő), akkor meg fogom szépen (jól) tánítani hogy magának könnyen megkeresse a kenyerét.» — Hát a halálnak keresztfia csakugyan megnőtt, és előtalálja a keresztapját. Hát ez mondja: «jőjj keresztfiam, kövess engemet; meg foglak tanítani, hogyan gyógyíts beteg embereket». — Ekkor a fiú megígéri, hogy követni fogja. A halál mondja: «tüstént kövess». Az csakugyan követte. Az úton ekkor tanítja, hogyan gyógyítsa meg a beteg embereket: «ha látod, ő (én) a lábnál [van (vagyok)] fogod azokat gyógyítani, a kezekkel tapintsd meg és föl fognak éledni (gyógyulni). De ha én a fejnél vagyok, akkor ne ajánlkozzál: ezeknek te nem használsz». Ekkor elváltak. Hát a halálnak keresztfia elindul azonnal egy beteg emberhez, hogy majd megpróbálja, vajjon meg bírja-e gyógyítani. Oda jön a beteg emberhez, hát látja, a keresztapa a lábaknál áll; ekkor a kezét ráteszi az emberre, s az ember ezután csakugyan meggyógyult. Arra a halálnak keresztfia meggyógyít bármilyen betegeket is.

Egyszer egy grófnak a leánya volt beteg, és ehhez is elhozták.

A halálnak keresztfia odajön, hát látja a keresztapa a feje mellett van s azonnal visszafordúl. A grófnak mondja, ő ezt nem tudja meggyógyítani. A gróf sok pénzt ígér, de nem akar. A gróf oly rendkívül sok nagy pénzt ígér, hát végre engedett (megtántorodott, elcsábult). Oda megy a beteg leányhoz és a keresztapja felé néz: gondolkodott, hogyan fogja ezt is meggyógyítani birni. Hát gondolja, majd megpróbálja az ágyat megfordítani. Csakugyan megfordítja, s a keresztapa ott marad állva a maga helyén, a lánynak a lábai pedig (valóban) a halálhoz [vannak fordítva]. Ekkor a halál elment. Görbe szemmel néz a keresztfiára (tkp. -hoz) és mondja: «ne csinálj ezentúl máskor ilyent.» — Hát ugyancsak igéri: «nem, ezentúl máskor nem fogok.»

Aztán a királynak a legidősebb (tkp. fő) leánya szintén beteg lesz és a király megparancsolta, hozzák el azt a híres embergyógyítót. Hát csakugyan elhozzák. Ekkor a halálnak keresztfia eljut a királylányhoz és látja, keresztapja a fej mellett áll, és mondja, ennek ő nem használ semmit. De a király nagyon sok pénzt ígér, azonban a halálnak a keresztfia csak visszautasítja. A király azonban oly rendkívül sokat ígér, hogy (tkp. a míg) végtére eltántorodik. Ekkor ismét megfordítja az ágyat, úgy, hogy keresztapa a lábaihoz kerül (tkp. lesz). Erre a keresztapa ismét elmegy és görbe szemmel tekint a keresztfiára és megtiltja: «ezentúl máskor ne cselekedjél így [mert] akkor magad fogod megkapni (t. i. a halálos betegséget)». A keresztfiú igéri: «nem, nem fogok többé [igy cselekedni].»

Máskor aztán a királynak legjobb katonája (tkp. harcsembere) lesz beteg. Ekkor a király igen nagyon megijed, hogy ez meghal (tkp. meg ne haljon). Ismét elhozatta országának azt a híres orvosát. Hát ez jön és látja, a keresztapa a fejénél van. Ekkor mondja, ő ezt nem gyógyítja meg. A király csak erősen [unszolja], gyógyítsa meg: «nem nézek arra, mennyit adok.» — Az embergyógyító csak erősen visszautasítja és el akar menni, de a király nem engedi, olyan rendkívül nagy jutalmat kínál és oda igéri a maga leányát. Az orvos mondja: «vajjon a királyi leány ezen nézetten van-e?» — A király kisasszony hallja ezt, ez is beleegyezik; ő szívéből fogja szeretni (tkp. a maga szívéből fogja bírni), ha csak az atyjának fő katonáját meggyógyítja. Ekkor az csakugyan megfogta a beteg tábornoknak az ágyát, megfordítja, úgy

hogy a keresztatyja a lábához kerül. Hát az a fő katona csakugyan magához tér (föléled) és a maga egészségét visszakapja. Három héttel ezután a király az ígéretét teljesítette és összeeskette a leányát evvel a fő embergyógyítóval. A második éjjel aztán, miután megeskettettek, az orvosnak a keresztatyja jön és mondja keresztflának, jöjjön kövesse őt. Ez csakugyan főkel a fekvő helyéről és ráveszi a ruhákat és követte. A keresztatyja megy egy kis szobába és ott sok gyertya égett. Ekkor az orvos kérdezi a keresztatyját: «minek ég ez a sok gyertya?» A keresztatyja feleli: «az emberek koráért. Azon gyertyák, a melyek erősen égnek, azok sokáig fognak élni; azok a gyertyák, a melyek egy kicsit égnek, azok nemsokára meg fognak halni.» Hát kérdezi a keresztapját: «hol van az én gyertyám is?» A keresztatyja megmutatja, hát látja, az ő gyertyája alig ég, s mondja a keresztatyjának: »mért nem szaporítod?» A keresztatyja mondja, ő nem szaporítja, mivel te nagyon engedetlen vagy. — Hát ezt hallja, aztán visszament, fiatal feleségétől elbucuszik (tkp. fiatal feleségét bucsuztatja) és leül a maga ágyára és azonnal reá meghal.

12. *Kuõkte vejjerar alamai pejjera.*

Tah kuõkts heiltsteaponk sietarish'e. aktá täistiä tükks prauuhkã, nüppie ijje. tihte, mî tükks prauukã, tãse' poss' paratãe hãllai mietie tã'ne mãta-vuãssij nille. nüppiã, mij ije tükks prũ'k', tihte wišštiõi (wišštüõi) täistiä šliečã tükks-possistã, tãlliã funtãrije, kuktie kalakã puãktietit škãihktit tomma täistiä tükksistã. tãl'e seakã, kossã tuhtã nüppie ejječsã tükksöm peajã, tlje tam tükksöpossom tijepeje ih čãkã ejječse rauwosa ih atnã täšniã puolghkom eh tãlliã tējjepeje ih peajã siãmmã sajjan, kosse leã ijječse piejemq.

tuhtã nüppiã tējjepeje iječse tükksöpossom ih ñalman peaja. alamq šnorovvãq tann tükksse, mij rauwošn orroma, tējjepeje ñãlmište (ñãlmište), ih ai čalakata ih ai prõwvq, ñalman peajã, män ijje hievie' ñãlmešn utiñ kan. tãlliã hujitskapp lähketi takkã. män tlã tuhtã nüppiã jess hiãviã' nahkštit kannã fõaran tükksöm rauwose čãkã. tãlliã tihte, mî ijje tükks prũ'k', tihte timitie jess čeahatã prũ'ki', mann kuhkiãm jealã.

Két vadász emberről.

Ezek ketten hegyi majorban tartózkodtak. Az egyik közülök rágódohányt (bagódohányt) használ, a másik nem. Az, a ki rágódohányt használ a maga bagó darabjait odatette a deszkákra, a tarisznyájukra. A másik, a ki nem használt rágódohányt, az megundorodott azoktól a nedves bagódaraboktól, hát gondolkodott, hogyan bírja amaszt leszoktatni a dohányról. Meglesi, hová teszi a másik az ő bagóját, aztán fogta ezt a bagódarabot és az alfelébe dugja és ott tartja egy darab ideig és aztán fogta és ugyanazon helyre teszi, a hová a másik maga tette. — Az a másik fogta a maga bagódarabját és a szájába teszi. Az ember fanyar képet vág e bagódarabra, a melyik az alfelben volt, kivette a szájából és megint leköpi és meg-megpróbálja, szájába teszi, de nem bírja a szájában tartani. Ekkor csakugyan abban hagyta a dohányt. Hanem [aztán] meg az a másik, nem bírt addig aludni, míg [csak] bagódarabot nem dug az alfelébe. Hát ennek, a ki nem használ bagót [büntetésül] meg így kell a bagót használnia, a míg él.

13. *Aktn štuorra rejjekan pīra.*

Tihte aļovās pāhkares. tļe nūppien kuppān kujenānā lukētallā. tann mōrose tojevota, armie fihkije niļle kuotie (kuođi'), tāllā kalakā silpa tāliā kuimiā kapčedit jilkien pilkste kusseka oijjesa. tihte moorra tajevota, men tel'e sajetā, kalakā hannā kapčedit tālui kuimie ih tāllā iāhkedn jāmikāltn kalekepon rōkodit vihtie sājjan (v. sajetā: «kak' hannā kapčedit tālui kuimie!» ih tāllā lākčārijjin nūmetie, attā iāhkedn jāmikāltn stb.). tļe hujitskq rajjekā kapčētā mōrom solpa-tālij kuimie jilkien pilkste košsū' tū'nā oajjan čāhkse, ih tāllā horhkata moqrum, kalakā puoti' tann iekedn tann vihtie sājjan. moqra hujitskq tojāvqtq.

moqra wudkā pātņiki kuimie ih ičse fātā' kogrqvota kallā-pāsan ih kallapm rājā ŗāhkā, ŗann iāhkedn kalakā čeanādit sū' autste tann j'enum p'ātņikom. tļe hujitskop kallapa lukņona moqra bihkomta tamm vihtie[s] sijjem. tļe kallā tisse poatā, tļe juo rājjekā leā vuārtimienie. tļe rājjekā toqštate, jāhtā: «tļe truvun nū'sonejā tātņā, miļje ih ējjičēt pākiste wačđi'; wudānā tāllā stelli',

ih pāj' mannom ijjičen p'ätnekij autšte näkkij.» — räjjekā viđntā, atte ŧihte mō'ra, nuks barr^a kallopg kārqvaltahkšn ejjičse kuinan fātai šišne. — «wuđinā', wuđinā' (huđinā', huđinā'), moqrā warakā stället (v. štälli'), mąnna fihkem warakā ijjičen eārqtom (eäretejjam) tarejet.» — tuhte nüppie kuppq, mijje kuinqpqn fātai šėšnie, hujitskap kėllie ih tälliä näipiä, kalakā tälliä fihki' nėlle kuäč'i. räjjekā kuäčā nille ih pąnqkte, ejje nan raikiem tievet'. tlje tarhk kihčije: «takk il'ä' tū" näken čamma?» — tihte nüppie švōrua, ijje satnā niälah kąnn. «kuktomslikkü tū kallā tatnenä jiällā, mąnn ij näken čamma?» räjjekā moaratėewā ih waččije ih jehtā: «il'e' hannā mannā ičem jiälema (v. jiäleman) pijjāsn kaunqmq näken tėptema nū"senejjam, mąnn il'e' näken šličče. em mąm viälliä ejjičen pātņqk' nahkät' tüptema müsäts nū"senejjeta.»

C) Elbeszélések a lappok mindennapi életéből.

1.

Aktn aikien näljie tairih tariemienie. čūākie ih kervā koatama (v. tairiemienie čūākien ih kervā koataman). pieñ' šajalā'. piejjeka kalekü koatan wuājehtit, tlje pėjjeln aktam uhče pauonum wuejčhtājēt. tlje jēn štahkie' tānniū paunāsne, tlje krēwie parranā tū"na tājje štahkie mietie, ijjepuh kusse kennā puėktet' tai mijen šajjelas pieni kuimie. tälliä monna ih akta viäljie mąitajen, kálekien kabańum piäji'. tlje hujitskap nākien uhče čoromū (v. čoromum) ih skopmakum karreŧien tann čoromun säjapan. tälliä ŧihte čoroma hajeketa, nūllöče, män tlje kervülikkā karratamma, t'ljje skopmahka kahčela. tlje viäljie čoroma nākien, tlje nannāslikkā karratien čoromąn säjapan siámma lājin, kuktie tann autiepāsa. tlje ŧihte hajeketa, nūllüče, ih krēviem parakštahtā, tołovotā. tälliä wuéstak čogččan, fuérhketen, thühčen rüleka. tlje ŧihte čoroma krēviem paltā tästie stāhkā-mattekištie, tołovota čomp po čomp, kussegg poatā hajekon(-kąn) tunn mijen monnon kolmatn kamrātn palt. tlje tihte kervā (kerėvā) čälemie' atnā. nāmā tah iče čälemie' ih ai warjesā, men ijje hiewie' kannā wueńih, mē ŧihte krēviem tąłovotemienie. tälliä ai nāmā čar-

raka tah ičse šlaura čälemie', miññec (v. miññec) keačän tlje kihčije tamm n'äljetqm kamrätäm: «mah totna kannā wuainā', mē tihte piroksitie? takā škuonča tihte toľovotemienie? män wuöinuq alovas kqmčte čähps s'äjepie.» — tlje tihte n'äljete kamrata jeahtā: «tuh kuēkte pačč-ojjā' škupmakom karratama čormon säjapan, tlje tihte toľovote.» — män tle monnā', mah liemen čoaččämienie, fuör^sketemie-nie, armie krēwie hajekam'en'e čomp tüppelte-tappelte tann paunān nille, tällä thapa alovuktuövien, wuėjnien, tihte čoroma kakā wuölktit tamm mü krēwiem káutilāsan. täll'a moättā' ciehtijimen šikki', ih warredit para čarraka toľovodit tamm čorromom, vⁱ, kuktie fihkelien; män eččimen čorromum fihkh kqnnā. miññec keačän paltijimien tamm čorromom tuhka luks, tlje hällä krēwiem hiäviejijimien stēssar-dahti'. tällä öpara kallärü'ken, thüläräkon parrakhā tihte.

Egyszer négy őrző őrzött keményre fagyott hóban, rossz legelőn (jegeskérgű hó és rossz legelő [volt]). A kutyák elfáradnak. Nappal haza akarunk hajtani, egy kis domb fölött hajtani. Sok karós boglya [volt] azon a dombon, hát a nyáj elszéled mind azon boglyák mentében, sehogyan sem bírtuk tovább juttatni a mi fáradt kutyáinkkal. Ekkor nekem és még egynek eszünkbe jutott, ijesztőt fogunk csinálni. Hát csakugyan kiszemeltünk egy kis másodéves üszőt és egy köpönyeget kötöttünk az üszőnek a farkára. Az üsző ugrál, szökdel, de rosszul volt megkötve, hát leesik a köpönyeg. Ekkor még egy üszőt szemeltünk ki és erősen odakötöttük az üszőnek farkára ugyanazon módon, mint az előbbire. Hát ez ugrál, szökdel és a rénnyáját megijeszti, kergeti. Kezdetben állunk (ketten) nevetünk, mulatságosnak véljük. Az üsző a nyáját elijesztette a szénaboglyák mellől, kergeti csapatonként, míg futva a mi kettőnknek harmadik társa mellé jön (t. i. az üsző). Hát ennek rossz szemei vannak. Dörgöli a szemeit és csak nézi, de nem bírja meglátni, mi az [a mi] a nyáját kergeti. Ekkor megint erősen dörzsöli csipás szemeit, végtére kérdezte a negyedik pajtást: «vajjon te sem látod, mi az ördögöknek [való]? vajjon farkas az, a mi kergeti? de nagyon széles fekete farok látszik». Hát a negyedik pajtás mondja: «ez a két hunczut (tkp. kopaszfejű) köpönyeget kötött az üsző farkára és az kergeti». Hanem mi ketten, a kik ott álltunk, neveltünk, mikor a nyáj csapatonkint szaladt, onnen-innen a

dombra, elkezdünk megijedni; láttuk, az az üsző el fogja hajtani (tkp. vezetni) az én nyájamat a hegység legmagasabb részére. Hát a bundákat le kellett vetnünk és ugyancsak erősen szaladnunk, kergetni azt az üszőt, hogy talán megkapjuk, hanem nem kaptuk meg az üszőt. Végre elijesztettük az üszőt oda kelet felé, hogy a nyáját meg bírtuk állítani. Hát nagyon veszett egy játék [volt] ez.

2.

Kuh mije tästie täjemän jåhtajijimie, tlje puitimie tunn Fjárstälén rattan, tlje mije lieratémienie keisä-ruončā', ih mü kuine ällom miñnemust. mänä ruončen, mänä rieremienie. kampul hunne lie miñnesn kuäcémienie čerr uhče snarrā-pahkom. tlje hunne šluämekom wuäinije, tamm lauuta täi šnarrai seisa. tällä ruonča pilliji, hajikale (v. -lä), kuktie pieštele, wuélkā hajiken wuolose plüäviem, mänä jis viättaltahkšn šveáhkkan oijjn, prästele šveáhkete, tlje kjauñše parr ruončan säiran mietie. mijje pillijiepā tann čarraka, kuktie kiätä, jilkie parr skiälpose. män lähka, miñnä (v. miññä)-ruonča lamčan trämpšte, kukteä parr šnahkäratta; nümtie šterie tumm auteruončam. tällä kuit nümtiä fihkilimie. kóqpsum mänä lahkanatuma sonntäre käjjesä.

ih mü šü^{ne} jiss ai toaramienie ai kuoktenä ruončenä. köösätä kosse uhče juhken křokse, tällä huk täšniä šterie, kussä mannä wituñm ičen ruončam nannas snarrase viättih, kukte nö^örum viähkietit. tihte ai jästäsatti tü^{ne} kiät', säjjerä'. kallie piejje šmallose tähtie falešte. akte ruončā tarvonii. käjjesä šhumpurdie, ičen ruončste kahč' kannä. tammtälä länkata.

Mikor mi innen taval elköltöztünk, azon fiertali hegyi útra jöttünk, hát vezettük a húzó réneket; az én feleségem pedig leg hátul vala. A gyermek a rénen, a gyermek nyargalt. Egy vén kutya szaladt utánunk egy kis bokros dombon keresztül. Hát a kutya egy lemminget látott, ez után szökött a bokrok közé. Ekkor a húzó rén megijedt, [nagyot] ugrott, úgy hogy elszabadult, megy rohanva lefelé a lápon (lápos földön); a gyermek pedig oda volt kötve a nyereg fejére, leszabadul a nyeregről és csak lógott a rének az oldalán. Mi annyira megijedtünk, hogy kezünk, lábunk csak úgy

reszketett. Hanem szerencsére az utána levő húzó rén belelöp a gyepelőbe, úgy, hogy megbotlik; így visszatartotta azt az előtte levő húzó rént. Hát így mégis megkaptuk (megfogtuk). Persze a gyermek oda ütődött a tehervivő edényhez.

És az én szolgálóm meg szintén viódott (küzdött) két húzó rénnel. Hurczolatott egész egy kis patak árkához és aztán ott visszatartotta, a míg én a rénemet egy biztos bokorhoz birtam kötni, úgy, hogy odajutottam segíteni. Ez is egészen összeütötte magát, kezeit, oldalait. Nebány napig beteg volt ezen utazástól (úttól). Az egyik húzórén megromlott. [Ugyanis] a tehervivő edény oldalán lóbálózott (oldalát verdeste), de nem esett le. Máí napig sántít.

3.

Monna kum supcstiten ičen sölökä ähčien p̄r.

Mu ähčie lin alovas vätnär. täi miññemust j̄äpiej' alovas štüorra ünästä utñiejin, juktie ičine ašt' mörhtsi (v. motse) "öri' kannä. män tänn miññemus' j̄äpien ändqñ štüorop ünästä štittij. aktñ aikien jeahtä: «im m̄qñnä faštöqrhken, kuktie kałkum vittñi' kaikum iärowih (iärowui').» — tiss j̄änüpm eärowä, tiss j̄änobo vätnä thühčiji (v. -jin) štättä. tänn čakčen čiče lukki kakčie lin lættñie' tarejamienie; tlje wuñij̄mie, m̄qññ ünästa utñ'ejin. tū^{ne} piejjem nuktsie kussätarhk kaska-jijjin wuistie, kussädark lie lættñie' puéktietamma. wuistie jaulä' l̄in tälliä. jaulitie prükijipie ältin skorvui' (škorwi') piäšt' wuäñesta. tlje ähčie ai kakä wuäñite ih piäšt škorvui' (škorwi'). kuotšte wuäłkä iéhketñ ih muppien iéhketñ, jeahtä, kałakä poqštata p̄^{ti}, ih šñehps kuít prükua arri^e (arrih). tlje wuäłkin hujitskq̄ wuñitä 'éhketñ.

wuäñese puitin oččede, m̄qitie kałakä utii' koatan, män tlje külije tänniä wuäñešn hiejä. wuäłkä tahkä ih kakä täšniä arrih uhče pu^lkom. kuh tahkä tałowä, tlä prükqmā toästete tamm ai s'amma læjinä para kuh jeačä pr̄ürä-alamačem (alamačit). ähčiä m̄qje seitä waččajitan, män ijji fihkh kann (kannä), tljü hujitskq̄ urro täšniä tamm mam puäłkata. täšniä lin j̄ena karjil', mü, t' viänes, ih mü' viäries. tänn autebun j̄äpien liepuh ihke štüorra süniä-škärä' torojoma, tlje tänn autšte tamm l̄in tah mü' karjil' kiäp^{ka}' almačütie. tlje kuít

fǃjediä', hälle aktám alamçem fihkelie'. tǃlliä aktǃ karjilǃ älkste narrǃtǃtan tann autebun jǃpien sünie-skǃran tiäte. i° fuit ähçüü mǃje tǃinüiniä prük' švöru' řakkǃrǃç, men řuhte řǃttie, mǃ huskse pǃrr narratǃ ih rü'tǃ, tǃje fuit çidhtǃ miññes keaçan švöřđitan. karjilǃ fuit tǃlliä fiäpota reaktǃ ih uluksǃ settije. prürřamǃ mǃje jeahtǃ: «ih kǃk' missǃ nümtiä sämenä tossvorřtan», män i tuhtǃ štessarušt' kann (kannǃ), husskese ulukona, çiäkkǃ, rü'tǃ ih narratǃ läikan. ähçie fuit tǃje wuälkǃ täštiä, juktie wuäinǃ, karjil' ošsol' satnum çiv'nǃ ötalékki'. kuh tǃje täštiä waççije, tǃje hulukšüä' miññelištie ih rautǃ', kuh kalkǃ tǃje waççie' aktem uhçe juhkom, mǃ pǃjǃaln uhçe kašřam kalakǃ ih mann řoarešt lǃn prüviä. tǃje řah karjil' pǃlkiäštiä' pǃjǃeln tamm prüviäm tann kašřn si'sǃ. tǃje fuit larhkenijǃn ändon çärrekebǃ, ä n ku' çiäkkǃstallǃn karjelistie. täšnie fuit tǃje kǃllǃse, kussǃ vuipřm^uřvoa. tǃje waççije ih kalakǃ [tǃje] heimere wǃran. mǃje fuit tammtǃ, řij hoisah kann, män lukñǃna wǃran leikan ih waltǃ řah řçse očçema wǃrǃ', maitie atnǃ tännie aktne řartienišnie, mǃ lǃn řçse kǃinǃ piälešn. řah řǃttie' fuit tallǃ wuäinǃ, atte leä fuärrhkas männeskǃ (v. männeskǃ) kietie řiřnie veäřatama. řah kuortǃllie', kuřnie lije veäřatama, tǃje fuit sorrnǃ, atte lie tännie piije wuänon hiäješn viäřatama ih täšniä lie tamm fuärrhkas řǃttie' völfärǃtama, mǃh satnom nümtiä hanteremq. tǃtiä řǃttete piühk-stǃhtǃ, kǃlekies řkutti' par wǃřqǃ huheiditan sū wǃrǃh, maitie lie tissǃ lähpoma. řah mǃje eäh sǃth kann huheiditan ih eäh pǃj' wuälkǃh kann, män řij arrǃtar^ařah kannǃ, seitǃ parr vǃřqǃ lukñonitan. řǃttie' çidhtie' puikti' wǃrǃh ih tǃje wuälkǃ. ih anneçe çüärovu řiřnie lǃn ai. poatǃ řann wǃrie-rattan, tiärvose aktám süiniä-wüijjim. tiht^e ai wüinǃ, kuktie řerütede. řihte wuäjǃ kǃinomse ih ähçie řis řçse kǃinom. iççen mǃgn kann kuhkelda täštie tǃje leä řnahkǃřmq aktne uhçe juhkse ih řämomq.

tihte wüijje, mam rö^okin tänniä wǃre-rǃttšn, supçtǃmq, atte leä wuäinama kǃlliä řǃjeh, kuřnie leä řǃhkǃřema ih paratoma. sō satnan fuit leä řihte, atte karjil' lies murřhkemǃ tamm mü ähçim, kuktie řǃštiä tamm řämiejjin (v. řämiejjin). kuluma piije tähtiä řieçstǃ, sänn kuotšte wuälkǃn, tǃje mǃje řitijim wuälkǃ' ähçien moitse, män iççim fihk' kannǃ. tǃje çieçie pirrije kuçktǃ karr' wuälkǃ' muöitse

(v. mötse). tah lukñonie' hujitskq ih kaunie' āhēiām juhkon kruksñ. wuēlkieje' wuānesā, lāttiem pirrišieh wuejāhtiten tann wuānse (wuūn^ose), kušnie pisslkū^uwuin ēh tann wuānān kerhkā-kō^oluse (v. lāse) piejālkējjin (v. piejālkū^uwujijjin). tunn maññan kihčelkū^uwujijjin, kie tihte, mī lēā hantēradama āhēiām tann wōštieslikkiā, kuktie supstējjin; mān iččen kieh kann tāištie, mah wuānāma, sīt' sārni' satnan. aktā lāttie, mī lēā lienčēnā viārātammā, tihte māje, škalōče, kuorhtalloma tai fuārhhkas lāttiāi mietie, men ū^e' lēā poatama kqnn mieli', kieh tah. fōrhōrā kuiktien aikien māje arrajijjin tann sāken pīra, ih jāhtijjin, attā māje fihkin miūlih, kie tihte šlōwōma mū āhēiām, mān tlje iččēn viāliā kaulasjuoh kqnnā, k^oqpp tihte viāries niārra šettin. jeača' lāttie' kuit viāntie', tihte, mī čoačcahtammā tamm sākom, lēā mautā' waltoma.

Mesélni fogok az én boldogúlt atyámról.

Az atyám nagyon munkás volt. Az utolsó években nagy, sürgős teendője volt, úgy, hogy majdnem alig ért rá aludni. Hanem a legutolsó évben még nagyobb sürgős dolga támadt. Egyszer azt mondja: «én nem értem, hogyan fogom győzni, mindezt megtenni». — Mennél többet dolgozik, úgy tetszett neki, annál több munka lesz. Azon ősszel, 78-ban, hótalpakat csinált volt; hát láttuk, mennyire sürgős munkája volt. Egész nap folyvást dolgozott egész éjfél feléig, míg a hótalpakat elkészítette (tkp. annyira vitte) [hogy elkészítette]. Karácsony felé volt. Karácsonyra mindig megszoktuk szerezni a kenyérhez való dolgokat a faluból. Hát atyám is el akart menni a falukba és a kenyérhez való megszerezni. Elmegy hazulról este és másnap este, mondja, vissza fog jönni.

A falúba jött, megvásárolja, a mi kellett a házba (tkp. a miket kell bírni a házba), de hallotta, abban a faluban lakodalom van. Elmegy oda és ott akart maradni egy kis darab ideig. Mikor oda jön, a vőlegény őt szintén ugyanolyan módon fogadja csak mint a többi lakodalmas embert (násznépet). Atyám ugyan el akart menni, de nem bírt, hát csakugyan egy jó darabig (tkp. ezt, mit darabra) ott maradt. Ott sok paraszt volt, néhányan barátságosak és néhányan haragosak. A megelőző évben ugyanis nagy szénakárt tettünk, s ezért az a néhány paraszt haragos volt a lapokra. Most bizony örültek, hogy egy lapp embert kaptak. Hát egy

paraszt elkezd szemrehányást tenni az előbbi esztendei szénakár miatt. Bár atyám nem szokott ugyan oly szívesen felelni ilyeneknek, hanem az a paraszt, csak egyre támadta és rugta, [nem hagyta békén] hát végre mégis kell neki felelnie. A paraszt pedig ekkor igazán megharagszik és kidobta. A völegény ugyan mondja, ne bánjon így a lappal, de az nem hagyta abba (állapodott meg), künt egyre rugdalja, taszigálja és szemrehányást tesz mégis. Az atyám pedig ekkor elmegy onnét, mert látja, a parasztok őt egészen meg szándékozzák rontani (ölni). Mikor aztán onnan elment, utána mentek és rugdalták, mikor egy kis folyón át kellett mennie, a mely egy kis hegyi völgyön keresztül folyik és a melyen át egy híd volt. Hát a parasztok belevetették a hídról a mélységbe. Ekkor bizony még jobban megütötte magát mint mikor megrugdaltattott a parasztoktól. Aztán ott fekszik, a míg magához tér. Ekkor [tovább] ment és haza a hegyre akart [menni]. Érezte ugyan, hogy nem bírja, de mégis elindul a hegyre és elveszi vásárolt holmijait, a melyeket abban az egy tanyában tartott, a mely az útja mellett volt. Azok a parasztok pedig azonnal látták, hogy gazemberek kezében volt. Ezek kérdezik (tudakozódnak), hol volt vala, s ekkor elmondja, hogy abban a felső faluban lakodalmon volt és ott találta azokat a rosszlelkű parasztokat, a kik véle így bántak. Ezeket a parasztokat unszolja, siessenek csak hamar előkeresni (keressék csak hamar elő) az ő árúit, a melyeket itt hagyott. Ezek ugyan nem akarták előkeresni és nem engedték menni, hanem nem marad, csak gyorsan el akart indulni. A parasztoknak gyorsan elő kell hozni az árukat és ekkor elmegy. Egy kisse részeg (tkp sörben) is volt. Oda jön ezen hegyi útra, előtalál egy szénavivőt. Ez is látta, hogyan el volt látva (bántalmaztatott). Ez útjának hajt és atyám is a maga útjának. Nem olyan messzire onnan belebotlott egy kis patakba és meghalt.

Ez a [széna]vivő, a kit előtalált a hegyi uton, elbeszélte, hogy látott néhány helyet, a hol ült és vérzett. Tehát mégis igaz az, hogy a parasztok törték össze az atyámat, úgy hogy attól halt meg. Három nappal azután, mióta hazulról elment, ugyan el akartam menni atyám elé, de nem bírtam (v. de nem lehetett). Ekkor az anyám megkért két embert, menjenek eléje. Ezek csakugyan elindultak és megtalálták az atyámat a folyónak árkában. Elmentek a faluba, megkértek egy parasztot, hogy szállítsa a faluba, a

hol megmosatott és a falunak temetőjébe temettetett (tkp. tétetett). Azután vizsgálattott, ki az, a ki atyámmal oly csunyán elbánt, a mint beszéltek; de azok közül, a kik látták, senki sem akarta megmondani az igazat (tkp. igazán). Egy paraszt, a ki tisztviselőül volt, az ugyan, a mint mondják, nyomozta azon gonosz parasztokat (tkp. parasztok után), de nem sikerült megtudnia, kik azok. Kihallgatás ugyan kétszer volt e dolgról és mondták, hogy ugyan megtudták, ki az, a ki megverte atyámat, hanem többé uem nyomoztatott (tudakoltatott), hová lett az a rossz ember. Más parasztok pedig azt hiszik, hogy az, a ki a dolognak élén állt, vesztegető pénzt vett.

D) Dalok.

1. *Tāte uhèe wuälie.*

*Fārelige, fārelige jällemä
tanniä wälecišniä.
ēmna mannä kiähkš', mejjepq
kalakā monnen lāwočen waimam
kajekieliet.
pōtie' lāwoma,
kälēkien kahtiäs waimā' laukotit,
mam ējje kak' kiäkann hiävi'
kajekieliet.*

Ime (tkp. ez) egy kis dal.

Bajos (veszedelmes), bajos az élet
e világban.

Nem tudom meg, ki
akarja kettőnknek jegyeseknek szívét
széttépni.

Jöjj jegyesem,
közel sziveket fogunk összekötni (kössünk össze),
a mit nem fog senki se bírni
széttépni.

2. *Uhðe wujäliä čeulahka (čewulahka) näiton pějjerä.*

*Raštamāla kiät-peälešn,
 karēnie-maltie kiäte-piälešn.
 mannta-tappta! ež kakk' vienti'
 manŋm oqčč'i
 šilaponä kollenä, šilaponä kollenä.*

Kicsi dal egy kevély leányról.

Egy tallér fél kézben (az egyik kézben),
 rózs-pálinka fél kézben (a másik kézben).
 Hejehuja! ne hidd,
 [hogy] megvégy (megkapj) engemet
 ezüstön aranyon, ezüstön aranyon.

KISEBB KÖZLÉSEK.

A magyar szókincs eredetéhez — szóegyezési adatok, főleg a keleti altaji nyelvsoportokból.

M. ildomos — «prudens» jelentéssel, régibb magyar nyelvemlékekben (pl. Bécsi és Münch. cod.-ben: *legyetek ildomosok, miként kígyók*); *ildomosság* «prudencia»; ebből biztosan elvonható **ildom* »prudencia». Ez meg = m a n d s u *ildamu* «gescheidt, geistreich; anmutig» (H. C. von der Gabelentz szótára); szintígy Z a c h a r o v mandsu-orosz szótára: «gewandt, flink, geschickt, witzig (проворный, ловкий, острый, острякъ)» meg «hübsch, stattlich (красивый, статный: nőről, lóról szólva). — Észrevette már Bálint G. (Párhuzam a magyar és mongol nyelv terén 1877.), midőn a m. *ildom*-val a mong. *ilgom* (*ilγom*) «éles elmű, belátó, figyelmes» szót egybevetvén, a mandsu *ildamu*-ra is utal. Csakugyan nagyon szorosán egybe is vág a mong. *ilgom* a mandsu *ildamu*-val, különösen a Schmidt- és Kowalewski-féle mongol szótárák értelmezése szerint (Sch. 39. «fink, geschickt, pünktlich, gewandt»; Kow. 305. «adroit, agile, souple, allerte; fin, ingénieux, pénétrant, sagace; attentif». Látni való egyébiránt, hogy a mandsu *ildamu*-nak, úgy mint a mong. *ilgom*-nak alapjelentése a «fürge (fink, behend, geschickt)», minélfogva nem lehet azt a mong. *ilga*-«distinguer, discerner» igéhez kötni, mint Bálint akarja; a két szóalak nyilván csak változati viszonyban áll egymáshoz, s minthogy a *d*-vel való alak a törökségben is mutatkozik (a «fürge» alapjelentéssel: csag. *ildam* «schnell, eilend» Vámb., Budagov; altaji-tat. *iltam* скорый, скоро), ezt egyszersmind eredetibbnek is kell tartanunk. — A m. *ildom* szónak a mandsu *ildamu*-val (meg tör. *ildam*, mong. *ilgom*-val) való teljes tőalakbéli és szoros jelentésbéli megegyezése nyilván kölcsönvételi viszonyra utal, a melyben a magyarral szemben a

mandsu, mongol és török csoportokat együtt véve egyelőre csak egyik félnek vehetjük. Hogy kölcsönvételi szóegyezés van külömben is a magyar meg az altajiság legkeletibb tagja közt, annak legvilágosabb példája a *szakáll* szó = tör. *sakal*, mong. *saçal*, mandsu *salu* «bart». Szakasztott olyan pedig mint m. *ildom* = mds. *ildamu*, még ez: m. *érdem* «meritum» MA. (*érdemel-mereri*) = mds. *erdemu* «tugend, fähigkeit, güte, verdienst; tugendhaft» (Gabl.), добродѣтель, доброта души, даровитость, силы души; доблесть, заслуга (Zach.) | mong. *erdem* «habileté, adresse, talent; qualité, mérite; vertu» (Kow. 260.) | tör. (ujgur) *ertem* verdienst, vorteil, nutzen, tugend (Vámb.) ; alakjánál fogva nem ide való tör. *jardım* «segítség», melyet Bálint (Párhuzam) még a mong. *erdem*-hez csatolt.

görény «*martes domestica*» MA., iltis (így is: *gerény*, *geríny*, *giríny*): m a n d s u *kurene* iltis (Gabl.; schneewiesel, ласка — dem iltis [хопекъ] ähnliches tier Zach.) | m o n g . *kürene* un animal, spèce de putois (родъ хорька) Kow. 2636 ; a mongol szót egybeveti Bálint (Párh.). — De a törökségben is találkozik efféle állatnak ezen elnevezése: oszm. *girin* (Vámbéry, M. Ered. 293., a Lehcei osmani-féle szótárt idézve; ebben ilyen magyarázata van: «kis állat, tarka és feketeszőrű, Tatarisztánból jön»). Még más, és pedig eredetibb török alakját (*r* helyett *z*-vel) észrevette Munkácsi (Nyelvőr XIII, 260): *kojbál* és *karagasz küzän, küsän*, alt. *küzen* iltis (хопекъ). Innen a szamojédben (Kam. dial.): *khözen* iltis. — Hasonló eset, hogy t. i. eredetileg *z*-vel való török szó *r*-es változatban a mongol és mandsu nyelvekbe került s a magyarban is *r*-vel van: tör. *ikiz* | mong. *ikere*, mands. *ikiri* zwillinge | m. *iker*.

hiúz «*lynx* (luchs)». Eddigi egybevetés: Vámbéry, M. Er. 293. l. = tör. *as* és *jüz*; ezen megjegyzéssel: «ebből származik az ismert *ak-as* hölgymenyét (szó szerint: fehér hiúz)». Látni való, hogy az *as* még jócskán eltér a m. *hiúz*-tól; s nem is jelent «luchs»-ot, hanem «bermelin, hölgymenyét»-et (Budagov, mint csag. és kaz. szó: ропностаѣ), a mely jelentést V. is az *ak-as*-nak tulajdonít. A *jüz*, tkp. *juz* perzsa szó, már jóval közelebb áll ugyan a *hiúz*-hoz, de ez sem fejt meg teljesen az alakját, mely előző *hijúz*-ra utal; jelentése tkp. «felis uncia (once, panthère dressé à la chasse)». — Vámbéry, Szóegyez. (1869): *hiúz* = jak. *üs* (corr. *üs*) «luchs». E szó megvan a *kojbál* és *karagaszban* is: *üs* luchs. —

Nem kevésbé mint mind ezek, illenék a *hiúz*-hoz akár a finn *ilvekse* (n. *ilves*) «luchs» is, de ezen egybevetésnek is az a híja volna, hogy a *hiúz*-nak kezdő *h*-ját nem magyarázná meg. — E bajon segít talán a következő: mong. *šilegüsün* «lynx, loup cervier, рысь» (Kow. 1494) = burj. *šilūse, šilūhūñ*, melynek összevont végű alakját a mandsu *silun* mutatja; fölvette az altaji török is: *šülüzin* «рысь». A m. *hiúz*, illetőleg *hijúz* a mong. szónak vég *n*-je híján, = *šilegüs*; az *egü*-nek összevonása meggyarázza a hosszú *ú*-t (v. ö. burj. *šilūse*); közönséges magyar hangváltozás szerint a *j* vált *l*-ből, a kezdő *h* meg *s, š*-ből.

hölgy «hermelin» (*hölgy-mál, h.-menyét*). — Ez állatnévnek megfelel a vogulban: *sālši*, vogL. *šogliš* «горностаи, hermelin». De ehhez nyilván még köze van a többi altajiságban ezeknek: mandsu *solozi* zobel (Gabl.), eine art iltis (хорекь: Zach.); v. ö. tung. *sūlaki* «fuchs» (Castr.); tung. (Gold. dial.) *solī* és *soloki* fuchs; tung. (Czekanowski's tung. Wörterverzeichnis, ed. Schiefner 1877.) *solongo* (*šolongo, zolongo*) «wiesel» | mongol: *soloñgo, soloña* хорекь, колонокъ (le putois, la martre de Sibérie) Kow. 1401. = burj. *soloño* iltis, *holoño* feurmarder, mustela Sibirica (Castr.) || szamojed (Kam. dial.): *šili* zobel (Castr.) || kott nyelv: *holanka* feurmarder (Castr.). — Meg lehet jegyezni, hogy az ugor-ságszerte elterjedt m. **egér** névnek, melynek vogul alakja *tāñer, tānger* (MUGSz. 787.), szintén fölmerül a mása a mandsuban: *singeri* «maus, ratte» = tung. *siñerokan, hiñerokan* (*sinerikan, čiñirikan, singlar*) «ratte».

zerge «gemse, antilope»: v. ö. mandsu *sirga* кабра, moschus-tier, — дикая коза, желтовато-бѣлая (wilde ziege, gelblich-weiss) Zach., *sirgatu* (allgemeine benennung verschiedener arten moschus-tiere; meg: hirschartiges tier mit gelblich-schwarzem felle) Zach. | Gabl. *sirga* grosses reh, *sirgatu* eine art reh, *sirgacín* reh, gelbe ziege | mong. *širgakčín* дикая коза, antilope (meg: isabellenfarbig [stute] és *širga* соловой, de couleur isabelle (pl. š. *morin* cheval c. is.) Kow. 1529. — Mind ezen mong. és mands. szók a mong. *sira* «sárga»-hoz csatlakoznak, mely a tör. *sari* (*sarig* = m. *sárga*)-nak a megfelelője. A m. *zerge* tehát a *sárga* mellett más úton került kölcsönszó volna. — MNySzótára a m. *zerge* szó eredetére nézve a mong. *zegere* (*zegere*), *zegeren* «capra rupicapra»-ra utal (Kow. 2320. *zegere, -ren* дикая коза, chevreuil);

Schmidt 299. *zegeren* v. *zegeren* wilde ziege, antilope). Ennek is az etymonja a színre vonatkozik: v. ö. *zegerde morin* рыжая лошадь (fuchspferd, cheval alezan).

bika «stier»; mása a törökben: *buka*, *buga* id. (oszm. *buga* [*buḡa*] stier, büffel; csag. *buḡa*, kirk. *buka*, alt. *puka*, *puḡa*). A mellett, hogy a *m.* szó nem a szlávból való (ószl. *быкъ*, *bykŭ*, melynek magyar másául inkább *bik*-féle alakot várnánk), még fölhozható, hogy a mordvin *bikā*, *bukā* (ochs: Ahl.) végvocalisával szintén török eredetre utal. — Megvan a mongolban: *buḡa* bika Bál. (Kow. 1159. «воль, быкъ: taureau, boeuf») | a *m a n d s u* ban, más hím-állatról: *buka* hammel, widder (Gabl., Zach.) || egyéb szókkal a törökből, a kott nyelvben: *boga* «stier» (Castr.). — Kérdésnek hagyhatjuk, hogy van-e a szláv *быкъ*-nak is köze a tör. *buka*, *buga*-hoz; a szláváságnak egy részébe ez utóbbi csakugyan átkerült: orosz (déli) *bugaj* stier (zuchtstier, племенной быкъ: Dal.), s Miklosich (Türk. Elem.) fölhozza még ezeket: kis-orosz és lengyel *buhaj*, bolg. *boga* | meg: rum. *buhaj*, gör. *μπουḡας*). — Munkácsi (Ny-őr XIII, 259) a tör. szóval a *m. buga*-t állítja egybe («kis szarvú marha, szarvatlan kos v. tehén»), a *bika*-t szláv úton kerültnek tartván. De ez a *buga* magában nyilván nem a «hím-állatot» jelenti, hanem jelzőül a marhának említett tulajdonságát: *buga* ökör, *b. kos*, *b. tehén*.

borjú kalb: a tör. *boḡaḡu* oszm. (*buzau*, *bīzau* kaz., *buzō* kojb., *puza*, *pīza* alt. [kond.] «kalb» szón kívül, mely a csuvasban *puru*, *pru* alakot öltött, megvan szintén *r*-es alakkal: *m o n g.* *birō* (*birāḡo*-ból) Bál. (Párh.), de nem épen «kalb» jelentéssel, mint Bál. egyszerű idézése sejteti, hanem: Schmidt 108. *birāḡo* «rind im zweiten jahre», Kow. 1153. «boeuf de deux ans».

ökör ochs: tör. *öküz* (oszm., *ügez* kaz., a csuv.-ban *r*-vel: *vuḡur*) id. | *m o n g.* *üker*, *ükür* Bál. (*üker* «rind, rindvieh», Schm. Kow.)

ünő junge kuh: tör. *inek* (csuv. *inü*) kuh | *m o n g.* *ünije* kuh Bál. (*ünijen* kuh Sch., *ünijen*, *ünije* «vache, génisse» Kow. 485) *m a n d s.* *unijen* kuh (Gabl.).

kos «aries, widder»: tör. (oszm.) *koč* schafbock, widder (csag. *koč* és *koč-kar* id.; alt. *koč-kor* wilder schafbock, widder; meg: *kuča* (= mong.); kojb. *kuta* hammel | *m o n g.* *zuca* Bál. párh. (Kow. 940 «bélier, agneau qui n'est pas encore châtré»; burj. *zusa*,

çuca widder) | mands. *kuča* widder, bock (Zach., *kōča* Gabl.); tung. *kuca* Castr.

kecske *capra*; tör. *keçi*, *kečki* és *ečki* Vámb. (oszm. *keçi*, csag. *kečki* és [kasz.] *ički* Lug. csag.); csuv. *kaža*, *kačaga* id. | mong. *išige* kis kecske Bál. párh. (*išigen* козленокъ, junge ziege, ziegenbock Kow. 285).

tulok (*tulko-t*) juvenis: mong. *tuɣol* borjú Bál. párh. (*tuɣul* veau, теленокъ Kow. 1807.) | tör. szóúl felhozza Vámb. a csag. *turuk* «kétéves ökör» szót, a mely azonban nincs meg Csag. Sprachst.-ben, sem Budagov szótárában.

ürü «aries castratus, hammel»: tör. *ürü* id. (fólhozza Vámbéry, Csag. sprachst., mint turkm. szót; nem találjuk meg Ilminszkinél, különféle «juh»-nevek elsorolásában | mong. *irge* Bál. párh. «mouton châtré» Kow. 326); burj. *irge* hammel, schöps (Castr.)

kan «mas, masculus» (kül. «aper, verres»: *kan-disznó*, *vadkan*, *k. macska*; székl. *kam*): tör. csag. *kaban* das männliche schwein [eber] Vámb. Sprachst.; кабанъ, боровъ Budag.; alt. *kaban*, *kaman* кабанъ, vadkan; — a csuv. *kaban* Zol. nem szabályos alakú [*ka-* helyett *zo-* kellene], s jóformán csak ujabban került a tatárból vagy épen az oroszról [кабанъ]; másképen *sisna ažu v. azi* «disznó-hím» | mong. *ɣaban* «sanglier, verrat» (Kow. 750); e mellett elesik a Bál. párh. egybevetette mong. *genden* (Kow. 2446. *gendü* «petite panthère mâle; le mâle d'un animal carnivore»; Schmidt 197). — Arra nézve, hogy a m. *kan* a törökből került, az észit *kuít* [tő: *kunti*] és *kult* «eber» ellenében számba jön, hogy a *disznó* szó is török eredetű.

borz «dachs»: tör. *borsuk* id. (oszm., *bursik* kaz., *porsuk* alt.; — csuv. *porš*, *poriš*) | mong. *borki* vén borz Bál. párh. (Kow. 1223. id.) || az oroszban is: *barsuk*.

teve «kamel»: tör. oszm. *deve*, csag. kirk. *tüje*, kaz. *döje*; — csuv. *tüve* id. | mong. *temē*, *temege* Bál. párh. (*temegen* chameau Kow. 1726.) | mands. *temen* kamel (*temeri* kamelfarbe) Gabl. Zach. — tung. (Gold. dial.): *tíme*.

túzok «trappe»: tör. (csag.) *toɣdak* trappe Budag. (Vámb. Sprachst. *toɣdak*, *toɣdak*); karag. *tōdak* feldhuhn | mong. *tōdok*, *todok* Bál. párh. (Kow. 1807. *toɣodak*, *-dok* [tōdok] драхва, trappe; Schmidt *toɣodok*).

daru (*daru-t*, *darva-t*) «kranich»: osztIrt. *tōra*, S. *tāraz*,

B. *tör, tōra* (Ahlq.) kranich; vogB. L. *tāri* kranich: *sēmel t. schwarzer storch*; zürj. votj. *turi* kranich || t ö r. oszm. *turna*, csag. *torna*, kaz. alt. *torna*, kirg. *tirna*, csuv. *turna*; — jak. *turuja* kranich | m o n g. *toɣorō*, Bál. párh. (Kow. 1813. *toɣoriu*, *toɣoriɣun*, Schm. *toɣoriu*) kranich; burj. *tokoruñ*, *toɣoruñ*, *togoŕa* Castr. | t u n g. *tokorof*, *tokorou* kranich (Castr.). — V. ö. *hattyú* alatt az egyező oszt. vog. meg tör. mandsu madárnevet.

czakó «*ciconia*»: Bálint (Párh.) egybeveti ezt: mong. *caɣolaj* «gém fajta» (Schmidt 317. «reihet», Kow. 2080. *caɣulaj* цагьял reihet, rarapa, taucher») | ehhez csatlakozik még a mandsuból: *čaku* «fehérnyakú (madár v. kutya)», *čakuza* fehérnyakú szarka, *čakulun* бѣлошейка, weisskehlehen (t. i. ворона, галка: varjú, csóka) Zach. (*čakō*, *čakōza*, *čakōlun* Gabl.)

hattyú «*cygnus*, schwan». — Az oszt. *χōteñ*, *χōdañ* (osztS. *kōtteñ*, osztB. *χotiñ* [Ahl. *χōtañ*, *χōtiñ*] és vog. *kōteñ*, *kotiñ* «schwan»-ra nézve, a melylyel a m. *hattyú*-t MUgSzót. egybevetette, figyelembe veendő még mint egyező madár-elnevezés: m a n d s u *kutan* «pelikan» Zach. (Gabl. *kōtan*) és a kezdő gutturalis elvesztével: *utan* id. (Gabl. Zach.) | t ö r. (csag.) *kotan* «storch» (анѣръ, Budag. II, 70. de II, 85. egy csag. könyvbeli helyre hivatkozással: *kotan* «pelikan»; Vámb. Sprachst. meg *kutan* «wiedehopf»; — Lugat csag. «*sakka kušu*», s ezen alkalmasint nem «stieglitz»-et, hanem a *böjük sakka kušu*-t, azaz «pelikan»-t kell érteni) | m o n g. *χutan* pelikan, kropfgans (баба птица Kow. 909). — Munkácsi (Nyelvőr XIII, 260) a m. *gödény* «pelikan, kropfgans» szót veti egybe a csag. *kotan*-val, mely egy fölveendő magashangú tör. **kōten* alakot tükröztetné.

gyeplő «*leitsel*, lenkriemen». — Első tekintetre nagyon plausibilisnek tetszik Vámbéry magyarázata, hogy e szó egy török *jiplik* (vagy akár *jeplük*) «kötél, kötőszerszám (strick, bindezeug)» szónak a mása. Van egy tör. *jip* (így is *ip*) «strick, schnur, faden» szó, s megvan *-luk* (stb.) képzővel *jiplik* (*iplik*) is, főleg «garn, zwirn», de még «schnur» is (oszm.), vagyis szintén «kötél-féle», s a *gyeplő* bizony «kötél-féle», s ilyen neve megilleti, még ha «szíjjal» váltották is föl a primitivebb «kötélet». A m. szónak ő véghangzója meg úgy felel meg a tör. *-ik*, *-ük*-nek, mint az *ünö*-beli ő a tör. *inek* végének. A *gyeplő* tehát kielégítően meg van magyarázva. De mégsem annak, a ki azt tartja, hogy egy jó török kép-

zövel alakult szó, melynek az alapszava is török s nem magyar szó, a magyarba csak mint kölesönzés kerülhetett, a mire nagyon is alkalmas a *gyeplő*, mint bizonyos miveltségi tárgy (szerszám) elnevezése. A *gyeplő* = *jiplik* szóegyeztetésben az a hiány, hogy az utóbbi csak általában kötél-felét jelent, a *gyeplő* pedig a ló kormányzására szolgáló specificus kötelet. S minthogy ennek a különös célú kötélnak csakugyan van tűzetes neve a törökségben, méltán kérdezhetjük, mért nem vette át ezt a magyar? Véleményem szerint a *gyeplő*-vel csakugyan át is vette azt, s nem az általánosb értelmű *jiplik*-et.

Tör. kaz. *dilbegä, dilbügä, tilbügü* «fékszár, gyeplő (lenkseil)» Bál. (Budagov I, 373. *dilbege, dilbüge* és sziber. *tilbüge* வழி «lenkseil, lenkriemen»); — csuv. *telgebe* வழி. — Könnyen elképzelhető, hogy egy tör. *telbege* v. *delbege*, melyből átvetéssel a csuv. *telgebe*, más átvetéssel **telege, delege*-vé vált, s ez **deplő*-vé s végre *gyeplő*-vé magyarosodott.

hurok (acc. *hurko*-t) «schlinge, schleife»: mandsu *zurka, zurga* силки, пленки (vogelschlinge, dohne — aus pferdehaar Zach.), v. *zörka* (Gabl. átírása szerint) «schlinge von pferdehaar zum fang der vögel, dohne»; tung. *zurka* «schlinge» (Czekanowski), és *urka* (Castr.); megjegyzendő, hogy Zacharov a *zurka*-t már nem használt régi szónak jelzi (*-vel), s így vele még egynek tartandó, a kezdő *h* nélkül való: mands. *urgan* «fangschlinge» (укрюкъ, stange mit einer schlinge zum einfangen der pferde) | mong. *urγa* укрюкъ Kow. 460. — Kérdés, vajjon idevonható-e még a tör. *urgan*, mely egyszerűen «kötelet» jelent? De megvan a specialis «укрюкъ» jelentéssel a törökben: kirg. és kaz. *kuruk* (Budagov II, 53), a mely tehát a kezdő gutturalist is megőrizte (egybeveti a m. *hurok*-val Vámbéry, M. Er. 317); de *k* nélkül is: altaji tör. *uruk* укрюкъ. — V. ö. még: szamojed (Jur. dial.) *hurku* «schnur» | kott nyelv (nem altaji): *urkan* pferdeschlinge (Castrén). — Mandsu szókezdő *χ*-nak elvesztéről más példa is tanuskodik: mands. *usiγa* «csillag» = tung. (Gold.) *zöcëkta* (Cast. dialectusában: *ösikta*). | mands. *amasi* vissza, *amala* után, később = tung. (Gold.) *γamasi, γamela* | mds. *ujun* = tung. (Gold.) *γujun* kilencz | megjegyzendő mdsu *kutan* mellett: *utan* «pelikan» (l. a *hattýú* czikket).

harang «campana»; mong. *χarañγa* (kharangha Bálint,

Párhuzam); de a mong. szó nem jelent szorosán «harangot», hanem hangoztató ércz-medenczet: Kow. 828. «une grande cymbale d'airain» (большой тазъ изъ звонкаго металла, употребляемый въ музыкѣ).

birka «ovis, schaf». — Az 1868-ban megjelent Szóegyezésekben e szó mellé állítottam volt: mord. *veris, verskü* (mordE. *vires, veriske*) «bárány (lamm)»; de a MUGSzótárba már nem vettem föl ez egybevetést, minthogy általában a miveltségi szókra, a melyek egyezése könnyen a kölcsönvétel gyanuja alá esik, kevésbé ügyet vetettem. — Ahlqvist «Kulturwörter» stb. 14. l. megemlíti a m. *birka*-t is, ezt vélvén róla: «Nur das wort *barka, barika* scheint eine genuine magyarische benennung des schafes zu sein; ... es ist ein deminutiv von *bar*, welches blos tier im allgemeinen bedeutet». Tudjuk, hogy a *barka, barika* «lämmchen» (tkp. *bari* és *barika*) csak játszi diminutívuma a *bárány*-nak (az alapszó végének erősb csonkításával, úgy mint: *Ferencz*-től: *Feri, Ferike, Ferkó*), s hogy a *bar* «tier», melyet Ballagi szótár «elavultnak» fölhoz, a MNySz. szerint is «elvont gyöke» a *bárány* és *barom* szóknek. — Legújabbán Vámbéry magyarázta a *birka* szót (Magy. eredete 284. l.) «kis birtok, kis barom»-nak; «mert e szóban a *bir*, tör. *bar* tőszóttagot, mely birtokot, vagyont jelent és a kicsinyítő *ka* képzőt fedezhetjük föl». — Mind ezek ellenében constatálhatjuk most, hogy a *birka* szó megvan, szinte ugyanezen alakkal, az oroszban is: *бырка, бырка* (*byrka, byrka*) «lamm, junges schaf; meg: schaf-fell, lammfell» (fölhozza közép Oroszországból Dal szótára, mely egyúttal azt gyanítja, hogy az eredete a *бырь-бырь byr byr* birka-hívó szó).

bibasz «stupidus, hebes v. vilis Kreszn. («tölpel» Ballagi; «delki s testi tehetség nélkül való hitvány ember; együgyű» Tájsz.; «együgyű fölfogású, gyermekes eszű, ügyetlen» MNySz. *b. ember*; *hogy lehetsz oly b.*; — így is: *bibaszt*). — E szidó szónak eredetére tartozó adatokat nyerünk Miklosich «Türk. Elemente» (l. ismertetését NyK. XIX, 287) ezen cikkében: tör. *bilmez* «unwissend» — szerb *bilmezi*, orosz *belmesъ* (vergl. dial. *belevesa*, ein schimpfwort; *balbesъ*), kis-orosz *belmes* «lümmel». — Látjuk, hogy a tör. *bilmez* [tat. *bilmes*] vagyis a *bil*-tudni igének tagadólagos nom. agentise, mint ugyancsak az ész és helyes magaviseletet fogyatkozására mutató szidó szó belehatolt a szlávtságba s itt oly alakot

is nyert (*balbes*), mely a m. *bibas*-hoz nagyon közel áll. A Mikl. fölhozta adatokat igazolhatjuk s kiegészíthetjük a következőkkel: Dal orosz szótárában балбесъ, *balbes* «ostoba, otromba és tudatlan ember» (болванъ, неуклюжій невѣжа) | белмесъ, *belmes* id. (дурень einfaltspinsel, ничего не смыслящій semmit sem gondolkodó) | hogy a szónak *bilbas* alakja is előfordult, mutatja a *Bilbasov* orosz családnév | sőt a бейбасъ, *bejbas* alak is találkozik (pl. Gogolnál a «Taras Bulba» elején) | MNySz. vend szóul említi ezt: *bébasz*, de ez akár csak a magyarból kerülhetett.

A m. *bibas*-val jóformán egyértelmű még a m. *balfasz* is (MNySz. «együgyű, balga»; Tájsz. székely szóul: «tréfás, bolondos»; Ballagi «einfältig, einfaltspinsel»; a mai nyelvtudat nyilván a *bal*, *balog* meg a *bolond* értelmét érzi ki belőle); látni való, hogy ez tkp. az orosz *balbes* szóalakhoz csatlakozik. — Végre látván, hogy az orosz *balbes*, *belmes* szón a tudatlansággal, miveletlenséggel járó «illetlen, ostromba magaviselet, erkölcsi durvaság» értelme is jelentkezik (kis-or. *belmes* lümmel, *balbes* неуклюжій невѣжа), bátran ide vonhatjuk még a m. *pimasz*-t is (v. ö. *belmes*), a melyre már Ballagi is utalt. Megjegyzendő, hogy Tájsz. a *pimasz*-t székely szóul még így is értelmezi: «élhetetlen», a mi az «együgyű» jelentéshez csatlakozik.

BUDENZ J.

Mord. meznek. A comitativus ragja a mordvin nyelvben *-nek* (Regulynál egy-két esetben *-neg*), mely a finn comit. *-ne* (*-ne'*) ragnak felel meg. Használata csak annyiban tér el a finn casusétól, hogy ez utóbbi rendszeren csak birt. személyragokkal fordul elé. Példák: mordM. *šufta taradnek lopanek* (*-neg*) a fa ágastúl, levelestül; *važneg ašči* sapkában áll; *panarneg vetti praš* ingben esett a vízbe; *sevezä preanek tolganek* megette fejestül tollastúl (l. Budenz: mordvin nyelvtan, 112. l.) || mordE. *mujize tejterinze kumbrānek, ergenek* megtalálta a leányát kagylóstúl gyöngyöstúl NyK. V, 99. l. | *komaš, komaš, pargonek da puk, tolganek tosto uštize* hajolt, hajolt, koszarastúl és pehely-, tollastúl onnan leasett) (совѣмъ съ коробкомъ, пухомъ и перьями вмѣстѣ) Mord. Skazki 74. l. | *siñ vesemest vejkeñ pes jšmenek ulipanek vaješē* ők mindnyájan egytől egyig lovastúl, jószágostúl elsülyedtek (они всѣ, всѣ до одинаго и съ конями и съ имуществомъ перетонули) Skazki 126. l. | *ek! meri,*

lovažanek pakarneк suskomneкs kersevliten ! hej ! mondja, tetemes-tül csonostól darabokra vágnálak ! (совѣмъ и съ костями и хрящемъ вмѣстѣ) Skazki 150. l. || vajj-vaj ! meri, pakšaso toñ melka skotinat vanomstonok, menelste Pazoñ tolozo praš da skotinat vese vaničanek mezneк pultinze jaj, jaj ! úgymond, a mezón a te apró marháidat őriztünkör az égből leesett (lecsapott) az Isten tüze és marháidat mind öröstül mistül elégette NyK. XIX. 90. l. | kudoš longadš da ejdet-kakšot sluganek mezneк merkaž merkinze a ház leomlott és gyermekeidet szolgástul mistöl összezúzta ! ib. 91. l. — Finn példák : isä poikineen tuli kaupunkiin az atya fiával v. fiaival (fiastul) jött a városba | isäntä perheineen joutui maantielle a gazda családostul jutott koldusbotra (az országútra) | jo sinuun kyllästyn valituksinesi már rád únok panaszaiddal | laiva hukkuu kaikkine tavaroineen a hajó elveszett minden áruival együtt | kirkko-korkeine tornineen a templom magas tornyával (l. Budenz : Finn Ny. 91. l.). (A finn nyelv a comitativust mindig a többes számban használja, még ha csak egy kísérőről van is szó.) Figyelmet érdemelnek az ilyen kifejezések mint : f. hän meni perheineen kaikkineen elment családostul mindenestül | talo myytiin kirjoinensa karjoinensa a ház eladatott mindenestül | hän myi talonsa kaluineen päivineen eladta házát mindenestül (Bud. FNy. 91. l.) | heroisine päivinensä jemte alla sina hästar (Eero Salmelainen : Pääskyisen pakinat 103.) | mutta kuitenkin kaikitenkin uskallan laskea kyhäyk-seni virheineen päivineen maailman teille ulos (J. Krohn : Viron kielioppi, esipuhe). — Szintígy a magyar -stul, -stül ragos comitativus : fiastul mitsammt dem sohne, gyermekestül m. dem kinde ; szöröstül, böröstül mit haut und haaren ; czókostul mokostul cum omnibus appertinentiis Kreszn. ; pereputtyostól mit kind und kegel ; mindenestül sammt allem, mit sack und pack (tárgyalja Budenz NyK. XVII, 158. l.). Érdekes példák még : iastul-fiastul (ia-fia) gyermekestül, mindenestül | fiastul lányostul, mindenestül | ráakadt fiastul lányostul micsodástul | czipöstül mindenestül | csonostul börös-tül | egymásután minden szöröstül-böröstül, minden csonostul-szar-vastul mind elnyelte Merényi : Sajóv. népm. I, 36. (V. ö. mordM. preanek tolganek ; mordE. lovažanek pakarneк).

Mindezen példákából látjuk, hogy a comitativus többnyire párosával fordul elő (*taradnek lopanek, preanek tolganek | kumbra-neк ergenek, jšmenek ulipanek, lovažanek pakarneк || perheineen*

kaikkineen, kirjoinensa karjoinensa || *szőröstül bőrostül, csontostül sarvastül* stb.); néha — mint a páros kifejezésekben többnyire — az egyik v. másik szó önállólag nem is él, vagy pedig csak nyomatékosító ikerszó (*kaluineen päivineen, kirjoinensa karjoinensa* | *czó-kostül mókostül, iastül fiastül*); máskor a két szó jelentése egészen azonos vagy legalább nagyon közel jár egymáshoz (*lovažanek pakarnek, puk tolganek, kumbrānek ergenek.*) — Az ilyen comitativussal járó páros kifejezések egyik másik tagja gyakran csak nyomatékosító járulék, a jelentéssel szorosabb kapcsolatban nem álló puszta ikerszó. Ilyenféle comit. ragos járulékot találunk még a felhozott mordE. példák között két figyelemre méltó ikerkifejezésben: *skotinat vese vaničanek meznek pultinze* és *ejdet-kakšot sluganek meznek merkaž merkinze*. A mordE. *meze, mez* itt határozatlan névmás = magy. *mi* a comit. *-nek* ragjával, s e szerint *vaničanek meznek* «öröstül *m i s t ü l*», *sluganek meznek* «szolgástül *m i s t ü l*». Itt *meznek* nyilván ezt akarja jelenteni: «mindenestül», tehát «öröstül mindenestül», «szolgástül mindenestül». (Erre nézve v. ö. a föntebbi magy. példák közül: *fiastül lányostül, mindenestül* és *fiastül lányostül micsodástül*; ez utóbbi mintegy átmenetet képez a «*mistül*» alakra.) A *mi* azonban figyelmünket legnagyobb mértékben fölkelti, az a mord. *mez* névmásnak illetén használata, mert hasonló szereplése van a magy. *mi*-nek is. A nép ajkán élnek ily kifejezések, mint: a ház, csűr, kert *mi* eladó; láttam ott almát, körtét, diót *mit*; a pinczébe, kamrába *mibe* nem sok holmi tér el; a rengeteg ökörnek, tehénnek, lónak *minek* szörnyű sok széna kell; a háztul, malomtul *mitül* sok adó jár; ott hatta kocsistül, lovastül *mistül*, mint szent Pál az olájokat = mindenestül. Az utolsó példában megtaláljuk a mord. *meznek* szakasztott mását is. Itt a *mi* névmás, a mely bármilyen raggal (még személyraggal is) használatos, határozatlan értelemben fordul elő. Úgy vélem, itt a határozatlan névmásnak jelentése (mintegy félbeszakasztva és közbevetőleg): «nem tudom én *mi*» vagy «isten tudja *mi*»; mert az kiérezhető, hogy ezen határozatlan *mi* előtt bizonyos megállapodás, megszakítás történik, pl. a ház, csűr, kert *mi* eladó. Épen így mondja a népnyelv pl. *vigyen a majd megmondom mi* = *vigyen a* (manó)! Ilyenféle megszakítással magyarázhatók nézetem szerint a szóban forgó példák is: *láttam ott almát, körtét, diót* (nem tudom én) *mit* = almát, körtét, diót és még más gyümölcsöt.

«Máskor csak adhattam el egy kis jószágot: búzát, zabot, mi, de az idén magnak való is alig van». Nyör VII, 468. l. (E példákban a *mi* nem egyezik főnévvel.) — «A mind é végzik a cséplést, mit, asz kérdi a szegény ember» Nyör XIV, 473. l. — «Gazzá mivé befütöttek; babot mit főztek: babon kívül még egyebet is, de csak olyan félét. A *mi* ilyenkor teljesen hangsúlytalan. Nyör XIV. 517. l. — «Pedig négy nap óta csak gombát mit evett» = gombát s más effélét. (Arany: Toldi IX. é.). — «Lehánnya magáról nehezebb gunyáit, pánczélt, sisakot mit». (Toldi Szer. II. é.). «Édes néném, ez után hintót mit kellett küldeni» (Mikes Tör. Lev. 57.). — «A lakodalomban sok hiba esett a főzésbe mibe» (Gyarmathi). — «Megfogta kezeit mijit, úgy tréfált vele» (u. a.) — «És gondolataim a vadonban ha jönnek, eljátszom velek ábránd s szivarfüst közt, — azonban órámra — mimre ügyelek». (Ének a pesti ligetről).

Ezen utóbbi példák nagy részét Lehr Albert tárgyalta Toldi-kiadásának 301. lapján. Lehr a határozatlan névmásnak ilyenet használatát három csoportba foglalja: »1. Midőn a névmás: «mi» (= valami) «hol» «honnan» stb. a név után áll nyomban s vele ragban is többnyire egyezik, a ki nem mondott, fel nem sorolt tárgyak helyét pótolja stb.» Példák: «az a zsidó kést mit árul» | «minden pénzét czukorra mire költi» | «honnan jöttek ezek a kereskedők? — «Budáról honnan» | «egész nap a kávéházban hol tekereg» | kiegészítem még egy példával: «elmennek temetésre hová». — Igével összekapcsolva: pl. «feleségem ottbenn varrogatott mi». — «2. Midőn a névmást a névvel a «vagy» kötőszó kapcsolja össze». Példák: «az a zsidó kést vagy mit árul» | «téged emlegetett vagy kit» | «Szegedről szakadt ide vagy honnan». «3. Midőn «vagy mi» állandó formula gyanánt használtatik s körülbelől ennyit jelent = azt tartom, úgy vélem, úgy gondolnám, nemde? stb. A kimondás állító erejét gyengíti». Példák: «az édes apja már akkor nem is élt, vagy mi» | «jó a bor víz nélkül is, vagy mi» | «te is elmehetnél érte vagy mi» | «az már — vagy mi — ki is kapta a magáét».

Eddig Lehr. Az ő nézete szerint is határozatlan értelmű a *mi* = «valami»; nézetünk szerint gyakran még több is, t. i. «olyasmi», mintegy: «nem tudom én mi» »akármi» stb., s a beszédnek bizonyos megszakításával v. elvágásával kapcsolatban lép föl, a mint fentebb említettem. Ha tehát azt mondom: «az a zsidó kést mit árul» ez csakugyan annyit jelent, hogy «kést» árul meg — czérnát,

tűt, pántlikát stb. (Lehr 1.), azaz más efféle apróságot, csecsebecsét; mert a mondat így értendő: az a zsidó kést és (nem tudom én) mit árul, aminthogy a szokásos alak mellett tényleg él e mellék-alak is a nép ajkán: az a zsidó kést s mit árul. E szerint mord. *vaničanek meznik* is = *vaničanek da meznik* (v. ö. *pargonek da puk-tolganek*); *sluganek meznik* = *sluganek da lija meznik*. Az is igaz, hogy: «az a zsidó kést vagy mit árul» azt teszi, hogy «azt hiszem, kést»; nem tudom bizonyosan, kést-e vagy más valamit (Lehr 2.); mert e mondat is így értelmezendő: az a zsidó kést vagy (nem tudom én) mit árul. De egyuttal azt is láthatjuk ebből, hogy a kettő közötti értelmi különbség a nyiltan kitett, vagy hallgatva odaértett és meg vagy kötőszóiban rejlik; azomban lényegileg e kifejezések egy és ugyanazon eredetre vihetők vissza, s nézetem szerint a *mi* szón mind a két esetben csak rokonneműeket, hozzátartozókat érthetünk. Ha tehát azt mondom: az az asszony *almát vagy mit árul*, ez se jelent mást, mint: *almát vagy körtét, almát vagy szilvát; almát vagy olyasmit*.

Ha aztán a *mi* nem egyezik meg a névvel, ez átmenettől szolgál oly szólásokhoz, melyekben a határozatlan névmás állandó formulává lett s megcsontosodott, mint pl. a *mi* ezekben: *buzát, zabot mi; varrogatott mi*. Hasonlókép *vagy mi* Lehr 3. csoportjában állandó formula gyanánt szerepel a kimondás állító erejének gyön-gítésére s jóformán a «talán» szócskát pótolja; noha itt már ügyel-nünk kell arra, vajjon nem valóságos kérdéssel és kérdő névmással van-e dolgunk? — Ilyenféle és egyéb tágabb értelmű s teljesebb kifejezések még: «Mert az ember mégis csak sajnálta, *vagy mi*» (Pet. Lehel v.). «Sőt oly vad gyönyörűséget óhajthat-e valaki, hogy egy imádott szépséget halva szemléljen, *vagy mi?*» (Csok. «Lilla» I.). «Hát hová mégy gyermekem? Tudja Isten, *vagy mi?* merre» (Vörösm. «Csong. és T.»). «Még csak azt se mondta, hogy befel-legzett, *vagy micsoda*». «Nem is várja, hogy az ember leköszönjön *vagy valami*, már ő akar lenni a gazda». «Jóka a viláért sem merte mondani, hogy az ördöggel volt köze *vagy valami*» (Ar. Jóka örd.). «Erdőkerülő volt *vagy olyas valami*» (Tompá: «Pali tört.»). «Ezt a fiut sem tom mi a patvar lelte, katonának vágyik *vagy mi az eblelke*» (Toldi Szer. III. é.). «Ej, ej, fiú, beh sokra haladtál: spiritusod van, *vagy mi a tatár*» (Vojtina). «A reverendán *vagy mi fenén*». Nyör XIV. 569. l.

E példák java-részét szintén Lehr után idézem. Ezek már jobban eltávolodnak, s némelyek ugyancsak elütnek a szóban forgó alakoktól; itt már a *mi* helyébe *micsoda, valami, olyas valami*, s még különösebb alakok lépnek. A finn nyelvben is találunk hasonlókat: *oliko kaksi lehmän-sorkkaa riidan aineena, vai mikä vala-e két tehén-köröm a veszekedés tárgyaúl, vagy mi* (Hunf., Finn Chrest. 26.) | *se ei ole aurinko, mutta kuu, otava, taikka mikä hyväsü az nem nap, hanem hold, gönczölsillag, vagy akármi* (Pääsk. pak. 51.) | *minulta olkoon se, mikä taivaalla loistaa mielellään kuu, aurinko eli mikä hyvään, kuten vaan tahdot tölem* legyen az, a mi az égen fénylik, akár hold, nap vagy mi, a hogy neked tetszik (u. o.).

STEUER JÁNOS.

Pótlék a zerge cikkhez (149. l.). — A törökségben is kínálkozik egy adat, mely utóvégre a m. *zerge*-hez még a legközelebb áll: csag. *serke* castrirter ziegenbock (Vámb. Sprachst.); mint kirgiz szó: *serke* козленокъ, ziegenbock im 2-ten jahre Ilm. (Budagovnál *serge* id.); turkm. *serke* castrirter bock Ilm.; alt. *serke* козель по 3 году (az Alt. grammatikában így, nem *serkek*, a mint Vámbéry, Primit. cultur 196. l. adja).

B. J.

A M. T. AKADÉMIA NYELVÉSZETI KIADÁSAI.

- NYELVTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK.** Kiadja a M. T. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerkeszti Hunfalvy Pál, I—XIV. köt. szerkeszti Budenz József, XV—XIX. köt. 1862—1885. Ára kötetenként II—X-ig 1 fnt 50 kr., XI-től fogva 3 fnt.
- NYELVEMLEKTÁR.** Régi Magyar Codexek és Nyomtatványok. Kiadja a M. Tud. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerkesztik: Budenz József, Szarvas Gábor és Szilády Áron. 1864—86. 8-adrét.
- I. kötet. Bécsi Codex. Müncheni Cod. Közzéteszi: Volf Gy. Ára 2 fnt.
- II. kötet. Weszprémi C. Peer C. Winkler C. Sándor C. Gyöngyösi C. Thewrewk C. Kriza C. Bod C. Közzéteszi: Volf Gy. Ára 2 fnt.
- III. kötet. Nagyszombati C. Szent Domonkos C. Virginia C. Közzéteszik: Komáromy L. és Király P. Ára 2 fnt.
- IV. V. kötet. Erdy C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 4 fnt.
- VI. kötet. Tihanyi C. Kazinczy Codex. Horvát Codex. — VII. kötet. Ehrenfeld Cod. Simor C. Cornides C. Sz. Krisztina élete. Vitkovics C. Lányi C. — VIII. kötet. Sz. Margit élete. Példák könyve. A sz. apostoloknak méltóságáról. Apor C. Kulcsár C. — XI. kötet. Debreczeni C. Gömör C. — XII. kötet. Döbrentei C. Gömör C. — XIII. kötet. Fesztyécs Cod. Pozsonyi C. Keszthelyi C. Miskolczi töredék. — Közzéteszi Volf Gy. Ára kötetenként 2 fnt.
- RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.** (Corpus poetarum.) Szerkeszti Szilády Áron. I. kötet: Középkori magyar költői maradványok. Ára 2 fnt.
- II. kötet: XVI. századbeli magyar költők Ára 2 fnt.
- III. kötet: Tinódi Sebestény összes művei Ára 2 fnt.
- IV. kötet: XVI. századbeli magyar költők (1540—75). Ára 2 fnt.
- CODEX CUMANICUS** bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum. Jegyzetekkel és glossariumokkal kiadta gr. Kun Géza. Nagy 8-rét. Ára 5 fnt.
- UGOR FÜZETEK.** Adalékok az ugor nyelvek ismeretéhez és összehasonlításához. I. szám. Genetz A. Orosz-lapp nyelvmutatványok. Ára 60 kr.
- II. sz. Zürjén nyelvmutatványok. Közlik Budenz J. és Halász I. Ára 60 kr.
- III. szám. Halász I. Svéd-lapp nyelvtan és olvasmányok 8-rét. Ára 60 kr.
- IV. szám. Máté evangélioma moksa-mordvin nyelven. Tyumenyev fordításából közölte Budenz J. Ára 60 kr.
- V. szám. Munkácsi Bernát. Votják nyelvmutatványok és nyelvtanulmányok I. Ára 60 kr.
- VII. szám. Halász Ignác. Svéd-lapp nyelvtan. I. Lule- és Pite-lappmári nyelvmutatványok és szótár Ára 1 fnt 20 kr.
- (Különnyomatok a *Nyelvtud. Közlemények*-ből.)
- RÉGI MAGYAR NYELVÉSZEK** Erdősitől Tsétsüig. (Corpus Grammaticorum linguae Hungaricae veterum.) Kiadta Toldy Ferencz. Ára 2 fnt.
- REGULY ANTAL HAGYOMÁNYAI.** A Vogul föld és nép. Kidolgozta Hunfalvy Pál. Ára 2 fnt.
- MAGYAR-UGOR ÖSSZEHASONL. SZÓTÁR.** Irta Budenz J. Ára 5 fnt.
- A MAGYAR IGEIDŐK.** Irta Szarvas Gábor Ára 1 fnt.
- A HELYES MAGYARSÁG ELVEI.** Irta P. Thewrewk Emil. Ára 1 fnt.
- A MAGYAR NYELVUJÍTÁS** óta divatba jött idegen és hibás szólások bírálata. Irta Imre Sándor. Ára 1 fnt.
- KALEVALA.** A finneknemzeti eposza. Fordította Barna Ferd. Ára 1 fnt.
- SIMONYI ZS.** A magyar kötőszók, egyttal az összetett mondat elmélete. I. kötet. (A mellérendelő kötőszók.) Ára 1 fnt 20 kr.
- II. III. köt. (Az alárendelő kötőszók) Ára 2 fnt 40 kr.
- KAZÁNI-TATÁR NYELVTANULMÁNYOK.** Irta Sz. Bálint Gábor.
- I. füzet. Kazáni-tatár szövegek. 1875. 8-rét. 170 lap. II. füzet. Kazáni-tatár szótár 1876. 178 lap. III. füzet. Kazáni-tatár nyelvtan 160 lap 1877. Egy-egy füzetnek Ára 1 fnt.
- ERTEKEZÉSEK A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖREBŐL.** Kiadja a M. T. Akad. Az I. oszt. rendeletéből szerk. Gyulai Pál, osztálytitkár.
- I—VIII. köt. 1867—1880. Ára 20 fnt 20 kr. IX. köt. (1—12 sz.) 1882. Ára 3 fnt 20 kr. X. köt. (1—13 sz.) 1882. Ára 4 fnt. XI. köt. (1—12. sz.) 1883. Ára 3 fnt 70 kr. XII. köt. (1—12. sz.) 1885. Ára 4 fnt 60 kr.
- SZINNYEI JÓZSEF.** Finn-magyar szótár 1884. Ára 3 fnt.
- AZ UGOR NYELVEK ÖSSZEHAS. ALAKTANA.** Irta Budenz J. Első füzet. Igeképzés. 1884. (Különnyomat a Nyelvt. Közl.-ből.) Ára 1 fnt.